Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Philosophisches Kollegheft - Cod. St. Blasien 61

[Paris], [18. Jahrh.]

urn:nbn:de:bsz:31-51395

Visual Library

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

poeta

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

H. O.
St. Blasien 61

Labe

Labe mach

marre

Cabe

Pitel suisse,

Pierre yanot la gro

Gorut

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK

Baden-Württemberg

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

I

ADAMUS
PITHAGORAS
SOCRATES
PLATO
ARISTOTELES
THALES MILESIUS
ARCESILAS
ZENO
EPICURUS
SCOTUS
CARTESIUS
Philosophia
Data a Domino
Le Melorel, in aula
harcuriana Professore,
Scripta a Domino
Bitel anno domini,
millesimo septingentesi
mo duo decimo.
Parisijs Lutetiorum
P. Eranger in
rue St Jacques a letoile

Joann: Bapt: Kepfer
1719.

Compendium totius philiae

Praefatio

Inprimis et capitibus in philia morali: Questi-
ones intricatas statim aperire, sapientis non est;
prudentis vero magistri ne illi primo aspectu earum
rerum questionum difficultate deterreantur, vel mul-
titudine obruantur. Maxime vero decet ca-
ipsis viam eumque aditum parare, cuius et difficul-
tate alliciantur, et claro methodo adiuventur.
quemadmodum infantes non continuo carnibus soli-
diaribusque cibis, sed lacte primum et molliori quo-
dam succo nutriri debent, sic philia alumnos
compendiis primum allactari ~~idet~~ convenit, minus-
que intricatis quaestionibus pedetentim assuescere.
Duplex autem compendii genus distingui potest
alterum, hoc iuvetur memoria post adeptam dis-
ciplinam; alterum, hoc formetur intelligentia
ad disciplinam assequendam. Compendii nomen su-
mitur hic posteriori modo solet que solet que appella-
ri institutio, manuductio et compendium.
Compendium agitur, ut hic accipitur, est brevis trac-
tatus continens definitiones et divisiones praecipua-
rum rerum de quibus agitur in philia. continensque
explicationem terminorum et vocum ac modum eos
utendi.

De philia universim.

2

Philia sic dicitur, quasi sit amor sapientiae. hic aute amoris nomine intelligi debet studium, seu contentio intellectus ad sapientiam, non autem merus voluntatis affectus.

Philia olim vocabatur sapientia. ideoque antiqui phli vocabantur sapientes: sed mutato noe dicta e philia. id autem factum fuisse arbitror, quia existimaverunt homines sapientiae nomen aliquod superbi sapere nimisque ~~superbi~~ magnifici

ferunt illam mutationem initium sumpsisse a pythagora. interrogatus qua arte profiteretur, respondit se nulla arte profiteri, sed e philum id e sapientiae amatorem quam obrem ex eo tempore, qui scientias profitebantur, non amplius dicebantur sapientes sed phli nec immerito quidem omnis enim hum scientia adeo imperfecta e ut contentio potius dici debeat, ad sapientiam, quam sapientia

Philia definitur Cognitio vera, certa et evidens rerum naturalium per causas naturali lumine cognitas. Dicitur cognitio vera quia differt ab errore et haeresi quae sunt cognitiones falsae. Dicitur certa, quia differt ab opinione et fide humana, quae quidem possunt esse verae. sed incertae sunt. Dicitur evidens; quia differt a fide divina quae quidem vera e et certa sed inevidens e, Dicitur per causas, quia differt a cognitione vero experimentali, quae non reddit causas cur res ita sint, additur naturali lumine cognitas, quia differt a theologia quae e cognitio rerum per causas super naturali lumine cognitas id e fide nempe divina cognitas philia autem universim duplex distinguitur speculativa et practica.

Speculativa dicitur ea, quae conquiescit in contemplatione obiecti sui sed ~~transit ad quod ... e tendit~~ qualis e scia defectuum lunae

practica dicitur ea quae non conquiescit in contemplatione obiecti, sed transit ad opus, hoc ē tendit ad effectione operis: qualis ē scia virtutu

philia speculativa triplex ē, metaphysica, phisica et mathematica; hae namq; disciplinae non efficiunt, sed tantu speculantur obiecta sua

philia practica duplex ē: Logica et moralis: haec namq; disciplina, voluntatem dirigit in actibus suis, illa vero intellectum.

Compendium metaphysicum

Hoc compendium praemittimus caeteris quia multas occurrentes voces explicat, sine quarum intelligentia caetera philiae compendia vix capi possint.

Metaphysica ē scia speculativa notitionum veritatumq; universalissimarum.

Hoc porro Compendium a nobis dividitur in quatuor tractatus. primus erit de principiis, secundus de caussis, tertius de generalibus entium ~~specie bus entis~~ proprietatibus, quartus denique de generalibus speciebus entis, speciatimq; de deo et angelis.

Tractatus primus
De principiis

Principium definitur id unde res ē aut fit, aut cognoscitur per has voces, id unde res ē aut fit, designatur principia rerum, per hanc autem vocem cognoscitur, designatur principia Cognitionis —

Nihil Deest

2

Philia sic dicitur, quasi sit amor sapientiae. hic autem amoris nomine intelligi debet studium, seu contentio studiosus ad sapientiam, non autem merus voluntatis affectus.

Philia olim vocabatur sapientia. ideoque antiqui phi vocabantur sapientes. sed mutato nomine dicta est philia. id autem factum fuisse arbitror, quia existimaverunt homines sapientiae nomen aliquod superbi sapere nimisque ~~superbi~~ magnifici

ferunt illam mutationem initium sumpsisse a pytagora; interrogatus qua arte profiteretur, respondit se nulla arte profiteri, sed esse philum id est sapientiae amatorem quam obrem ex eo tempore, qui scientias profitebantur, non amplius dicebantur sapientes sed phi nec immerito quidem omnis enim nostra scientia adeo imperfecta est ut contentio potius dici debeat, ad sapientiam, quam sapientia

Philia definitur cognitio vera, certa et evidens rerum naturalium per causas naturali lumine cognitas. Dicitur cognitio vera, quia differt ab errore et haeresi quae sunt cognitiones falsae. Dicitur certa, quia differt ab opinione et fide humana, quae quidem possunt esse verae, sed incertae sunt. Dicitur evidens, quia differt a fide divina quae quidem vera est et certa sed inevidens est. Dicitur per causas, quia differt a cognomine rerum experimentali, quae non reddit causas cur res ita sint, additur naturali lumine cognitas, quia differt a theologia quae cognitio rerum per causas super naturali lumine cognitas fide nempe divina cognitas philia autem universim duplex distinguitur speculativa et practica.

Speculativa dicitur ea, quae conquiescit in contemplatione obiecti sui, ~~sed transit ad opus, hoc est tendit~~ qualis est scientia defectuum lunae.

practica dicitur ea quae non conquiescit in contemplatione objecti, sed transit ad opus, hoc est tendit ad effectionem operis: qualis est scientia virtutis

Philosophia speculativa triplex est, metaphysica, phisica et mathematica; haec namque disciplinae non efficiunt, sed tantum speculantur objecta sua

Philosophia practica duplex est: logica et moralis: haec namque disciplina, voluntatem dirigit in actibus suis, illa vero intellectum.

Compendium metaphysicum

Hoc compendium praemittimus caeteris quia multas certas voces explicat, sine quarum intelligentia caetera philosophiae compendia vix capi possint.

Metaphysica est scientia speculativa notitionum veritatumque universalissimarum.

Hoc porro Compendium a nobis dividitur in quatuor tractatus. primus erit de principiis, secundus de causis, tertius de generalibus entium ~~speciebus entis~~ proprietatibus, quartus denique de generalibus speciebus entis ac specialiter de Deo et angelis.

Tractatus primus
De principiis

Principium definitur id unde res est aut fit, aut cognoscitur. per has voces, id unde res est aut fit, designatur principia rerum, per hanc autem vocem cognoscitur, designatur principia cognitionis —

Nihil Deest

Caput primum
De principiis cognitionis in universum

principium cognitionis id dicitur quod nos ducit in cognitionem alterius rei qualia sunt axiomata, experientia, et quodlibet signum

Axioma seu prima veritas est propositio universalis certa, et evidens ac probatione non indigens, ut impossibile est idem esse et non esse simul. totum maius est sua parte, si aequalibus aequalia demas residua erunt aequalia

Experientia est alicuius rei observatio ut toties repetita, sic observatum fuit quod quotiescunque terra interponitur soli inter et lunam, toties luna Eclypsin patitur.

Signum est quod significat aliquid aliud a se. sic hedera est signum vini venalis

Signum autem dividitur in naturale et arbitrarium, speculativum, et practicum.

Signum naturale illud dicitur cuius significatio a natura est non autem pendet ex hominum arbitrio, sic fumus est signum naturale ignis: i solo procedere desse

Signum arbitrarium illud est, quod pendet ex hominum arbitrio sic hedera foribus appensa est signum arbitrarium vini venalis.

Signum speculativum illud est quod rem tantum significat non autem efficit ut est propositio: illud est Deus.

Signum practicum illud est quod rem non tantum significat sed etiam efficit ut propositio sacramentalis hoc est corpus meum

Caput 2dum
de principiis Rerum

principia rerum dicuntur ea a quibus res producuntur, aut ex quibus componuntur, hinc duplicis sunt generis externa, et interna.
Externa quæ concurrunt quidem ad productionem rei sed eius compositionem non ingrediuntur sic sol est principium externum plantarum, et aliarum.
Interna quæ ingrediuntur compositionem rei sic corpus et anima sunt interna hominis principia. Inter interna rerum principia recensentur potentia et actus, genus et differentia, essentia et existentia, natura et substantia, subsistentia, singularitas, res, modus, entitas, forma, entitas, titulus.

Articulus 1mus
De potentia et actu

potentia universalis est id a quo res denominatur potens aut possibilis et triplex est activa, passiva, et obiectiva.
potentia activa est capacitas aliquid agendi ut in igne capacitas calefaciendi.
potentia passiva est capacitas aliquid recipiendi ut in aqua capacitas recipiendi calorem.
potentia obiectiva est mera rei possibilitas ut possibilitas alterius mundi.
potentia passiva dividitur in physicam et methaphysicam. potentia passiva physica dicitur ea, quæ realiter distinguitur a forma quam recipit talis est corporis potentia ad recipiendam animam
potentia passiva methaphysica, quæ solo mentis conceptu distinguitur a forma quam recipit, talis est potentia generis ad recipiendam differentiam.

Rursus potentia universalis dividitur in naturalem et obedientialem.
potentia realis est capacitas aliquid agendi vel recipiendi quod non excedat naturae vires tales sunt in igne vis calefaciendi et in aqua vis recipiendi calorem
potentia obedientialis dicitur ea per quam quaelibet creatura ita parata est obedire Deo ad nutum ut adiuta extraordinario eius auxilio possit aliquid agere aut recipere praeter vires proprias naturae ut in igne in ferorum vis excruciandi damnatos in anima nostra vis recipiendae gratiae sanctificantis
Actus est perfectio potentiae seu id quod determinat potentiam ad certum existendi modum ut anima rationalis quae est actus corporis quia determinat corpus ut sit homo
Dividitur actus in physicum et methaphysicum substantialem et accidentalem
Actus physicus est forma realiter distincta a suo subiecto ut anima respectu corporis actus methaphysicus est forma solo conceptu distincta a suo subiecto sic sunt differentiae respectu generis, bonitas respectu Dei 3omdimus
actus substantialis est forma qua substantia est, quaeque rem constituit in ratione tali substantia ut anima in homine
Actus accidentalis est forma superveniens substantiae iam constitutae in hoc calor in aqua

Articulus 2dus
De genere et differentia

Genus est attributum essentiale commune multis speciebus ut animal respectu hominis et bruti

differentia ē attributum essentiale alicuius speciei proprium quod in uno genere speciem constituerit, ut rationalitas respectu hominis.
porro ut intelligitur ex superiore articulo genus appellatur potentia passiva metaphysica. differentia vero actus methus.

Articulus 3tius.

De essentia et existentia substantia, entitate, et subsistentia.

essentia ē id quod in unaquaque re concipi debet tanquam primum et principium. sic ēē aīal raāle ē essentia hominis.
existentia ē id quo res actu ē, seu quo res ē extra nihil ab aliquibus dicitur extra suas causas:
verum haec desc. non convenit existentiae Dei ut ~~te nec~~ qui nec causas nec habere potest
natura ē primum principium operationum
substantia ē primum subiectum proprietatum et accidentium.
entitas rei ē aggregatum ex iis omnibus ex quibus res constat.
subsistentia definitur ultima rei perfectio a qua res habet ut dicatur persona vel suppositum
singularitas ē perfectio per quam res constituitur hæc numero et a caeteris omnibus distincta talis perfectio vocatur in petro, petreitas, in paulo pauleitas.
Hic autem notatu dignum est supra dictas voces non significare res diversas sed tantum diversos eiusdem rei respectus sicut ex dictis constabit

Articulus 3tius
De
Re et modo, forma et subiecto

Res late dicitur quidquid fictitium non est
per vero stricte loquendo id solum dicitur quod
saltem divinitus conservari potest separatim
ab omni alio, ut hoc, vel dox Lapis

Modus sic dicitur quo res aliter aut aliter
se habet ~~aut~~ quod quidem nec divinitus quidem
conservari potest separatim a re cui inest ut
inflectio digiti.

Forma est actus receptus in subiecto ut anima in cor-
pore calor in aqua.

Subiectum est id quod formas recipit sic corpus subiectum
animae aqua calefacta est subiectum caloris

Tractatus 2dus De causis
Caput 1mum
De causis universim

Causa definiri solet principium influens esse
in aliud: hoc est principium, quod dat esse effec-
tui. aliud autem ab altero id dicitur, quod
essentia distinctum ab illo: sic in creatis fi-
lius aliud est a patre, quia natura seu essentia
distinctus est ab illo; in divinis vero filius
non est aliud a patre, ob oppositam nempe rationem

effectus e id quod in esse suo pendet a causa.
ut autem aliquid dicatur pendere a causa de
bet esse realiter distinctum ab illa. quamobrem in di
vinis filius non vere pendet a patre nec proin
de dici potest patris effectus.
Causa autem universim dividitur in causam pro
prie dictam et causam improprie dictam. in cau
sam per se, et causam per accidens: in causam in actu
primo et causam in actu secundo in causam inter
nam et causam externam.
Causa proprie dicta dicitur ea, quae vere pro
ducit effectum. ut ignis producens alium ignem.
Causa improprie dicta ea e quae non pro
ducit effectum, sed sine qua non produceretur
effectus. sic approximatio ligni ad ignem, e causa
combustionis ligni.
Causa per se, dicitur ea, quae producit effec
tum quem intendit sic ignis e causa caloris.
Causa vero per accidens e ea, quae produ
cit effectum quem non itendit. sic lapis qui
inter cadendum occidit hominem e occisionis causa
per accidens.
Causa in actu primo e causa prout habet agen
di virtutem
Causa in actu 2do, e causa prout actu a
gens
Causa interna, dicitur ea, quae e pars
effectus: ut ~~[illegible]~~ aa raa lis respectu hominis
Causa vero externa dicitur ea, quae non e
pars effectus. ut pater respectu filii sui. sol

sol respectu plantarum aliis

Caput 2dum

De causis externis

Causa externa triplex est, finalis, efficiens, et exemplaris.

Causa finalis est id propter quod aliquid fit aut appetitur. Duplexque est: Causa finalis operis et causa finalis operantis.

Causa finalis operis est id, ad quod ordinatur opus seu actio ex natura sua; sic commoda habitatio est causa finalis edificationis, sublevatio miseriæ pauperorum est causa finalis elemosinæ.

Causa finalis operantis est id, quod sibi proponit agens: ut lucrum quod architectus intendit inter edificandum, vana gloria, quam forte quis intendit Elemosinam largiendo.

Causa efficiens est id a quo fit effectus: ut faber a quo fit arca. Dividitur in physicam, et moralem: in univocam et equivocam; in primam et secundam in universalem et particularem.

Causa efficiens physica est ea quæ propria virtute propriaque actione producit effectum,

ut hoc, qui propria manu homicidium 11.
perpetrat
Causa efficiens moralis, ē ea, quae alicu-
era virtute alienaque actione producit
effectum nempe suadendo imperando aut
aliis similibus modis. ut qui suadet homicidi
um. ~~Causa univoca dicitur ea, qua~~

Causa univoca dicitur ea, quae formaliter
praecontinet hoc ē quae praecontinet formam
eiusdem rationis cum effectu: sic pater ē
causa univoca filii.
Causa aequivoca ē ea, quae non formaliter
praecontinet effectum sic sol ē causa plantarum
et animalium. ~~Dominus qui [illegible]~~
Causa prima ē illa, quae nullius ope in
diget, sed cuius ope indigent caeterae.
talis solus Deus.
Causa secunda ē ea, quae in agendo in
diget ope causae primae, tales sunt omnes
causae creatae.
Causa universalis dicitur ea quae cum particulari
causis concurrit ad effectus producendos:
sic sol se habet respectu causarum
sublunarium
Causa particularis dicitur ea, quae cer
tis effectibus addita ē. qualis ē vitis ad
producendas uvas.

Causa exemplaris est ea ad cuius similitudinem aliquid fit ex intentione operantis. ut vultus regis ad cuius similitudinem depingitur tabella.

Exemplar duplex distinguitur internum et externum, internum quod residet in mente opificis. ut idea domus edificandæ. externum quod extra opificem ut tabella quæ ob oculos posita intuetur pictor.

Caput tertium
De causis internis specialiter

Causæ internæ duæ sunt materialis et formalis

Causa autem materialis triplex distinguitur in qua, ex qua, et circa qua.

Materia in qua, est subiectum alicuius formæ. ut paries respectu albedinis, intellectus respectu scientiæ.

Materia ex qua, est id ex quo tanquam ex subiecto aliquid componitur: ut corpus ex quo componitur homo. hæc sola est causa interna.

Materia circa quam, est obiectum circa quod occupatur aliqua potentia, vel actio vel disciplina: sic veritas est obiectum intellectus: color obiectum visionis domus edificanda obiectum architecturæ. itaque obiectum cuius vis disciplinæ est id circa quod ipsa occupatur: sic corpus sanandum est obiectum artis medicæ.

Causa formalis est id per quod res constituitur, et per quod a cæteris distinguitur: ut anima respectu hominis: configuratio respectu statuæ, partium dispositio respectu domus.

Tractatus tertius
De ente generalibus que proprietatibus

ens universim duplex distinguitur: ens reale, et ens rationis.
ens reale (apud metaphysicos) dicitur id omne quod est aut esse potest ut hoc sive existens, sive possibilis.
ens rationis id dicitur, quod ab intellectu nostro fingitur, quodquid nec est nec per se potest quale concipitur. definiri solet, id quod habet per meram obiectivam in intellectu: ut mons volans, equus rationalis, alter deus.
proprietates entis sunt attributa, quae consequuntur notionem entis et cum ente reciprocantur. reciprocari autem dicuntur ea, quae de se mutuo dici possunt: sic recte dicitur, omne ens est bonum et vicissim.
proprietates autem entis duplicis sunt generis: simplices et complexae.
simplices sunt illae quae unico vocabulo exprimuntur. sunt qui duplicis generis: primaria et secundaria. primariae, quae nullas alias praesupponunt ut bonitas. secundariae vero, quae primarias praesupponunt ut appetibilitas, quae praesupponit bonitatem.
complexae dicuntur illae, quae pluribus vocabulis exprimuntur, nec reciprocantur cum ente, nisi sub disiunctione: ut esse necessarium vel contingens quippe non omne ens est necessarium, nec omne ens est contingens, sed sub disiunctione, omne ens est vel necessarium vel contingens.

Caput primum
De simplicibus proprietatibus entis.

Tres numerantur primariae proprietates entis: unitas, veritas, bonitas: omne namque ens

ē unum verum verum bonum. et vicissim de bonum verum et bonum ē ens.

Unitas definitur, indivisio rei in se et divisio a quolibet alio.

veritas duplex ē: rei, et signi.

veritas rei. (quæ sola ē entis proprietas) definiri solet, rei conformitas cum suis principiis, hoc ē cum perfectionibus, quæ ad eius naām requiruntur: sic aurum dicitur verum, ubi ē conforme principiis auri, ubi nempe habet debitum pondus, sonum, fulgorem, ductilitatem aliasque perfectiones ad auri naām requisitas.

Veritas signi ē signi conformitas cum re significata ut vocis conformitas cum rebus significatis signi autem conformitas cum conceptu significantis dici potius debet veracitas quam veritas.

veritati opponitur falsitas: totque modis dicitur quot veritas.

falsitas rei ē eius difformitas a principiis illius cuius speciem præfert. sic aurum dicitur falsum ubi præfert auri speciem. caret autem debito pondere, sono, fulgore.

falsitas signi ~~ē~~ ē ~~aequi~~ difformitas a re significata: ut vocum aut scripturæ difformitas a rebus significatis.

veracitati opponitur mendacium, quod ē signi difformitas a conceptu significantis: qui enim loquitur contra mentem mentitur, licet forte verum dicat.

Bonitas dupliciter accipitur: absolute et relative.

Bonitas absolute sumpta ē perfectio et integritas rei: illud nam quid dicitur absolute bonum, quod perfectum ē: illud autem perfectum ē, cui nihil deest eorum, quæ ad eius naām requiruntur: sic aurum

absolute bonitas et perfectibilis, si nihil ei deest, quod ad eam non requiratur:
Bonitas relative sumpta e rei convenientia respectu alterius, seu vis perfectiva alterius: illud namque dicitur relative bonum, quod e alteri conveniens: sic vestit bona homini tempore hiemali.
Bonitati opponitur malitia, quae tot modis dicitur quot bonitas.
Malitia absolute sumpta e rei imperfectio, seu carentia de vita perfectionis: illud namque dicitur absolute malum dicitur, quod imperfectum, cui nempe aliquid deest ad naturam requisitum.
Malitia relative sumpta e disconvenientia entis respectu alterius, seu vis destructiva alterius: illud namque relative malum dicitur, quod e alteri disconveniens: sic venenum e malum.

Caput 2dum
De complexis proprietatibus entis

Complexae proprietates entis sunt quasi entis divisiones. hae praecipuae recensentur: ae ens simplex vel compositum: ee ens per se vel per accidens: ee absolutum vel relativum: contingens vel necessarium finitum vel infinitum: idem cum alio vel ab eo distinctum.
Ens simplex illud dicitur, quod partibus caret ut deus, angelus, anima et rationalis. Compositum vero quod ex partibus constat: ut homo, qui constat ex corpore et anima.
Ens per se illud dicitur, quod aut simplicem naturam habet: ut deus: aut compositum ex partibus et forma

16 ut hoc quod componitur ex corpore et anima, ens vero per accidens quod componitur ex multis entibus per se. ut domus, quae componitur ex multis lapidibus. exercitus, qui componitur ex multis hominibus.
Ens absolutum illud dicitur, quod concipi potest sine quocunque alio: ut homo, lapis etc; relativum vero, quod non potest concipi sine alio: ut pater et filius, qui non possunt concipi sine se invicem.
Ens necessarium illud dicitur, quod non potest non esse: ut Deus; contingens vero, quod potest esse et non esse: quales sunt omnes creaturae.
Ens finitum illud dicitur, quod habet terminos: tale est quodlibet ens creatum; infinitum vero, quod caret terminis: quale solum est Deus.
Idem cum alio id dicitur, quod non est ab eo distinctum; distincta vero dicuntur illa, quorum unum non est aliud.
Distinctio autem universim duplex est: realis et rationis.
Distinctio realis dicitur ea, quae non pendet a mente, sed est in rebus ipsis. haec vero duplex admittitur: realis maior, et realis minor.
Realis maior est res inter et rem: hoc est, inter ea, quorum unum potest esse sine altero, et vicissim: ut petrum inter et paulum. Realis vero minor est res inter et modum: ut digitum inter et eius inflectionem. Domine
Distinctio Rationis est ea, quae pendet a mente: qualis est inter attributa divina: v. causa. Justitiam inter et misericordiam Dei: omnia quippe Dei attributa sunt una eademque res: nec aliter distinguuntur inter se, quam quia a nobis concipiuntur variis conceptibus.
Distinctio autem sive realis, sive rationis duplex est: adequata et inadequata

Adequata ē inter ea, quorum unum non ē pars alterius
qualis ē petrus et paulus.
Inadequata ē inter ea, quorum unum ē pars alterius, sicut
tu nempe inter et eius partē: ut hominē inter et eius
corpus: domum inter et eius parietē.

Tractatus quartus

De generalibus speciebus entis

Ens reale dividitur in substantia, et accidens.
Substantia definitur ens per se subsistens: hoc ē,
ens independens ab oī subiecto. Dividitur q3 in corpo
real et spiritualē: In completa et incompleta.
Corporea dicitur ea quæ māā constat, aut a māā pen
det ut Lapis.
Spiritualis dicitur ea, quæ neq3 māā Constat, neq3
à māā pendet: ut Deus, angelus, aā rationalis.
Completa dicitur ea, quæ ex nāā sua non ordina
tur ad compositionē alterius: ut hō, arbor, Lapis.
Incompleta, quæ ex nāā sua ordinatur ad composi
tionē alterius: ut ~~hōīs~~ aā ralis, quæ ex nāā sua
ordinatur ad compositionē hōīnis. substantiæ spiri
tuales incompletæ nullæ sunt præter aās ralēs.
Substantia spiritualis completa dividitur in creatā,
nempe angelū et in creatā ~~a~~ nempe Deū.
Angelus definiri solet substantia spiritualis completa
creata. Dicitur spiritualis: quia differt a corpo
rea. dicitur completa: quia ab aā rali quæ ē
substantia incompleta. Dicitur creata: quia
a Deo differt.
Angeli porro alii sunt boni, alii mali. boni, qui
gratiā a deo acceptā servaverunt, dicuntur simpli
citer angeli; mali vero, qui sua rebellione exciderunt

 a gratia, dicunturque daemones.

Deus est primum ens, prima causa, plenitudo perfectionis, substantia purissima, necessaria, immutabilis, aeterna, infinita, summe sapiens, summe potens, summe bona.

Accidens late dicitur quidquid non est de essentia rei; accidens vero stricte sumptum definitur ens alteri inhaerens, hoc est ens dependens ab altero tanquam a subiecto: sic se habet calor in aqua.

Accidens autem universaliter dividitur in spirituale et corporeum. Spirituale quod recipitur in subiecto spirituali: ut scientia in intellectu. Corporeum vero seu materiale quod recipitur in subiecto materiali: ut calor in aqua.

Compendium physicae

Physica est scientia speculativa corporum naturalium. Dividitur in universalem et particularem; illa agit de iis quae omnibus corporibus naturalibus communia sunt; haec vero de iis, quae variorum corporum propria sunt.

Physica universalis

haec philosophiae pars agit de internis corporum naturalium principiis, de eorum causis, essentia, et natura, de eorum proprietatibus et affectionibus.

Tractatus primus

De internis corporum naturalium principiis universalibus.

Interna corporum naturalium principia, sunt ea, ex quibus ipsa componuntur, et in quae resolvuntur. Sunt autem duo materia et forma

Sunt autem duo. materia scilicet et forma

Materia definiri solet, primum et commune subiectum formarum seu capax. quippe materia quascunque formas recipere potest et quaecunque corpora componere. Sic eadem materia

quæ erat lutum, fit herba; convertitur in Bovem &c. qui herba alitur: tum in hominem, qui bovina carne vescitur: tum mortuo hoīne in vermes: revertusq; in lutum.
Foā corporis nāalis ē illa altera substantia, quæ iuncta māæ certa corporis nāalis specie constitui-tur. Definiri solet actus substantialis māæ determinativus ad certā corporis nāalis speciem: talis ē in hoīne aā rationalis: ipsa namq; iuncta māæ eā determinat ut sit hoō.
Dividi solet in spiritualem, et corporeā.
Spiritualis dicitur ea, quæ non pendet a māā: ut aā rāolis.
Corporea dicitur ea, quæ pendet a māā: ut aa equi. an autem aliquæ substantiales foæ a māā dependeant, examinatur in commentario physico.

Tractatus Secundus

De causis, essentia, nāa corporum nāalium.
Causa finalis proxima corporum nāalium propriæ eorum operationes sunt. sic proximus solis finis ē lucere; Causa vero finalis ultima ē Dei Gloria: nam oia propter semet ipsum operatus ē Dominus.
Causa efficiens corporum nāalium, ē vel Deus qui oia primum creavit, concurritq; ad oes corporum productiones, quæ de novo fiunt: vel Causa creata: ut ubi equus equum producit. ubi sol producit āalia et plantas.
Causa exemplaris corporum nāalium in Deo ē idea divina. in Causis vero creatis, idea cuicuiq; Causæ creatæ indita nāa.
Causa māalis oium corporum nāalium ē māa, ex qua ipsa componuntur.
Causa foalis cuiuslibet corporis nāalis ē propria illius foa substantialis: ut aa rāolis in hoīne

Essentia cuiuslibet corporis naturalis nihil aliud est, quam eius materia et forma unita et simul sumptae.
Natura cuiuslibet corporis nihil aliud est quam ipsius materia et forma prout sunt principia operationum naturalium: forma quidem principium activum; materia vero principium passivum et quasi instrumentale.

Tractatus tertius
De proprietatibus et affectionibus corporum naturalium.

Praecipuae corporum naturalium proprietates et affectiones sunt quantitas, locus, ~~motus~~ motus, quies, duratio seu tempus, et actio naturalis.

Caput primum
De quantitate.

Quantitas est extensio, seu positio partium extra partes. Universalis quantitas duplex distinguitur: discreta, et continua.
Discreta dicitur ea, cuius partes non connectuntur: ut quantitas numeri.
Continua dicitur ea, cuius partes connectuntur: duplex quantitas est: successiva, et permanens.
Successiva dicitur ea, cuius partes fluunt alia post aliam: sunt quantitatis duae illius species: motus nempe et tempus de quibus postea.
Permanens dicitur ~~cuius~~ ea cuius partes existunt simul tempore. Tres sunt illius species: linea superficies, et solidum.
Linea est longitudo absque latitudine et profunditate.
Superficies est longitudo et latitudo absque profunditate.
Solidum, quod aliter dicitur corpus, trina dimensione est longitudo, latitudo, et profunditas.
Solidum porro concipitur constare ex multis superficiebus. superficies ex multis lineis: Lineae ex multis punctis.
Punctum autem definitur, id cuius nulla pars est: individua corporis pars: pars ~~nempe~~ quae neque longa est, neque lata, neque profunda.

Caput secundum
De loco

Locus universim duplex duplex distinguitur: internus, et externus.
Internus est illud spatium, spatii nempe divinae immensitatis, cui unumquodque corpus correspondet.
Externus vero est proxima superficies corporis ambientis: sic externus sedis locus est proxima aëris superficies, quae sedem ambit.
Locus autem externus subdividitur in circumscriptivum et definitivum: in naturalem, et violentum: in communem, et proprium: in plenum, et vacuum.
Circumscriptivus dicitur ille, cuius singulis partibus correspondent singula corporis partes, talis est locus uniuscuiusque nostrûm. Caput enim correspondet uni parti loci: pedes alteri: et sic de caeteris partibus.
Definitivus dicitur ille, in quo corpus ita existit, ut sit totum in singulis eius partibus: hoc modo corpus Christi Domini dicitur existere sub speciebus eucharisticis.
Naturalis dicitur ille, qui aptus est ad conservationem corporis: sic aqua est naturalis piscium locus: aër avium.
Violentus est contra, qui non est idoneus ad conservationem corporis, sed potius ad illius destructionem: ut aqua respectu avium: aër respectu piscium.
Communis dicitur ille, qui multa continet corpora: sic mare est communis piscium locus.
Proprius seu privatus dicitur ille, qui unicum continet corpus: ut locus uniuscuiusque piscis in mari.
Plenus dicitur ille, qui aliquo corpore repletur, vacuus est contra.
Vacuum igitur definitur locus nullo corpore repletus: quale esset dolium, si Deus annihilaret contentum vinum, simulque impediret ne aër aut ~~in~~ ullum aliud corpus dolium subiret.

Caput tertium

De motu et quiete

Motus ab Aristotele definitur actus entis in potentia quatenus in potentia. Clarius definiri potest mutatio successiva.
Mutatio nempe duplex distinguitur: instantanea, et successiva.
Instantanea dicitur illa, quae fit tota simul: ut creatio angeli.
Successiva vero, quae fit per partes post partes: ut calefactio: calor nempe augetur sensim. ~~Tota~~ Sola mutatio successiva est motus proprie dictus.
Mutatio rursus quadruplex distingui solet: ad substantiam, ad quantitatem, ad qualitatem, et ad locum.
Mutatio ad substantiam est productio substantiae: duplex distinguitur: creatio, et generatio.
Creatio definitur productio rei ex nihilo: hoc est productio rei absque ullo praeexistente subiecto, ex quo res fiat: ut productio angeli.
Generatio definitur productio rei ex praeexistente subiecto: ut vermium productio ex cadavere.
Creationi opponitur annihilatio, quae est destructio rei nullo remanente subiecto: qualis esset destructio angeli.
Generationi opponitur corruptio, quae est rei destructio remanente subiecto: ut equi destructio remanente cadavere.
Mutatio ad quantitatem duplex distinguitur: aggressio et degressio: aggressio est mutatio a minore quantitate ad maiorem: ut a quantitate pueri ad quantitatem viri; degressio e contra: ut quantitate viri ad quantitatem senis.
Mutatio ad qualitatem est novae qualitatis acquisitio: ut calefactio. Vocari autem solet alteratio: quia nempe per illam res fit altera.
Mutatio ad locum seu motus localis, est transitus ab uno ad alium.
Quies late sumpta est cessatio a motu, proprie autem ipsa consistentia rei in loco statu que connaturali.

Caput quartum
De tempore, duratione, et actione naturali.

Tempus definiri potest, mensura motus secundum prius et posterius: sic dies est mensura motus solis ab ortu ad occasum, et ab occasu ad ortum.
Duratio definitur, permanentia rei in esse suo. triplex quoque distinguitur: aeternitas, aevum, et duratio temporanea.
Aeternitas est duratio, quae nec principium habet, nec finem: qualis est sola Dei duratio.
Aevum (quod etiam dicitur aeternitas a parte post) est duratio, quae principium habet, sed fine caret; ut duratio angeli.
Duratio animae rationalis.
Duratio temporanea dicitur ea, quae principium habet et finem: ut duratio hominis.
Actio naturalis dicitur ea, quae pendet a potentia naturali: ut calefactio, quae fit ab igne.
Sphaera activitatis est spatium, intra quod aliquid operari potest, extra quod non potest: ut spatium intra quod ignis quaquaversum circumsistit calefacit ad certam usque distantiam, ultra quam non potest calorem diffundere.

Physica particularis.

Haec physicae pars agit de singulis corporum naturalium speciebus: nempe de coelis, syderibus, elementis, et mixtis tum inanimatis tum animatis, praesertimque de anima.

Tractatus prior.
De speciebus corporum naturalium.

Corpora naturalia alia sunt simplicia, alia mixta.
Corpora simplicia hic dicuntur ea, quae non componuntur ex elementis. sunt quoque triplicis generis: coeli, sydera, et elementa.

24 Coeli vulgo tres distinguuntur planetarium seu infimum, quod planetas continet. — firmamentum medium, quod stellas fixas continet. empireum supremum, quod est beatorum sedes.

Sydera duplicis sunt generis: errantia, et inerrantia.

Errantia dicuntur ea, quae nec in coelo nec inter se eundem servant in motu tenorem, sed modo longe rediventur modo digredientur, modo ad Boream accedunt, modo ad austrum recedunt: solentque appellari planetae. septem autem sunt: luna, mercurius, venus, sol, mars, Jupiter, saturnus. his adde satellites Jovis et saturni, huiusque annulum.

Inerrantia seu fixa sic dicuntur, quia eundem semper servant in motu tenorem, eandem semper distantiam inter se, eandemque in firmamento positionem: solentque appellari stellae fixae, quae quidem innumerabiles sunt, eo quod non omnes satis nobis conspicuae sint.

Elementa vulgo numerantur quatuor: terra, aqua, aer, et ignis.

Corpora mixta dicuntur ea, quae ex elementis constant. suntque duplicis generis: imperfecta, et perfecta. Imperfecta dicuntur ea, quae constant sola elementorum mixtione et confusione: ut nix, grando &c.

Perfecta dicuntur ea quae praeter elementorum mixtionem continent formam substantialem. suntque duplicis generis: inanimata: ut lapides. animata: ut plantae, bruta, et homines.

Tractatus posterior

De anima.

Anima definiri solet actus primus corporis organici potestate vitam habentis.

Dicitur Actus primus: hoc est, prima substantialis perfectio. Corporis Organici: hoc est Corporis habentis varia organa seu instrumenta variis vitæ contractionibus idonea, puta cor, cerebrum, oculos et cætera

potestate vitæ habentis. hoc est habentis potestatem exercendi operationes vitæ

Ita autem triplex distinguitur vegetans, sentiens, et rationalis. vegetans plantarum propria est: sentiens Brutorum: Rationalis hominum.

facultates seu potentiæ animæ vegetantis tres communiter numerantur. Nutrix, auctrix, et genitrix: nimirum quia propriæ illius operationes sunt nutrire et augere suum corpus, atque generare sibi simile

Præter facultates animæ vegetantis tres insuper animæ sentienti competunt sensus, appetitus, et vis motrix

Sensus est ea potentia qua anima sentiens cognoscit objecta sensibilia. Duplexque universim distinguitur Internus et externus.

Sensus internus dicitur ille cujus organum est internum. et quintuplex vulgo numeratur: sensus Communis ~~fata~~ phantasia, imaginatio vis æstimativa, et memoria sensitiva.

Sensus externus dicitur ille, cujus organum est externum. quintuplexque numeratur. visus auditus gustus, odoratus, et tactus.

Organum seu instrumentum sensus est ea corporis pars in qua recipitur motio seu impressio, ad sensationem plane requisita: ut oculus et auris.

Sensatio est actio, qua anima sentiens percipit objectum sensibile

Appetitus sensitivus est ea potentia, qua anima sensitiva prosequitur bonum sensibile refugitque malum: ut

potentia equus sitiens aquam appetit, refugitque calcar.
Vis motrix est ea potentia qua animalia se se movent vel secundum se tota, vel secundum aliquas sui partes: ut vis ambulandi, volandi.
Praeter facultates tum animae vegetantis, tum animae sentientis duas insuper habet anima rationalis: intellectum nempe et voluntatem.
Intellectus est ea facultas qua anima rationalis potest omnia cognoscere, sive corporea, sive spiritualia, sive universalia, sive singularia; sive existentia, sive possibilia.
Voluntas est ea facultas, qua anima rationalis bonum appetit refugitque malum, sive sensibile, sive mere intelligibile.
Ad intellectum pertinent memoria intellectiva et reminiscentia.
Memoria est continuata notitia rei prius cognitae. ut continuata notitia versuum Virgilii, quos olim didicimus.
Reminiscentia est illius quod e memoria excidit recuperata cognitio per praesentem cognitionem alicuius, quod habet connexionem cum re prius cognita sic v.g. reminiscimur condiscipuli, ubi similem videmus, aut ubi cogitamus de certis temporibus, locis vel actionibus.
Ad voluntatem pertinet liberum arbitrium, sed de eo in compendio morali.

Compendium Morale

Ethica moralis est disciplina morum actionumque humanarum directiva ad honestatem.
Mores sunt consuetudines honestae vel turpes.
Actiones humanae dicuntur illae quae fiunt ab homine cum advertentia rationis et libertate.
Ethica autem moralis universim duplex distinguitur: generalis, et particularis.
Generalis est ea quae tradit bene vivendi praecepta

qui cuique statui vitæ communia; particularis vero qua tradit præcepta alicuius status vitæ propria. haec triplex distinguitur. Monastica, quæ dirigit hoīem privatim degentem. Oeconomica, quæ dirigit hoīem prout ē pars familiæ. politica quæ dirigit hoīem prout ē pars reipublicæ.

Monastica confunditur cum morali generali: nihil enim exigere videtur aut præscribere præter communia bene vivendi præcepta.

Huius igitur compendii ordo hic erit. agemus primo de bono et de fine actionum humanarum. secundo de earum principiis effectivis. tertio de earum affectionibus. Quarto de earum speciebus. postea autem Oeconomicam et politicam breviter delineabimus.

Tractatus primus.
De bono et fine actionum humanarum.
Caput primum.
De Bono.

Præter eam boni notionem, quam in compendio metaphysico tradidimus, Aristoteles bonum definit, id quod oīa appetunt. hoc autem non sic intelligendum ē quasi oīa quodlibet bonum appetant, sed hoc sensu quod res quælibet suum appetat bonum. nullumque sit bonum, quin sit ab aliquo appetibile.

Appetitus autem ē inclinatio seu pondus in bonum. Duplexque distinguitur innatus, et elicitus.

Innatus seu nāalis, ē inclinatio, qua unumquodque sola nāæ impetu fertur in bonum suum: hoc appetitu hoīes semper quærit beatitudinem.

Elicitus ē inclinatio erga aliquod particulare bonum orta ex illius ex præcedenti illius boni cognitione: hoc appetitu avarus præcedente appetit pecuniam.

Bonum autem universim duplex distinguitur verum et apparens. Verum, quod re ipsa bonum est: ut virtus. Apparens, quod repraesentatur sub aliqua boni specie, neque tamen bonum est: tales sunt illicitae voluptates.

Bonum verum subdividitur in positivum et negativum: in physicum et morale: in honestum, jucundum, et utile.

Bonum positivum illud dicitur, quod subjectum suum realiter perficit: ut scientia, et virtus. Negativum vero nihil aliud est, quam immunitas a malo, ut mors respectu miseri.

Bonum physicum illud dicitur, quod alicui individuo spectato convenit: ut exquisitus cibus. Bonum autem morale quod honestum est, aut quod actionibus humanis ad honestatem dirigendis interest: ut jejunium.

Bonum honestum id dicitur, quod est conforme rectae rationi: ut actio virtutis.

Bonum jucundum quod delectationem parit: ut concentus musicus

Bonum utile, quod confert ad alterius consecutionem: ut potio medica respectu sanitatis: actiones virtutis respectu Beatitudinis.

Bonum insuper dividi potest in bonum animae: ut virtus et scientia: in bonum corporis: ut robur et valetudo: in bonum fortunae: ut honores et opes: Cura

Caput secundum
De Fine.

Aliquod discrimen intercedit Causam finalem inter et finem. quippe causa finalis est bonum prout acquirendum; finis vero est bonum prout acquisitum.

Finis igitur definitur, id propter quod ~~finem~~ operatur quis agens: ut valetudo, qua adepta homo cessat a sumendis medicamentis. Dividitur in proximum et remotum: in intermedium et ultimum.

Proximus dicitur ille qui nullo alio mediante fine obtinetur: sic praelium est proximus finis exercitus

finis remotus dicitur ille, qui alio mediante fine obtinetur; ut victoria, quae obtinetur mediante praelio.

finis intermedius dicitur ille, qui refertur ad ulteriorem finem: ut praelium, quod refertur ad victoriam: victoria, quae refertur ad pacem: pax, quae refertur ad publicam felicitatem.

finis ultimus dicitur ille, qui non refertur ad ulteriorem finem, sed ad quem caetera omnia referuntur: duplexque est: ultimus secundum quid et ultimus simpliciter.

finis ultimus secundum quid est ille, ad quem omnia referuntur, sed in certo tantum genere: sic sanitas est ultimus finis artis medicae.

finis ultimus simpliciter est ille, ad quem omnia in omni genere referuntur. duplexque est: ex natura rei, et ex intentione operantis.

finis ultimus simpliciter ex natura rei est ille, ad quem omnia referuntur sive cogites, sive non: talis est solus Deus, qui omnia propter semetipsum operatus est.

finis ultimus simpliciter ex intentione operantis est ille, ad quem omnia referuntur ex hominis beneplacito: ut idolum respectu pagani: divitiae respectu avari.

finis autem simpliciter ultimus idem est ac Beatitudo, quae definitur status omnium bonorum aggregatione perfectus:

Beatitudo autem duplex distinguitur: obiectiva et formalis:

Beatitudo obiectiva est summum bonum, cuius possessio beatum facit: nempe ipsemet Deus, qui solus est summum bonum.

Beatitudo formalis est summi boni possessio: actio nempe qua Beatus occupatur circa Deum: tales sunt clara Dei cognitio, ipsius amor, et gaudium de eius perfectionibus.

Tractatus secundus

De principiis effectivis actionum humanarum

Principia actionum humanarum effectiva duplicis sunt generis: externa, et interna.
Principia Externa hic dicuntur ea quae sunt extra hominem: nempe causa finalis et leges positivae. De causa autem finali superius dictum fuit: de legibus inferius dicemus.
Principia Interna hic dicuntur ea quae homini insunt. Duplicis autem generis sunt: congenita, et acquisita.
Congenita quae a natura homini insunt: ut intellectus et voluntas; Acquisita vero, quae exercitio comparantur quales sunt habitus virtutis

Caput Primum.

De congenitis actionum humanarum Principiis

Congenita actionum humanarum principia vocantur potentiae morales. quatuor autem sunt: intellectus nempe, et voluntas: phantasia, et appetitus sensitivus.
Scilicet, circa mores duplex distinguitur pars hominis: superior, seu rationalis quam homo communem habet cum angelis: et inferior, seu sensitiva, quam homo communem habet cum Belluis.
Cuiuslibet autem partis duplex distinguitur potentia; una Cognoscitiva, altera appetitiva. Potentia cognoscitiva partis superioris est intellectus; appetitiva vero est voluntas. Potentia cognoscitiva partis inferioris est phantasia seu immaginatio; appetitiva vero appetitus sensitivus.

In intellectu spectato prout ad mores attinet duo praecipue consideranda sunt: lex naturalis, et conscientia.

Lex naturalis est cognitio primorum principiorum seu primarum veritatum moralium, generalium nempe bene vivendi regularum, quibus natura duce quaedam agenda quaedam fugienda novimus: ut cognitio harum veritatum moralium. Alteri ne feceris quod tibi fieri non vis, reddendum unicuique quod suum est, colendi sunt parentes.

Conscientia est legis naturalis applicatio ad ea quae hic et nunc agenda sunt vel facta: ut si quis ex hoc generali praecepto, Alteri ne feceris quod fieri non vis. inferat non esse hic et nunc detrahendum de fama proximi aut si detraxerit inferat se esse reum.

Voluntas prout in moribus spectatur, adiunctum habet liberum arbitrium, quod quidem est praecipuum principium actionum humanarum.

Liberum autem arbitrium, seu libertas definitur, potentia sui ipsius determinativa: potentia suorum actuum domina: potentia qua positis omnibus ad agendum requisitis potest agere vel non agere pro libito.

Libertas porro duplex distinguitur: contradictionis et contrarietatis.

Libertas contradictionis est potentia aliquid agendi vel non ut potentia amandi vel non amandi.. omnia ad maiorem Dei deiparaeque gloriam

Libertas Contrarietatis est potentiae ad quid agendi vel eius supposita, putá amandi vel odio habendi idem obiectum

phantasia est ea partis inferioris potentia quae repraesentas bonum vel malum sensibile

Appetitus sensitivus est ea partis de inferioris potentia qua ipsa prosequitur bonum sensibile, et aversatur a malo sensibili

Caput Secundum

De acquisitis principiis humanarum Rerum

Acquisita humanarum rerum sunt ~~aeq~~ habitus.

Habitus autem definitur agendi facilitas potentiae superaddita duplexque distinguuntur universim supernaturalis et naturalis

habitus supernaturalis seu infusus, dicitur ille, quem ut propriis naturae viribus comparare, sed quem Deus nobis impendit tales sunt habitus fidei spei, et charitatis.

habitus naturalis seu aquisitus dicitur ille quem frequenti actionum repetitione comparamus. idest qui definiri signatur tas aquisita per actus repetitos facilitamus potentiam ad agendum tales sunt piae et artes

habitus naturalis subdividitur in corporeum et spirituales.

Corporeum dicitur ille qui recipitur in potentia spirituali quales sunt habitus ~~partis~~ superioris

Quia igitur duae sunt potentiae spirituales partis superioris hominis intellectus nempe et voluntas: ideo ex habitibus spiritualibus alii vocantur intellectuales, ii nempe, qui ad intellectum pertinent, alii vero morales vocantur, ii nempe qui ad voluntatem pertinent vel attingunt.

De habitibus intellectualibus

Habitus intellectuales universim triplicis sunt generis: virtutes, vitia, et facultates.

2. Habitus intellectualis est habitus semper inclinans intellectum ad verum, ut scientia.
3. Vitium intellectuale est habitus intellectus semper inclinans ad falsum, ut haeresis.

Facultas ut hic accipitur facultatis nomen est habitus inclinans modo ad verum modo ad falsum. Duplex opinio et fides humana.

Opinio est habitus inclinans ad dandum assensum propter rationes tantum modo probabiles. ut ubi asserimus iudicare terram in medio mundi, ex eo nempe quod sydera a possant circa ipsam volvi, gravia que ad ipsam undequaque accedant.

Fides humana est habitus inclinans ad dandum assensum propter auctoritatem hominum: ut ubi credimus extitisse Alexandrum magnum quia ita narrat historia.

Quinque universim numerari solent virtutes intellectuales. intelligentia, sapientia, scientia, prudentia, et ars.

Intelligentia (quae aliter dicitur habitus primorum principiorum) est facilitas assentiendi primis veritatibus seu ~~actionibus~~ axiomatibus v.g. impossibile est idem esse et non esse simul, alteri ne feceris quod tibi fieri non vis.

Sapientia definitur rerum altissimarum cognitio per altissimas causas: hoc est cognitio veritatum universalissimarum per universalissima principia: talis est methaphysica.

Scientia definitur vera certa et evidens rei necessaria cognitio per propriam causam. talis est physica.

Prudentia definiri solet habitus activus circa ea quae homini bona sunt vel mala moraliter, aliter recta agendorum ratio: talis est phylosophia moralis.

Ars definiri solet habitus vera cum ratione effectivus. vera, inquam, cum ratione. hoc est cum praeceptis.

quibus redderetur ratio cur sit aut aliter gerendum sit.
Duplexque est, liberalis et mecanica.
Ars liberalis dicitur ea, quae virum nobilem decet: ut ars benedicendi
Mecanica quae virum nobile dedecet, ut ars sutoria

Articulus Posterior
De
Habitibus moralibus

Habitus morales universim triplicis sunt generis virtus moralis, vitia moralia, facultas moralis.

Virtutes morales sunt habitus, qui semper inclinant ad bonum ut iustitia,
Vitiae moralia sunt habitus qui semper inclinant ad malum ut iniustitia.
facultates morales sunt habitus indifferentes ad bonum vel malum: ut habitus deambulandi

Virtutes autem morales universim duplicis sunt generis, theologicae, et pure morales.

Theologicae dicuntur illae quae Deum immediate spectant, tresque sunt, fides, spes, charitas

Pure morales dicuntur illae quae circa res humanas occupantur: ut temperantia quae moderatur voluptates.

Virtus pure Moralis. definiri debet habitus electivus consistens in medio quantitatis definita iudicio viri prudentis: sic temperantia circa cibum et potum consistit in medio quantitatis excessum inter et defectum, qua quidem mediocritas iudicio viri prudentis definiri debet habita ratione personae, aetatis, temperamenti. quod enim in uno mediocritas est, potest esse vel excessus vel defectus in alio.

Habitus autem virtutis dicitur electivus: quia nempe electio est propriius libertatis effectus: habitus autem virtutis inclinat quidem ad agendum, sed semper cum libertate:

Quatuor sunt universim pure morales Cardinales dictae: prudentia, iustitia, fortitudo et temperantia.

Prudentia hic definitur recta agendorum ratio. Hic cautus ipsam habuit virtus intellectualis, numeratur tamen inter virtutes morales quia eas omnes dirigit.

Justitia definitur perpetua et constans voluntas reddendi unicuique quod suum est.

Fortitudo definitur virtus moderatrix timoris et audaciae circa res terribiles praesertimque circa pericula mortis.

Temperantia definitur virtus moderatrix voluptatum gustus praesertim et tactus.

Vitiosum seu virtuti oppositum definitur habitus electivus consistens in excessu vel defectu. omnis quippe virtus moralis (excepta tamen iustitia) duobus hinc et inde vitiis quadratur: altero per excessum, altero per defectum: sic liberalitas media est prodigalitatem inter et avaritiam.

Tractatus Sextus.

De speciebus actionum humanarum.

Actiones humanae (ut jam observatum fuit) dicuntur illae, quae fiunt ab homine cum advertentia rationis et libertate:
ut autem intelligatur quaenam actio dicatur libera, distinguere oportet inter actiones spontaneas, voluntarias et liberas.
Spontaneum nempe id dicitur quod oritur quidem ab intrinseco principio sed absque rationis advertentia: ut motus manus inter dormiendo.
Voluntarium id dicitur quod oritur a voluntate cum advertentia rationis sive libere fiat sive necessario. multis que modis dividitur, positive, et negative: directe, et indirecte: elicitive, et imperative.
Voluntarium positive id dicitur quod re ipsa oritur a voluntate cum advertentia rationis: id nempe quod aliquis facit sciens et volens: ut homicidium factum de industria.
Voluntarium negative: quod quidem non oritur a voluntate sed quia non repugnat voluntas cum tamen teneatur repugnare: ut homicidium: quod quis non impedit, quod tamen facile poterat impedire.
Voluntarium indirecte id dicitur quod non secundum se intenditur sed necessario sequitur et ex aliquo secundum se intento: ut omissio sacri quae sequitur ex ludo.
Voluntarium directe quod secundum se intenditur ut ludus secundum se intentus.
voluntarium elicitive et voluntarium imperative sic dicuntur, quia duplex distinguitur voluntatis actus; elicitus nempe et imperatus.
Elicitus voluntatis actus dicitur ille qui immediate procedit a voluntate: ut amor et odium; imperatus

vero qui procedit ab aliis facultatibus ex imperio voluntatis: ut ambulatio.

Liberum id dicitur, quod fit cum cognitione rationis et indifferentia voluntatis, ut actus virtutis.

Ubi Notabis omne quidem liberum esse voluntarium, sed non omne voluntarium esse liberum: nam verbi causa amor Dei in Beatis est maxime voluntarius, neque tamen liber est, ut constabit ex dicendis in commentario.

Spontaneo opponitur violentum: voluntario opponuntur coactum et involuntarium: libero necessitatum.

Violentum id dicitur, quod oritur ab extrinseco principio contra naturalem inclinationem patientis: ut ascensus lapidis.

Involuntarium id dicitur, quod fit contra inclinationem voluntatis: ut gesto amici, si quis manum tuam armatam in ipsum impelleret. Duplex quoque distinguitur: involuntarium simpliciter, et involuntarium secundum quid.

Involuntarium simpliciter id dicitur, quod fit omnino contra inclinationem voluntatis: idemque est ac coactum: ut ingressus in carcerem, qui fit omnino reluctante voluntate, ubi nempe aliquis invitus ab satellitibus in ipsum detruditur.

Involuntarium secundum quid, quod quidem fit a voluntate sed quodammodo invita: ut projectio mercium in mare metu naufragii.

Necessitatum id dicitur, quod fit absque indifferentia voluntatis: hoc est, quod fit cum antecedenti determinatione ad unum: ut amor Dei in Beatis; Beati namque ita sunt determinati ad amandum Deum, ut non possint eum non amare.

His autem notatis meminisse oportet quatuor esse facultates seu potentias morales: intellectum nempe et voluntatem in parte superiori: phantasiam et appetitum sensitivum in parte inferiori. Singulae autem proprias habent actiones circa mores.

Caput Primum

De actionibus intellectus et voluntatis circa mores

Actiones intellectus circa mores tres sunt. apprehensio finis, eiusdem propositio et deliberatio de mediis.

Apprehensio finis ē simplex intuitus bonitatis finis.

Propositio finis ē cognitio qua repraesentatur finis ut expetendus et acquirendus.

Deliberatio de mediis in tribus consistit. primo, in inquisitione mediorum convenientium. secundo, in illorum comparatione inter se. tertio, in judicio determinante certum medium prae ceteris eligendum ē.

Actiones voluntatis circa mores tres sunt circa finem: nempe amor simplex, intentio et fruitio. Tres circa media, nempe electio, consensus, et usus.

Amor simplex ē inclinatio voluntatis erga bonum praecise ut bonum ē: ut amor sanitatis praecise, quia ipsa bona ē:

Intentio ē actio, qua voluntas vult assequi finem per accomodata media: ut aeger vult assequi sanitatem.

Fruitio ē quies seu complacentia voluntatis in obtento fine: ut in obtenta valetudine.

Electio ē actio, qua voluntas e pluribus mediis ab intellectu propositis unum prae aliis acceptat: ut si quis recuperandae sanitatis causa pharmacum praeferat sectioni venae.

Consensus ē actio, qua voluntas unicum propositum medium acceptat: ut si voluntas acceptat amputationem brachii, ubi ipsa ratio ponitur tanquam unicum medium conservandae vitae:

Usus denique ē actio, qua voluntas vult applicare et applicat ea media obtinendo fini idonea.

Caput secundum
De actionibus phantasiæ et appetitus sensitivi circa mores

Actiones phantasiæ, quibus ipsa bonum vel malum sensibile repræsentat.

Actiones appetitus sensitivi sunt illæ, quibus appetitus sensitivus prosequitur bonum, refugitque malum sensibile. vocanturque passiones.

Passio definiri videtur motus appetitus sensitivi ortus ex imaginatione boni vel mali sensibilis, cum aliqua corporis immutatione: quippe passiones statum corporis immutant: sic tristitia cor constringit, gaudium vero illud dilatat.

Passiones autem vulgo numerantur undecim: sex in appetitu concupiscente: quinque vero in irascente: quippe ubi appetitus sensitivus versatur circa bonum et malum sensibile, quæ non considerantur ut ardua et difficilia, dicitur concupiscens: ubi vero versatur circa bonum aut malum sensibile, quæ considerantur ut ardua et difficilia, dicitur irascens.

Ex passionibus, quæ ad appetitum concupiscentem pertinent, tres sunt circa bonum: amor, desiderium, et gaudium. tres posteriores circa malum superioribus opposita: odium, fuga et tristitia: quarum notiones explicabuntur in commentario.

Passiones, quæ ad appetitum irascentem pertinent, quinque numerantur: nempe spes, desperatio, audacia, timor, et ira: quarum etiam notiones explicabuntur in commentario

Tractatus quartus
De affectionibus actionum humanarum.

Primariæ actionum humanarum affectiones sunt bonitas et malitia. ~~bonitas~~

Bonitas moralis seu honestas est actionis humanæ conformitas cum recta ratione: qualis est in actu virtutis.

Malitia moralis est actio prohibita seu actionis humanæ difformitas a recta ratione, qualis est in peccato.

Peccatum autem duplex distinguitur: commissionis, et omissionis.

peccatum commissionis est actio prohibita: ut furtum.

Peccatum omissionis ē omissio actionis interrata: ut omissio cultus Divini

Honestas actiones sequuntur merita, Laus, gloria, honor, et amicitia; malas vero sequuntur demerita, et vituperium, utrasque sequitur fama

Meritum ē actionis honestae dignitas fundans ius ad praemium.

Laus ē oratio virtutis magnitudinem manifestans.

Gloria ē frequens sermo cum Laude: clara cum Laude notitia, consentiens laus bonorum.

Honor ē cultus in testimonium excellentiae.

Amicitia definitur mutua duorum benevolentia ex notitia probitatis orta non factorum confirmata.

Demeritum ē actionis moralis indignitas ob quam hoc iuste puniri potest.

Vituperium ē oratio vitii turpitudinem manifestans.

Fama ē multorum sermo de aliquo

Delineatio Oeconomicae et Politicae

Oeconomica et politica sunt disciplinae humanae societatis directivae ad honestatem

Oeconomica nempe ē disciplina familiae directiva.

Familia ē societas ad quotidianum aptius vitae [illegible] completa ad convictum conversationem mutuam [illegible] auxilium et [illegible]

Politica ē disciplina civitatis, provinciae vel Regni directiva ad honestatem.

Civitas ē multarum familiarum societas sufficiens ad vitam. Nimirum constituitur illa societas ut cives vitae sufficientiam quae per se singuli habere non possunt consequantur. Materia civitatis sunt homines diversae artis et industriae, forma civitatis ē eius ordo seu regimen.

Regimen autem triplex ē monarchicum ubi unus imperat ut in gallia. Aristocraticum, ubi imperant selecti optimates ut apud venetos. democraticum ubi plebs imperat ut apud helvetios

In Regno spectantur praecipue princeps, leges, iudicia, militia, praesidium, nobilitas et religio.

Princeps ē ille penes quem suprema ferendarum legum auctoritas

Lex definiri potest ordinatio moralis obligans communitatem stabilis et ad commune bonum ordinata. dicitur ordinatio moralis, quia ordinat tantummodo proponendo quid agendum. dicitur obligans: quia differt a consilio, quod non obligat. dicitur obligans communitatem et stabilis: quia differt a simplici praecepto quod unicum tantum vel paucos privatos obligat et ad certum tantummodo tempus. Dicitur ad Commune Bonum ordinata, quia in hoc differt

a sic tamen digna publicum detrimentum affert.
Lex autem generatim triplex distinguitur aeterna, nāa-
lis et positiva.
Lex aeterna ē divina sapientia prout rerum omnium directiva
in fines suos.
Lex nāalis (ut iam dictum fuit) ē prima summa veritatum
moralium cognitio nobis nāaliter indita per quam sola nāae ducu
quaedam agenda aut fugienda novimus.
Lex positiva dicitur ea, quae libera legislatoris voluntate
sancitur. duplex qz distinguitur: divina, et humana. di
vina, quae a deo sancitur. humana quae ab hoibus.
Lex positiva divina duplex ē vetus, et nova. vetus quae
Israelitis imposita et Moyse promulgata. Nova vero, seu
evangelica, quae a Christo Domino promulgata fuit.
Lex humana duplex etiam ē Ecclesiastica et Civilis.
Ecclesiastica, quae ab Ecclesia (hoc ē ab Ecclesiae principibus
praesertim conciliis generalibus) sancitur, Civilis quae a prin
cipe aut magistratibus.
Judex ē legum interpres, civium contentionibus dirimendis
praefectus.
Militare praesidium institutum ē ad propulsandos hostium
impetus tuendumqz civitatis ordinem adversus justitiae
contemptores, ad id idonei sunt praecipue nobiles.
Nobilitas definitur, virtus generis ad publicas actiones
honestas, a parentibus accepta et ad posteros transmittenda.
Religio ē publica numinis veneratio certis distincta ri
tibus et cultu, opponuntur impietas et superstitio.
Impietas ē contemptus numinis aut cultus ipsius.
Superstitio ē corruptio veri cultus dei.
Sacrorum praefecti, quibus pietatis religionis tuendae civibus
qz inspirandae cura incumbit sunt sacerdotes: quorum
quidem dignitas prima ē ac potissima in republica.

Compendium Logicum.

Logica nomen habet, a voce λογος hoc ē a sermone

namque quia ipsa dirigit sermones, imo praecipue sermonem internum, puta operationes mentis, sermo igitur duplex est, interior, exterior;

Sermo interior est ipsa rei cognitio prout rem cogitanti manifestat vocaturque verbum mentis.

Sermo exterior est cognitionis expressio facta externo signo, puta voce, scriptura &c.

Sermone interno mens sibimet loquitur rem sibimet manifestando, externo vero aliis loquitur, rei cognitionem quoque manifestando.

Logica definiri solet disciplina operationum mentis directrix, unde dicitur ars cogitandi.

Numerantur autem vulgo quatuor genera operationum mentis, apprehensio, iudicium, discursus, et methodus.

Apprehensio est simplex intuitus rei absque affirmatione et negatione, ut cum hominem concipio nil ~~[illegible]~~ de eo affirmando ~~aut~~ negando.

Iudicium est actio qua intellectus unum affirmat aut negat de altero: ut cum dico homo est animal, hoc non est lapis.

Discursus est actio qua intellectus unum iudicium infert ex altero aut ex pluribus aliis, ut si dicas homo est animal, ergo homo est vivens.

Methodus est actio qua intellectus alicuius disciplinae partes ordinat ad facilius [illegible] ordinandum, ~~aut~~ ad earum intelligentiam, ut cum hoc compendium dividimus in quatuor tractatus pro quadruplici operatione mentis.

Tractatus primus

De iis quae pertinent ad primam mentis operationem.

Prima mentis operatio dividitur in simplicem et complexam, in directam, et reflexam.

Apprehensio simplex dicitur ea, qua intellectus rem unicam concipit v.g. hominem, solem,

Complexa vero qua intellectus plura simul concipit ut cum concipio hominem doctum: hinc enim concipio duo, hominem scilicet [illegible]

iustitia.

Apprehensio directa dicitur qua intellectus rem concipit ut ipsa in se est, ut cogitat de natura humana prout in se est; solet autem appellari prima intentio.

Reflexa vero qua intellectus cogitat de modo quo rem prius concepit, ut si cogitet de modo quo mihi natura humana prius repraesentari; solet autem appellari secunda intentio.

Praeterea circa apprehensionem tria distinguenda sunt: obiectum cognitum, idea illius repraesentativa, et mentis attentio ad illam ideam, obiecti perceptio.

Obiectum appellatur apprehensio obiectiva; idea vero et attentio ad illam, obiecti perceptio communi nomine appellantur apprehensio formalis.

Hinc plures institui possunt divisiones apprehensionis seu primae operationis mentis, ut intelliguntur ex divisione terminorum vocalium, qui sunt signa apprehensionum.

Quemadmodum enim qui pecuniae summam subducit nummis calculos substituit, eaque de calculis pronuntiat, quae de nummis intelligenda sunt: ita logici terminos vocales, puta voces, quibus exprimuntur apprehensiones, terminis mentalibus seu apprehensionibus substituunt, ac de iis ea pronuntiant, quae de apprehensionibus sunt intelligenda.

Terminus porro vocalis universim duplex est, simplex et complexus.

Simplex est unica dictio, ut homo, vel multae dictiones rem unicam significantes, ut Marcus Tullius Cicero.

Complexus sunt multae dictiones aliquem sensum efficientes, ut homo iustus.

Caput Primum
De Terminis Simplicibus

Termini simplices multis modis spectari possunt. Primo ex parte rerum significatarum. Secundo ratione quantitatis. Tertio secundum significandi modum. Quarto relative ad se invicem. Quinto quoad varias affectiones.

Articulus Primus
De Terminis spectatis ex parte rerum significatarum

Terminus simpliciter ex parte rei significatae dividitur in positivum et ~~significativum~~ negativum.
Positivus dicitur ille qui rem aut rei modum significat ut homo, inspectio.
Negativus dicitur ille qui significat absentiam rei aut modi, duplex est privativus et negativus simpliciter.
Privativus dicitur ille qui significat absentiam formae in subiecto apto ad illam, ut caecitas in homine.
Negativus simpliciter seu infinitans dicitur ille qui significat alicuius rei aut modi negationem nulla habita ratione subiecti idonei: ut non homo, non videns componitur ex particula negativa et termino positivo. dicitur autem infinitans quia de infinitis rebus dici potest nam usque quodvis aliud ab homine dici potest non homo
~~Articulus~~

Articulus secundus

De terminis spectatis ratione Quantitatis

Terminus ratione quantitatis dividitur in communem et non communem.
Terminus non communis dicitur ille qui non dicitur de pluribus, duplex est particularis et singularis.
Particularis est ille qui de re una dicitur sed indeterminate et confuse ut aliquis homo.
Singularis est ille qui rem unam determinate significat ut Cicero, hic homo
Terminus communis est ille qui de pluribus dicitur, duplex est communis indivisim et divisim.
Communis indivisim dicitur ille qui ita convenit multis ut non in iis ~~[illegible]~~ una significet unde fit ut de unoquoque singulariter dici possit non in plurali de pluribus ut Deus significat tribus personis unde dici potest pater est deus, filius est deus, spiritus est deus in plurali ~~[illegible]~~ et non potest dici pater, et filius et spiritus sanctus sunt dii.
Communis divisim est ille qui ita convenit multis ut de singulis eorum in iis significet unde fit ut de unoquoque dici possit in singulari et de pluribus in plurali, ut homo dici potest petrus est homo, paulus est homo petrus et paullus sunt homines.
Communis divisim est triplex est univocus aequivocus et analogus.
Univocus dicitur ille qui multis convenit secundum rationem omnino eandem: ut homo respectu singulorum hominum

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

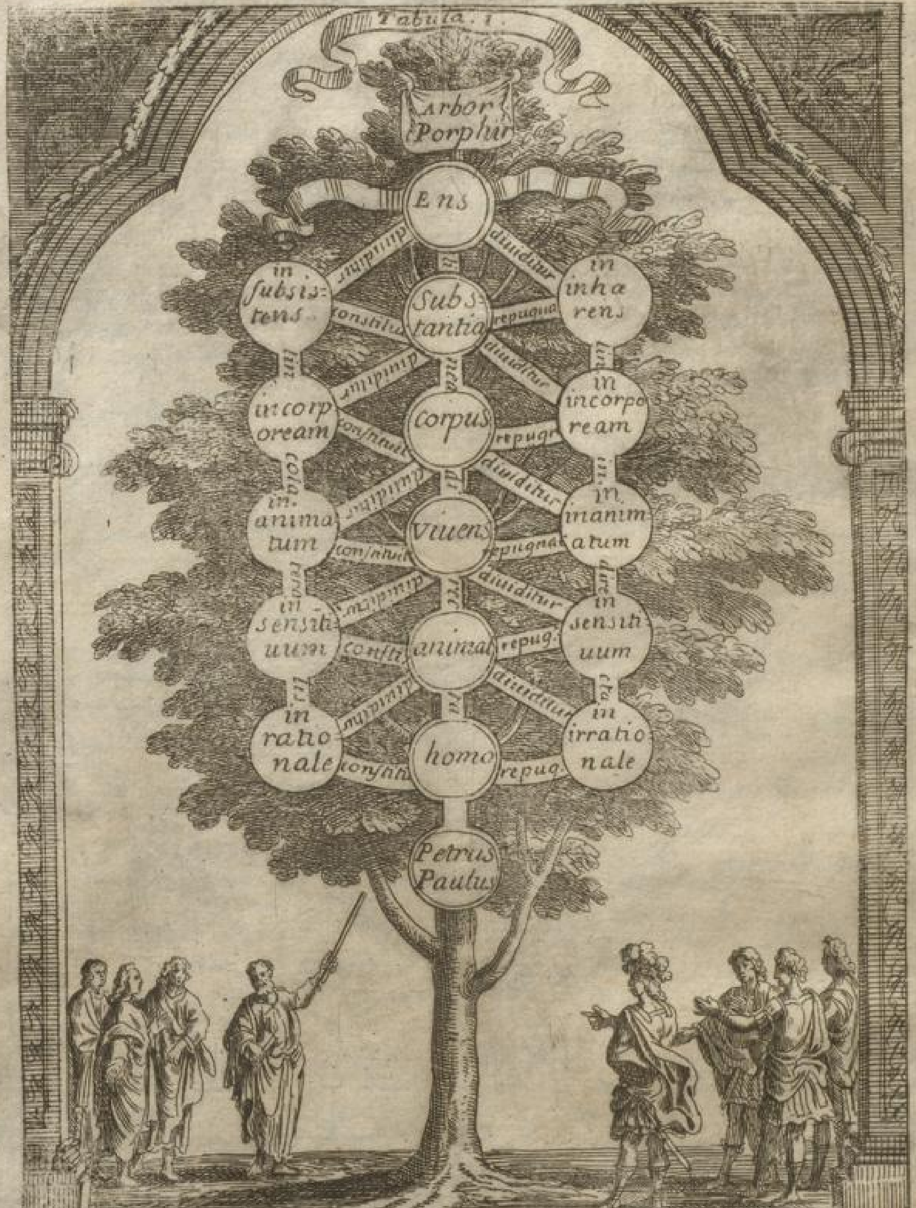

Fran. inuenit . audesus des maturins, rue s. Jacques aletoille

significat ee in petro aat paulo ide in paulo.

Equivocus dicitur ille, qui multis convenit secundum significationem omnino diversam ut taurus respectu constellationis, ponthi asiatici, et aliis mugitivi

Analogus dicitur ille, qui multis convenit secundum significationem partim eandem et partim diversam, ut sanum respectu hominis, pharmaci, et urina alieni, haec tria appellantur sana. Sana significatio aliquo modo diversa est, homo dicitur sanus, qui est subiectum sanitatis, pharmacum dicitur sanum, quia est causa sanitatis, urina dicitur sana, quia est indicium sanitatis.

Significatio aliquo etiam modo est eadem, quia haec tria denominantur sana a sanitate. ~~Solet ite~~

Solet itaque communis divisio univocus est proprie loquendo ortus de urlibus

De urlibus

Universale definitur ut unum aptum inesse multis et praedicari de illis univoce et distincte. Brevius definiri solet itaque communis divisio universalis, quinqueplex autem numerari solet: genus, differentia, species, proprium et accidens.

De Genere.

Genus est attributum quod dicitur de multis specie differentibus sorte communiori et essentiali: ut animal respectu hominis et bruti. Dividitur in supremum et subalternum, proximum et remotum.

Genus supremum illud dicitur quod non aliud habet supra se ut genus ens aut substantiae in arbore porphyriana aut apponendae ubi nota bis certos superiores quibus universaliores, inferiores vero quidem minus universales sunt aut singulare. Genus igitur supremum idem est ac genus universalissimum.

Genus subalternum dicitur illud quod aliud habet supra se genus ut in eadem arbore: corpus vivens, animal.

Genus proximum dicitur illud quod praedicatur immediate de speciebus ut animal respectu hominis et bruti

Genus remotum dicitur illud quod aliis me-
diante praedicatur de speciebus ut corpus respectu
bruti: de iis praedicatur mediante animali.

De Differentia

Differentia sic dicitur, quia est id quo unum
differt ab alio. generaliter duplex est: singularis et univ[ersalis]

Differentia singularis quae etiam numerica dicitur
ea est unius individui ac per quam unum individuum a
quocunque alio differt. A logicis vocatur in Petro
Petreitas a Paulo Pauleitas sic de ceteris.

Differentia universalis dicitur ea quae conve-
nit multis: triplex qua distinguitur accidentalis pro-
pria et essentialis.

Accidentalis est accidens quo res una ab aliis dif-
fert: ut albedo qua differimus ab Aethiopibus.

Propria est essentialis proprietas qua res una
ab aliis differt ut risibilitas qua homo a brutis differt

Essentialis est perfectio essentiae constitutiva per
quam una species essentialiter a ceteris differt: ut ra-
tionalitas quae hominem constituit illumque primario a brutis
distinguit

Sola differentia essentialis est secundum [illegible]
nos autem [illegible] definitur id quod praedicatur de multis
tanquam specialior ~~pars~~ pars essentiae: sic rationalitas ~~quod~~
praedicatur de hominibus tanquam specialior pars essentiae
quia talis hominibus convenit.

Differentia autem essentialis duplex distingui-
tur generica et specifica.

Differentia generica est ea quae constituit
genus: ut animatum quod constituit vivens, ipsumque
distinguit a non vivente.

Differentia specifica est ea quae constituit spe-
ciem: ut rationale quod constituit hominem.
Notandum autem est eandem differentiam esse divisivam generis et
constitutivam speciei, sic rationale est differentia divisiva ~~[illegible]~~

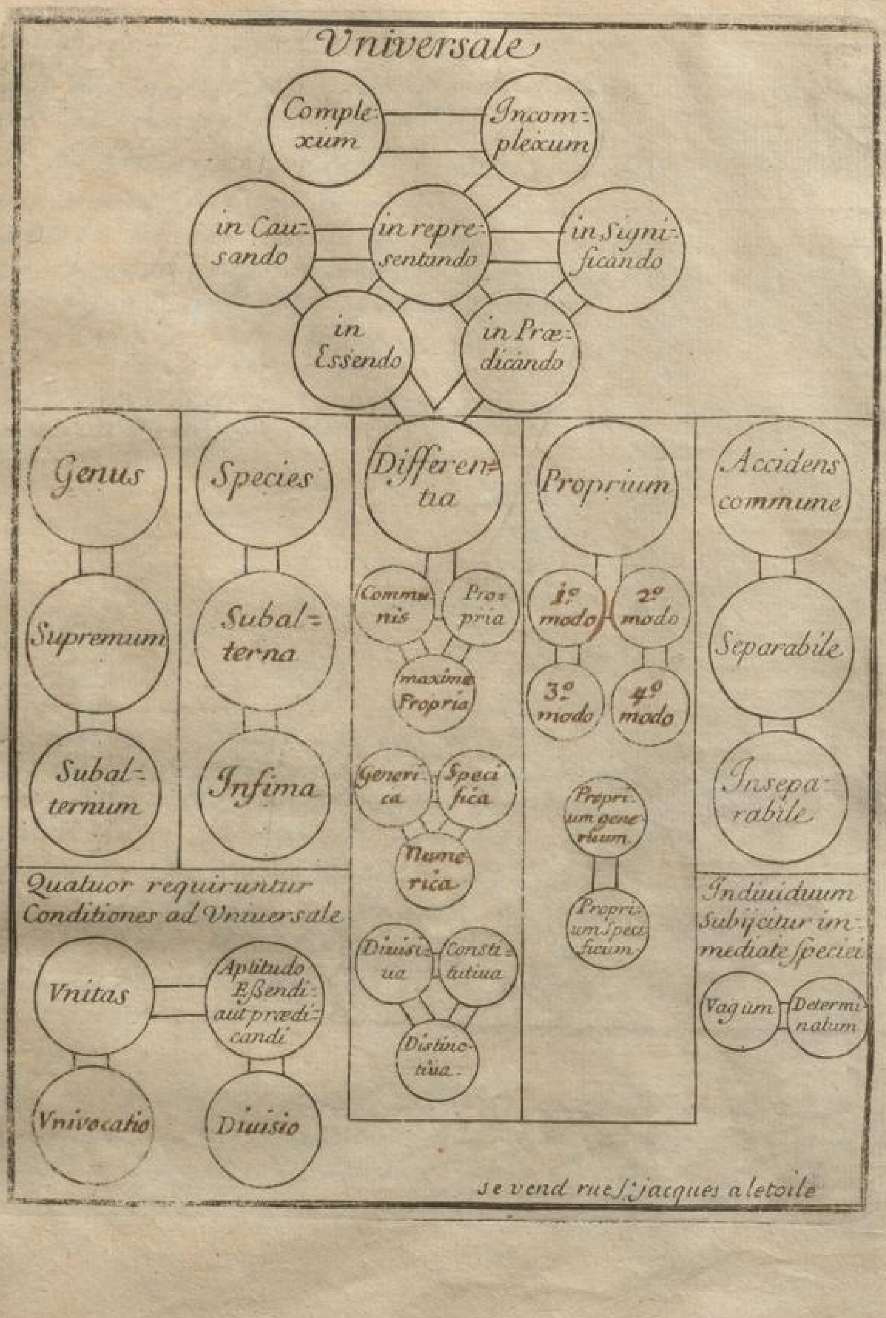

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

et constitutiva hominis

De Specie

Species ē attributum quod praedicatur de multis, tantum quoad tota eorum essentia: ut homo respectu petri, pauli etc. duplex q3 distinguitur: subalterna, et infima.
Subalterna dicitur ea, quae alias habet sub se species quamobrem sub uno respectu genus ē, subalterna vero species: ut aāl, quod ē genus respectu hominis et bruti, species vero respectu viventis: quidquid ens alicui generi immediate subiacet, species dicitur.
Infima dicitur ea quae sola sub se habet individua: ut homo, ista species infima ē respectu petri.
Individuum id dicitur quod ē indivisibile ~~et~~ in multa inferiora ut petrus.

De Proprio

Proprium quatuor dicitur modis
Primo modo, id quod soli alicui speciei convenit sed non omnibus eius individuis: ut ē philosophum convenit enim soli homini sed non omni.
Secundo modo id quod convenit oībus alicuius speciei individuis sed non solis illius speciei, ut ē bipes convenit enim oī homini sed non soli, aves namq3 etiā sunt bipedes.
Tertio modo id quod soli alicui speciei convenit oībus q3 eius individuis sed non semper, sic canescere convenit oī homini et soli: sed in senectute tantum.
Quarto modo quod soli alicui speciei convenit oībusq3 eius individuis et semper: sic ē risibile convenit oībus hominibus solis et semper.
Solum proprium quarto modo sumptum ē proprie verum atq3 prout universale definiri debet attributum quod de multis praedicatur accidentaliter, necessario et reciproce, accidentaliter quia non ē de essentia, ideoq3 accidens

dici potest de separatio qui integrabile rei cujus ē reciproce, quia reciprocari ut ea re cujus ē ei simul reciprocatur cum homine, risibile enim dicitur, cui hoc ē risibilis et vicissim cui risibilis ē hoc.

De accidente

Accidens universaliter illud dicitur quod non ē de essentia rei.

Stricte autem illud dicitur quod potest adesse et abesse a subiecto sine subiecti interitu. sic calor ē accidens in aqua quia potest ab illa separari sine illius destructione

Accidens praedicabile modo sumptum ē quintum universale atque prout est definitur, attributum quod praedicatur de pluribus accidentaliter et contingenter. contingenter quia separari potest a subiectis quibus inest.

Ens commune sumptum dividitur in transcendentale et cathegoricum.

Transcendentalis ē ille qui de rebus alijs dici potest, res autem sunt ejusmodi hi: Res, ens, aliquid, unum, verum, bonum.

Cathegoricus vero ē ille qui in aliqua cathegoria continetur: hoc ē, qui pertinet ad aliquod genus entis, ut homo, arbor etc.

De Cathegoriis

Cathegoria definiri solet series generum specierum et individuorum, quae sub aliquo supremo genere continentur, hoc ē quae pertinent ad aliquod genus entis. habetur exemplum in hac arbore porphyriana in qua sub supremo genere substantia continentur: corpus, vivens, animal, homo, Petrus et Paulus.

Decem vulgo numerantur Cathegoriae suprema entium genera: substantia, Quantitas, qualitas, relatio, actio, passio, ubi, quando

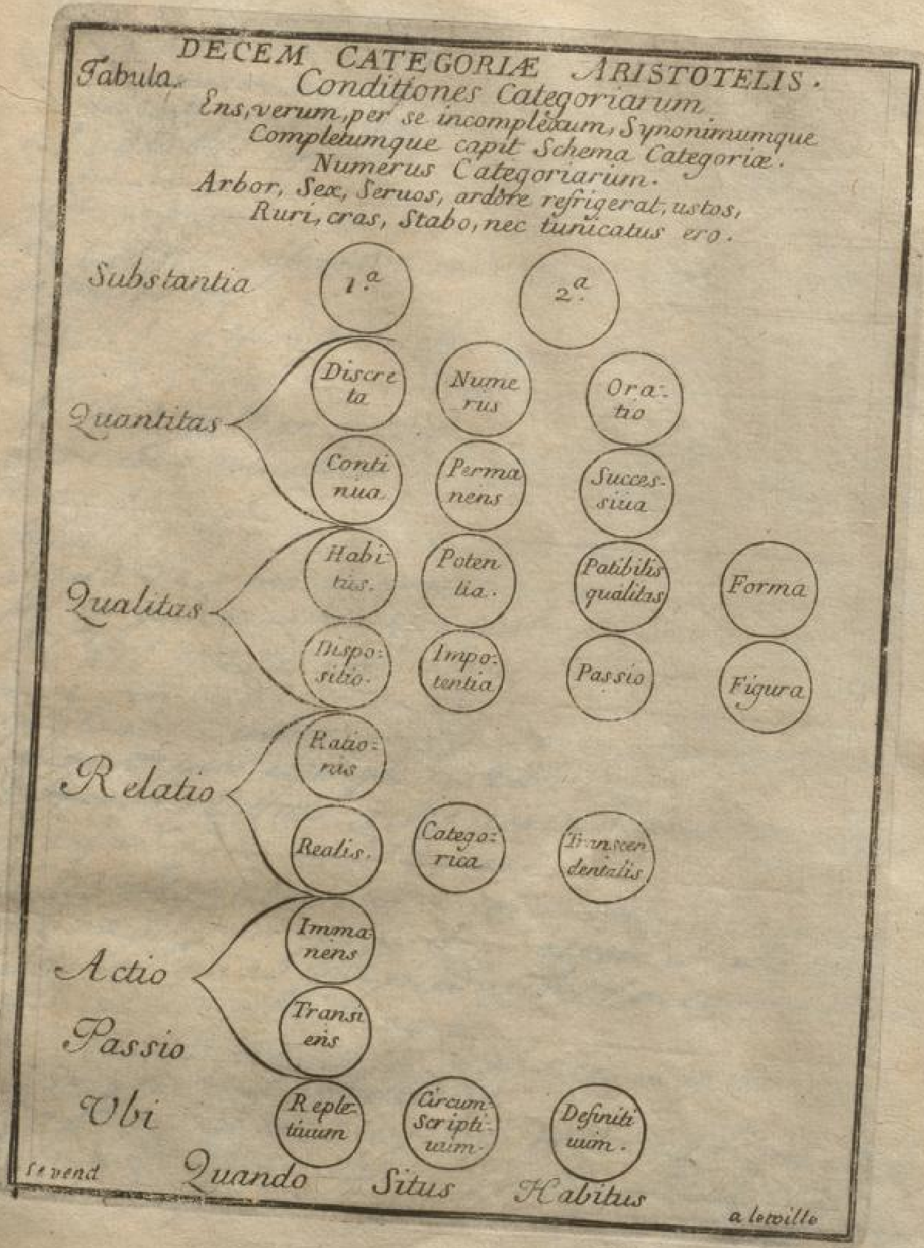
DECEM CATEGORIÆ ARISTOTELIS.
Tabula.
Conditiones Categoriarum
Ens, verum, per se incompletum, Synonimumque
Completumque capit Schema Categoriæ.
Numerus Categoriarum.
Arbor, Sex, Seruos, ardore refrigerat, ustos,
Ruri, cras, Stabo, nec tunicatus ero.
Substantia
1.a
2.a
Quantitas
Discreta
Numerus
Oratio
Continua
Permanens
Successiua
Qualitas
Habitus.
Potentia.
Patibilis qualitas
Forma
Dispositio.
Impotentia
Passio
Figura
Relatio
Rationis
Realis.
Categorica
Transcendentalis.
Actio
Immanens
Transiens
Passio
Vbi
Repletiuum
Circumscriptiuum.
Definitiuum.
Quando
Situs
Habitus

situs et habitus.

49

Substantia definitur ens per se subsistens, hoc ē independens a subiecto cui insit inhaere adaetrime, ... ut hoc planta etc.

Quantitas a logicis definitur id a quo subiectus denominatur, quantus aliter id quod respondetur quaerenti quanta sit res.

Qualitas definitur accidens a quo subiectum denominatur quale vel quod respondetur vel quod respondetur quaerenti qualis ē res, ut doctrina, pietas, religio.

Relatio definitur ordo unius ad alterum ut paternitas etc.

Actio definitur actus agentis ut agens, hoc ē id quod causas denominat agentes ut visio, calefactio.

Actio autem dividitur in productivam novae entitatis et mere applicativam in transeuntem et in manentem.

Actio productiva novae entitatis ē ea qua aliquid de novo producitur hoc ē qua aliquid fit, cuius antea nihil eius erat, ut creatio angeli.

Actio mere applicativa dicitur ea, qua nihil de novo producitur sed tantum res productae ad se invicem applicantur, variisque modis ordinantur ut constructio ... et ... existentibus ...

... potest actio separativa ut separatio ... ex quibus constat domus.

Actio transiens dicitur ea cuius terminus (id nempe quod actione fit) non remanet in agente ut calefactio calor enim qui ab igne producitur non remanet in ipso sed recipitur in aqua.

Actio immanens dicitur ea cuius terminus remanet in agente ut intellectio.

Passio ut hic accipitur, ... alicuius forma receptio in subiecto definiri solet actus patientis, ut patiens ē hoc ē id a quo subiectum denominatur aliquid patiens

5o ut ~~rapio~~ receptio in gratia

Ubi est praesentia in loco

Quando est rei duratio seu existentia in certo tempore

Situs est corporis dispositio in loco ut sedere, stare, ambulare etc.

Habitus ut hic accipitur est circumpositio corporis circa alterum corpus ut esse togatum, esse armatum etc.

Articulus tertius.

De Terminis sumptis secundum significandi modum

Terminus secundum significandi modum dividitur in terminum primae intentionis et terminum secundae intentionis, in cathegorematicum et syncathegorematicum et mixtum.

Terminus primae intentionis dicitur ille qui rem significat prout in se est ut homo.

Terminus secundae intentionis dicitur ille cui competit rei prout ipsa subest alicui conceptui mentis; tales sunt hi termini subiectum, praedicatum, esse, genus, species, qui non conveniunt rebus de se, neque est subiectum neque praedicatum proprie, sed has appellationes sortitur prout subest variis conceptibus mentis solum.

Terminus cathegorematicus dicitur ille qui de se ac sine alterius consortio perfectam determinatam quod habet significationem ut homo, lapis.

Terminus syncathegorematicus dicitur ille qui de se nihil determinate significat, sed iunctus cathegorematico limitat eius significationem, ut omnis, nullus, aliquid etc.

Terminus mixtus dicitur ille, qui equivalet cathegorematico simul et sincathegorematico, ut nemo, id est nullus homo.

Terminus autem Cathegorematicus subdividitur in concretum et abstractum.

Concretus dicitur ille qui signat subjectum simul et formam ut album, iustum, quippe sic redduntur res habens albedinem, res habens iustitiam, res habens est subiectum albedinis, et iustitia est forma.

Abstractus vero est qui solum formam signat: ut albedo iustitia.

Formam autem hic appello, quidquid alteri denominationem tribuit, subiectum vero, id quod denominationem recipit; albedo et forma quia denominationem tribuit tecti, nivi, parieti; parietem autem objecta quia ab albedine denominantur alba.

Terminus Concretus subdividitur in absolutum et relativum.

Absolutus dicitur ille qui rem signat absque relatione ad aliud: ut homo, lapis etc.

Relativus dicitur ille, qui rem signat cum relatione ad aliud: ut filius etc.

Articulus quartus de terminis inter se comparatis

Termini inter se comparati dividuntur in dominantes et denominantes, pertinentes et impertinentes.

Terminus Denominans est ille qui signat formam, a qua denominatur subiectum: ut iustitia, sanctitas etc.

Terminus denominans est terminus concretus qui derivatur a denominante, ut iustus sanctus.

Terminus denominans est ille, cui attribuitur denominativus, v.g: homo, qui denominatur iustus.

Terminus vero denominativus duplex est, terminus denominativus intrinsecè, et extrinsecè.

52

Denominativus intrinsecè dicitur ille qui significat formam in subiecto denominativo: ut iustus, significat iustitia.

Denominativus extrinsecè est ille, qui significat formam extra subiectum ab illa denominatum, ut alis parties denominatur visus, a visione nempe quae est in oculo videntis.

Terminantes dicuntur illi, qui vel connexi sunt, neqz repugnantes, ut musicus, neqz enim necesse est neqz repugnat.

Termini Connexi dicuntur ii, quorum unus inferri potest ex alio, ut homo, animal ex eo nempe quod sit homo, inferri potest ergo est animal.

Ex terminis autem connexis alii sunt convertibiles, nempe qui de se mutuo dici possunt ut rationale est risivum, alii autem inconvertibiles, ut rationale est animal.

Termini Repugnantes dicuntur illi quorum unus opponitur Alteri.

Termini repugnantes dicuntur illi quorum unus opponitur alteri, suntque duplicis generis disparati et proprie oppositi.
Disparati dicuntur illi qui sic inter se pugnant ut similiter cum aliis pugnent ut album et rubrum. Color enim ruber non magis opponitur albo quam plurimis aliis coloribus.
Proprie oppositi dicuntur illi, qui sic inter se pugnant ut cum nullis aliis similiter pugnent, suntque quadruplicis generis. Relativi: ut Servus et Dominus. Contrarii: ut Calor et frigus. privativi: ut Lux et tenebrae. Contradictorii: ut album et non album.

Articulus quintus
De affectionibus terminorum simplicium.

Septem praecipuae affectiones terminorum simplicium: nempe suppositio, status, ampliatio, distractio, restrictio, alienatio et appellatio.

Paragraphus primus
De suppositione terminorum.

Suppositio termini est ipsius acceptio vel pro se vel pro aliquo significato: ideoque duplex est: materialis, et formalis.
Suppositio materialis est vocis acceptio pro vocis pro se ipsa. Sic accipitur homo cum dicitur: homo est tertiae declinationis.
Suppositio formalis est termini acceptio pro re significata sic accipitur hoc cum dicitur: homo est animal. haec autem suppositio triplex est. Simplex personalis, et mixta.
Suppositio simplex est termini communis acceptio pro sola natura communi: sic accipitur homo cum dicitur, homo est species.
Suppositio personalis est termini communis acceptio pro solis individuis sub natura communi contentis. Sic accipitur homo cum dicitur, omnis homo moritur: quippe natura communis non moritur, sed sola individua.
Suppositio mixta est termini communis acceptio tum pro natura communi tum pro individuis: sic accipitur homo, cum dicitur homo est animal: quippe tum in communi est animal, tum singuli quoque homines sunt talia.
Suppositio personalis rursus dividitur in universalem et particularem.

Suppositio vero est termini acceptio pro omnibus suis inferioribus duplexque est Copulativa et Distributiva.

Suppositio Copulativa est termini communis acceptio pro omnibus inferioribus coniunctim sumptis: sic accipitur hic terminus Apostoli cum dicitur, omnes Apostoli sunt duodecim, neque enim quilibet apostolus est duodecim, sed omnes simul sumpti sunt duodecim.

Suppositio Distributiva est termini communis acceptio pro omnibus et singulis eius inferioribus: sic accipitur homo, cum dicitur, omnis homo est animal: sensus enim est, Petrus est animal, Paulus est animal et sic de ceteris.

Suppositio autem Distributiva duplex est, una pro generibus singulorum: ut cum dicitur, omne animal fuit in arca Noe: sensus enim est ex omni animalium generibus aliqua fuisse in arca Noe. altera vero pro singulis generum: ut cum dicitur, omne animal est vivens: sensus enim est singula cuiuscunque generis animalia esse viventia.

Suppositio particularis est termini communis acceptio pro aliquo tantum inferiore. duplexque est confusa et determinata.

Confusa est termini communis acceptio pro aliquo tantum inferiore sed incerto et indeterminato: sic accipitur oculus cum dicitur aliquis oculus est necessarius ad videndum: neque enim dexter potius quam sinister est necessarius ad videndum.

Determinata est termini communis acceptio pro aliquo tantum inferiore sed certo et determinato: sic accipitur homo, cum dicitur aliquis homo loquitur. licet enim non exprimatur distincte et determinate quis nam loquatur ille tamen certus est et determinatus.

Paragraphus secundus

De statu, Ampliatione, distractione, Restrictione et Alienatione

Status est termini acceptio pro ea temporis differentia quam praedicandi verbum significat: ut cum dicitur, sedens disputat, sedens

accipitur pro eo tempore quo durabat rem e pro praesenti tempore. Ampliatio ē illi extensio ad plura tempora quam quae per adiunctum verbum significantur, v.g. ubi dicitur omne aal ē mortale verbum est significat tempus praesens. animal tamen sumitur pro oi temporis differentia: sensus enim ē omne aal quod est, quod fuit et quod erit est mortale.

Distractio ē exemptio termini ab ea temporis differentia quae per adiunctum verbum significatur, ut ubi in scriptura dicitur Caeci vident claudi ambulant surdi audiunt, illa omnia verba, vident ambulant audiunt significant tempus praesens at Caeci claudi surdi accipiuntur pro tempore praeterito: sensus enim ē, qui fuerunt Caeci nunc vident, idem dic de ceteris. sic etiam se habent puer et senex in his propositionibus puer erit senex, senex fuit puer: sensus enim prioris propositionis ē, qui nunc ē puer erit aliquando senex: posterioris vero, qui nunc ē senex fuit aliquando puer.

Restrictio est termini diminutio a lata significatione ad minus latam. ut ubi dicitur aal rationale aal, quod ē commune homini et bruto per hanc vocem rationale ad solum hominem restringitur.

Alienatio est termini translatio a propria significatione ad impropriam, ut ubi dicitur prata rident.

Paragraphus tertius.

De Appellatione.

Appellatio ē applicatio significationis unius termini ad significationem alterius: duplex quae ē: materialis et formalis. quod ut intelligas, nomina oia concreta duo significare, subiectum et formam. Subiectum appellatur significatum materiale: forma vero significatum formale. v.g.: philosophus ē terminus concretus, qui sic redditur, homo habens philosophiam

56.

homo habens ē melior dicitur q. significatu mãale phylosophia e fõr dicitur qd significatu fõrle hoc dictato

Appellatio mãalis ē unius tẽi applicatio supra significatu mãale alterius: ut ubi dicitur, phylosophus ē orator, orator tribuitur hoini habenti phylosophia sed non ei tẽi dicitur habita ratione phyãe.

Appellatio fõalis ē unius tẽi applicatio supra significatu fõale alterius ut ubi dicitur Aristoteles fuit bonus phylosophus: ipse enim dicitur bonus habita ratione phyãe

Ubi alterius appellatus ē nomen substantivum appellans vero adiectivum vel ē contra, appellatio ē mãalis: ut in his proonibus: aliquis homo ē albus, aliquod album ē homo. unde vera ē haec proio, Christus ē aeternus; falsa vero haec, Christus ē factus. nimirum quia significatu mãale huius vocis, Christus ē persona divina quae aeterna ē et non facta. quod si appellatio videatur ēe fõalis in his vel: proonibus, homo ē risibilis, homo ē doctrinae capax, hoc per accidens ē, non autem vi proonis.

Ubi ambo termini sunt nomina substantiva, aut ambo adiectiva, appellatio ambigua ē. formalis enim ē in his vel: proonibus, homo ē aal, album ē coloratum. mãalis vero ē in his proonibus, hoc saxum ē entis, aliquod album ē dulce. verum in his casibus ratio satis facile discernit an appellatio sit mãalis, an fõalis.

Nomina numeralia primitiva, ut duo, tria, et faciunt appellationem sive mãale sive fõale respectu substantivorum hoc ē, ubi iunguntur substantivis, significant multiplicitatem sive subiectorum sive formarum; sic ubi dicitur tres hoines, sensus ē, tres habentes tres humanitates; ubi autem iunguntur adiectivis, de se significant sola subiectorum multiplicitatem: sic ubi dicitur tria illuminata sensus ē, tria recipientia lumen, non autem necesse ē quod intelligantur tria lumina: si quando autem ipsa quoque forma multiplicatur, per accidens ē. a

hinc atq; est quod ~~[illegible]~~ filius et spiritus sanctus
non possunt dici tres dii: bene autem tres divini, hoc est
tres habentes divinitatem: pariter non possunt dici tres
omnipotentes, sumendo omnipotens substantive: contra vero
illud sumendo adiective. idem sit iudicium de caeteris attributis
Dei.

Caput Secundum
De terminis complexis seu de oratione

Etsi multae orationes pertineant ad secundam et tertiam mentis operationem, quia tamen apprehensiones complexae sunt etiam orationes, ~~[illegible]~~ ideo hic oratione circa quam quaeritur, quid sit, quaenam sint eius partes, et quaenam sint eius species.

Missa autem Aristotelica orationis definitione, quae ob ambages verborum nimis obscura est, Oratio a logicis breviter et clare definiri potest, multae dictiones aliquem sensum efficientes: ut hoc iustus, homo est iustus.

Praecipuae orationis partes sunt nomen et verbum: addi possint adverbia, coniunctiones, praepositiones etc, sed haec satis intelliguntur ex primis grammaticae principiis.

Nomen porro a Logicis breviter definiri potest vox manifestativa apprehensionis: omne namque nomen correspondet alicui apprehensioni.

Verbum a Logicis definiri potest vox manifestativa iudicii: omne namque verbum equivalet iudicio: sic ambulo idem est ac ego sum ambulans.

Vox autem definiri solet sonus ab animali prolatus cum articulatione et intentione aliquid significandi.

Nomen duplex est substantivum et adiectivum. Substantivum, quod significat ens per se subsistens, aut quasi per se subsistens: ut homo, albedo: licet enim albedo significet rem existentem in subiecto, ea tamen voce nulla fit subiecti [illegible] mentio; adiectivum vero, quod significat rem alteri adiacentem, aut rem cum certo existendi modo: ut albus, inflexam.

Ubi notabis multa nomina apud grammaticos censeri substantiva, quae apud Logicos sunt adiectiva: ut philosophus, orator.

verbum porrò duplex ē substantivum et adiectivum. substantivum, quod solam significat rei existentiam: ut Deus existit; adiectivum verò, quod significat existentiam rei prout relativam seu cum additis: ut lego.

Oratio autem omnis verbis duplex distinguitur: perfecta, et imperfecta. perfecta dicitur ea, quae perfectum sensum habet: ut homo ē aïal. imperfecta verò, quae suspensum detinet auditoris animum: ut, si venelis.

Oratio perfecta subdividitur in Logicam et non Logicam: in enuntiativam et non enuntiativam.

Oratio non Logica dicitur ea, quae nihil confert ad scientiae aquisitionem: quales sunt ut plurimum orationes grammaticales.

Oratio Logica dicitur ea, quae conducit ad scientiae aquisitionem. quae duplex q3 ē: definitio, divisio, argumentatio, et methodus. de quibus postea suis locis.

Oratio enuntiativa dicitur ea, quae aliquid affirmatur aut negatur: verum haec pertinet ad secundam mentis operationem.

Oratio non enuntiativa dicitur ea, quae nihil affirmatur aut negatur: ut [illegible].

Oratio autem Logica duplex hic consideranda occurrit. definitio nempe et divisio: licet enim hae orationes ut plurimum includant affirmationem, fieri tamen possunt absq3 affirmatione, ideo q3 ad primam mentis operationem pertinere possunt.

Articulus tertius

De definitione eiusq3 Legibus.

Definitio ē oratio rei essentiam explicans. duplex q3 ē: perfecta et imperfecta.

Definitio perfecta dicitur ea, quae rei essentiam seu nāā explicat per partes essentiales. duplex q3 distinguitur: physica et metha physica.

Definitio physica ē oratio rei nāā explicans per partes essentiales physicas, per māā nempè et fāā. ut ubi homo definitur, compositum ex corpore et aīā rāali.

Definitio metha physica ē oratio rei nāā explicans

per partes essentiales methaphysicas per genus nempe et differentiam: ut ubi hōo definitur aāl rāale.
Definitio imperfecta (quae appellatur descriptio) ē oratio rei nōa explicans vel per proprietates: ut si homo definiatur aāl doctrinae capax; vel per accidentia congerie ut si homo definiatur aāl ~~bipes~~ bipes implume; vel per causas externas, ut si hōo definiatur, aāl a deo creatum ad ipsius imaginem propter beatitudinem; vel vel negationem: ut ubi punctum definitur, id cuius nulla pars ē.
Quattuor autem sunt leges perfectae definitionis.
Prima Lex definitio debet ēē clarior definito: hoc ē, debet clariorem rei conceptum parere, quam simplex rei definitae nomen: sic haec definitio aāl rāale, clarior ē hac voce hōo.
Hinc sequitur 1mo definitionem non debere constare vocibus obsoletis, sed utitatis: non obscuris, sed claris: nā metaphoricis, sed propriis.
Sequitur 2do definitum non debere ingredi definitionem suam: cum enim supponatur obscurum, definitio eandem semper obscuritatem haberet: sic hōo male definiretur. hōo rāalis.
Secunda Lex. definitio debet posse reciprocari cum definito: sic reciproca[n]tur. homo et aāl rāale.
Tertia Lex definitio debet ēē adaequata: hoc ē nec manca ne relinquat obscuritatem nec redundans ne confusionem pariat. male igitur definiretur tantummodo. aāl: quia deest differentia: male etiā definiretur aāl rāale ridens: quia postrema vox ē superflua.
Quarta Lex. definitio debet constare genere proximo et differentia essentiali propria. quapropter male definiretur hōo substantia rāalis: quia substantia non ē proximum hōis genus; male etiā definiretur, aāl bipes: quia bipes non ē essentialis differentia hōis, nec eius propria.

Articulus posterior notus Datome

De divisione eiusque Legibus.

Divisio. ē totius distributio in suas partes. totus tamquam e

51 quotuplex est totum dividendum.

Totum autem universaliter quadruplex distinguitur: essentiale, integrale, potentiale et accidentale. quam ob causam divisio quadruplex est, essentialis, integralis, potentialis, et accidentalis.

Divisio essentialis est totius distributio in partes essentiales. Duplex quoque est. physica, quae fit in partes essentiales physicas, ut si hominem dividas in corpus et animam. Metaphysica, quae fit in partes essentiales metaphysicas, ut si hominem dividas in animal et rationale.

Partes autem essentiales sunt illae, sine quibus totum nec esse nec concipi potest: ut corpus et anima respectu hominis.

Divisio integralis est totius distributio in partes integrantes: ut corporis humani divisio in caput, truncum et membra.

Partes autem integrantes sunt illae, quae requiruntur quidem ad integritatem totius, sed sine quibus esse aut saltem concipi potest essentia: ut manus, pedes etc.

Divisio potentialis est alicuius universalis distributio in sua inferiora: ut si dividas animal in hominem et brutum. nimirum quia recte appellatur totum potentiale. eiusque inferiora appellantur illius partes.

Divisio accidentalis triplex distinguitur. prima est accidentis in sua subiecta: ut si dicas, album aliud est nix, aliud est lac etc. Secunda, subiecti in sua accidentia: ut si dicas, homines alii sunt probi, alii improbi. Tertia accidentis in accidentia quae cum ipso connectuntur in variis subiectis. ut si dicas, dulce aliud est album ut lac, aliud est flavum ut mel.

Leges autem divisionis statuuntur tres.

Prima Lex. divisio debet fieri per membra proxime et immediate opposita. quam ob causam vitiose fieret viventis divisio in hominem et brutum: vivens namque proxime dividi debet in animal et plantam. vitiosa quoque foret integralis divisio hominis in brachium dextrum et pedem sinistrum: quia haec non sunt membra directe opposita.

Secunda Lex. unum divisionis membrum non debet includi in altero quam ob causam vitiosa foret integralis divisio corporis humani in caput et oculos: oculi namque continentur in capite.

Tertia Lex divisio debet esse adaequata: hoc est nec manca, nec redundans. manca foret animalis divisio in gressibile, volatile, et natatile, quia non continet reptile. Redundans foret animalis divisio in hominem brutum et plantam: quia planta non est animal.

Tractatus secundus
De iis quae pertinent ad secundam mentis operationem

Secunda mentis operatio vocatur in dictis propositio enuntiatio.

Propositio autem est oratio aliquid affirmans aut negans ut virtus est honesta, vitium non est honestum. Tria porro in propositione distinguenda sunt subiectum, praedicatum, et copula verbalis.

Subiectum est ille terminus, de quo aliquid affirmatur aut negatur: ut virtus et vitium in allatis propositionibus.

Praedicatum est ille terminus qui de altero affirmatur aut negatur. ut honestum in iisdem propositionibus.

Copula verbalis est verbum substantivum est. dicitur copula: quia connectit terminos, subiectum nempe et praedicatum. dicitur verbalis: quia differt a simplici coniunctione et.

Propositio autem universim dividitur in simplices, et complexas, in absolutas et modales.

Simplex dicitur ea, quae non potest in plures resolvi: ut virtus est honesta.

Complexa dicitur ea, quae potest in plures resolvi: v.g. si sol lucet dies est: in duas enim sic resolvitur, sol est lucens, dies est existens.

Absoluta dicitur ea, quae non exprimit modum, quo praedicatum convenit subiecto. ut homo est animal, paries est albus.

Modalis dicitur ea, quae exprimit modum, quo praedicatum convenit subiecto. ut homo est necessario animal, paries est contingenter albus.

Caput primum
De propositionibus simplicibus absolutis
Articulus prior
De variis earum speciebus.

In omni propositione simplici absoluta, quatuor hic consideranda sunt: materia, forma, quantitas, et qualitas.

Materia propositionis sunt eius termini eorumque connectio aut repugnantia.

Forma propositionis est terminorum dispositio.

Quantitas propositionis est eius extensio ad plura subiecta, vel restrictio ad unum.

Qualitas propositionis est eius affirmatio vel negatio, veritas vel falsitas.

Propositionis quatuor modo observatis, propositio simplex absoluta quadrupliciter dividi potest.

Ratione materiae dividitur in necessariam, contingentem, de possibili et de impossibili.

Necessaria dicitur ea cuius praedicatum necessario convenit subiecto. duplexque distinguitur: necessaria absolute, et necessario hypothetice.

Necessaria absolute, quae necessario vera est independenter ab omni hypothesi: ut Deus est bonus.

Necessaria hypothetice, quae non est necessario vera nisi facta aliqua hypothesi: ut haec propositio, ens philosophare tuo: vera enim est tantummodo ex hypothesi quod existant philosophi.

Contingens dicitur ea cuius praedicatum convenire et non convenire potest subiecto: ut paries est albus.

De possibili dicitur ea, quae affirmat aliquid esse possibile: ut alter mundus est possibilis.

De impossibili dicitur ea cuius praedicatum omnino repugnat subiecto: ut homo est lapis.

Ratione formae, propositio alia dicitur de secundo adiacente, alia de tertio adiacente.

De secundo adiacente dicitur ea, in qua praedicatum et copula verbalis continentur eadem voce: ut Petrus studet.

De tertio adiacente dicitur ea, in qua subiectum, praedicatum et copula verbalis distinctis vocibus exprimuntur, ut Petrus est studens.

Addi posset propositio (si ita loqui fas est) de primo adiacente, in qua nempe subiectum, praedicatum et copula eadem voce continentur: ut studeo: equivalet huic, ego sum studens.

Ratione Quantitatis, propositio dividitur in universales, particulares, indefinitas, et singulares.

Universalis dicitur ea, cuius subiectum est terminus communis acceptus pro omnibus suis inferioribus: ut omnis homo est animal. Signa autem universalitatis sunt: omnis, quilibet, nullus etc.

Particularis dicitur ea, cuius subiectum est terminus communis sed accipitur pro aliquo tantum inferiori, ob aliquod nempe signum restringentis: ut aliquis homo loquitur. Signa autem particularitatis sunt aliquis, quidam, nonnullus etc.

Indefinita dicitur ea, cuius subiectum est terminus communis, sed nullo afficitur signo sive universalitatis, sive particularitatis, ut homo loquitur.

Singularis dicitur ea, cuius subiectum est terminus singularis: ut Petrus loquitur; vel cuius subiectum est terminus communis, cui adiunctum habet aliquod pronomen demonstrativum: hic homo loquitur.

Notabis igitur quantitatem propositionis mensurari ex subiecto non autem ex praedicato.

Ratione qualitatis porro dividitur in affirmantem et negantem: in veram et falsam.

Affirmans dicitur ea, in qua praedicatum tribuitur subiecto: ut virtus est honesta, negans vero, in qua praedicatum excluditur a subiecto: at vitium non est honestum.

Vera dicitur ea, quae conformis est obiecto, hoc est quae aliquid affirmat de subiecto quod ei convenit, aut aliquid de eo negat quod ei non convenit; falsa quae est contra.

Articulus posterior.

De affectionibus propositionum simplicium absolutarum.

Tres sunt praecipuae earum affectiones: conversio, oppositio et aequipollentia.

Paragraphus primus

De Conversione propositionum.

Conversio propositionis est mutatio praedicati in subiectum et subiecti in praedicatum. Triplex est: simplex, per accidens et contrapositione.

Conversio simplex dicitur ea, in qua servatur eadem quantitas: ut nullum vitium est honestum, ergo nullum honestum est vitium.

Conversio per accidens dicitur ea, in qua mutatur

quantitas propositionis hoc e, in qua propositio universalis mutatur in particularem: ut omnis homo e animal, ergo aliquod animal e homo.

Conversio per contrapositionem dicitur ea, in quâ mutantur in terminos ~~non~~ negativos termini positivi: ut omnis homo est animal, ergo omne non animal non est homo.

Propositio autem convertens infertur per modum argumentationis: quia nempe omnis conversio ~~nis~~ facta secundum regulas est legitima consequentia quae negari non potest.

Porro non qualibet propositio quovis modo converti potest, sed aliae convertuntur simpliciter, aliae per accidens, aliae per contrapositionem sicut intelligitur ex sequentibus versiculis.

Feci simpliciter convertitur Eva per accid.
Asto per contrap. sic fit conversio tota

In his versiculis spectandae sunt hae tres voces Feci, Eva, Asto; et in his vocibus hae tantum vocales A. E. I. O.. Littera A designat propositionem universalem affirmantem: E universalem negantem. I particularem affirmantem, O particularem negantem iuxta hos alios versiculos.

Asserit A, negat E, verum generaliter ambo
Asserit I, negat O ~~est~~ particulariter ambo

Feci simpliciter convertitur, hoc est propositiones quas denotant E et I. puta universales negantes, et particulares affirmantes, convertuntur conversione simplici: ut Nulla virtus est turpis, ergo nullum turpe est virtus: aliquis homo est albus, ergo aliquod album est homo.

Eva per accidens, hoc est propositiones quas denotant. E et A, nempe universales negantes, et

Terminus

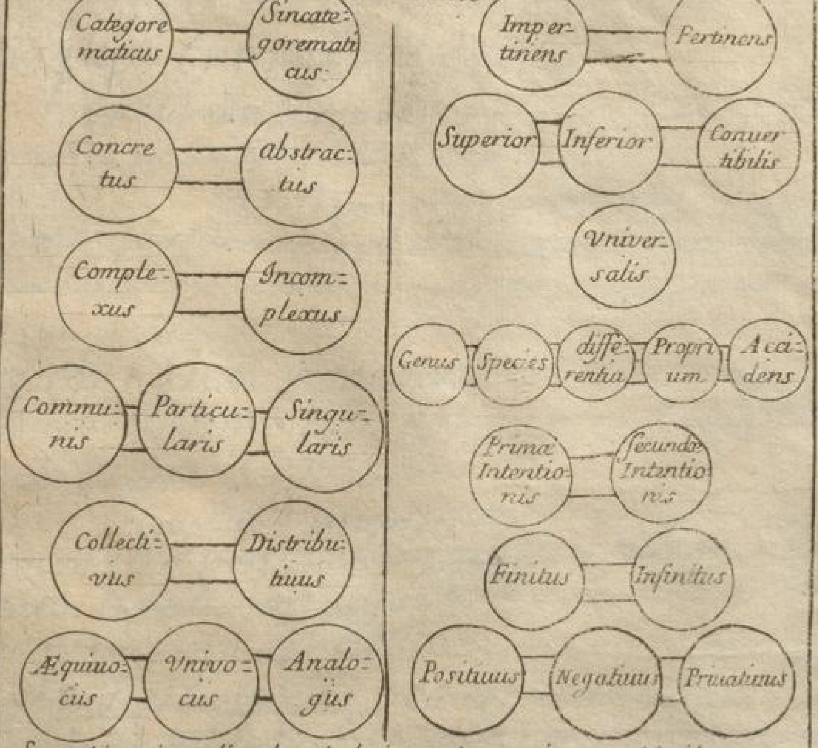

Suppositio uniuersalis vel particularis terminorum in propositionibus

A·E·I·O·

Primus in A. Sed solus in O Contraria lex est
Neuter in I. Sed in E Contra partitur uterque

Affectiones Terminorum

Suppositio, status, Distractio, Ampliatio, Restrictio, Diminutio, alienatio, Appellatio, Reduplicatio

A	Propositionum Quantitas et Qualitas	I
E		O

Asserit A. Negat E. verum generaliter ambo
Asserit I. Negat O sed particulariter ambo

Conuersio

Feci simpliciter conuertitur Eua per accid
Asto per contra: sic fit Conuersio tota

Æquipollentia

Præ Contradic: post Contra: præ postque Subalter

Rue S. Jacques à l'Etoile

particulares affirmantes) possunt converti per accidens ut nulla virtus est turpis, ergo aliquod turpe non est virtus, omnis homo est animal, ergo aliquod animal est homo.

Colligens Propositiones universales negantes converti posse simpliciter, et per accidens.

A et O per contrapositionem, hoc est propositiones quas denotant A et O (nempe universales affirmantes, et particulares negantes) converti possunt per contrapositionem; ut omnis virtus est honesta ergo omne non honestum est non virtus. aliquis homo non est sapiens, ergo aliquod non sapiens est homo.

Colliges propositiones universales affirmantes converti posse, tum per accidens, tum per contrapositionem simpliciter: neque enim valet haec conversio, omnis homo est animal, ergo oe aal est hoo, quod si dici possit ois hoo est rationalis et vicissim oe rõale est hoo, hoc valet, non vi conversionis, sed ex eo tantum quod hoo et rationale sint termini reciproci.

Caveas, autem primo ne in his propositionibus diversa fiat terminorum suppositio: hinc enim vitiosa foret haec conversio Rex ē vox monosyllaba ergo vox monosyllaba ē rex: nimirum quia in conversa rex accipitur in suppositione materiali in convertente vero accipitur in suppositione formali

Caveas secundo ne fiat alia conversio quam praedicati in subiectum si quis enim hic converteret omnis miles est in castris: ergo aliqua

castris sunt in milite: omnis homo vescitur pane, ergo aliquis panis vescitur homine hæ et similes conversiones vitiosæ sunt quia non rite fit mutatio prædicati in subiecto quod intelligas propositiones mox allatæ sic resolvendæ sunt omnis miles est existens in castris, et vescens pane: quæ prædicata si convertantur in subiecto legitimæ erunt conversiones hoc modo omnis miles est existens in castris, ergo aliquod existens in castris est miles: omnis homo est vescens pane, ergo aliquod vescens pane est homo.

Caveas tandem ne ulla fiat distractio in propositione convertenda mutandoque temporis in converso verbi causa hæc propositio omnis senex fuit iuvenis, ergo aliquis iuvenis fuit senex sed aliquid quod fuit iuvenis nunc est senex.

Paragraphus secundus
De oppositione propositionum.

Propositionum oppositio est duarum propositionum, eodem subiecto eodemque prædicato constantium repugnantia vel secundum quantitatem vel secundum qualitatem vel secundum utramque.

Ut igitur duæ propositiones sint vere oppositæ requiritur ut constent eodem subiecto eodemque prædicato, accipiendo non tantum secundum voces sed etiam secundum significationem et quoque circumstantias. quapropter non opponuntur hæ propositiones Judas est damnatus, intelligendo proditorem: Judas non est damnatus intelligendo Judam Machabæum; similiter non opponuntur Æthiops est albus intelligendo secundum dentes: Æthiops non est albus intelligendo secundum exteriorem corporis partem.

Oppositio autem propositionum quadruplex vulgo distinguitur: contradictoria, contraria, subcontraria et subalterna.

Contradictoria est duarum propositionum repugnantia secundum quantitatem et qualitatem. hoc est, quarum una est universalis altera particularis, una negans altera affirmans: ut omnis homo est iustus, aliquis homo non est iustus.

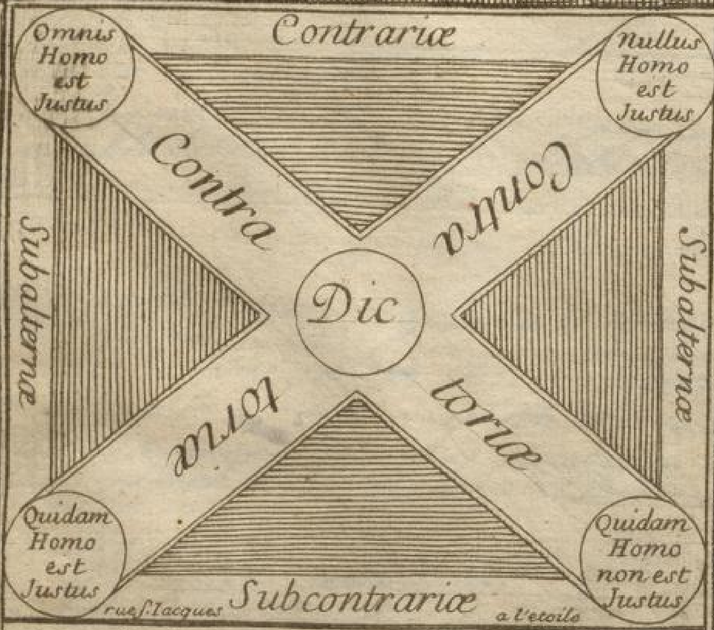

Oppositio contraria propositionum est pugna duarum propositionum universalium quo ad qualitatem tantū.

Subcontraria est pugna duarum propositionum particularium secundum qualitatem solam.

Subalterna est pugna duarum propositionū penes solam quantitatem.

Contradictoria est pugna duarum propositionum penes quantitatem et qualitatem.

Contrariæ propositiones possunt esse simul falsæ nunquā autem simul veræ.

Subcontrariæ possunt esse simul veræ nunquā autem simul falsæ.

Subalternæ possunt esse simul veræ et simul falsæ.

Contradictoriæ nec possunt esse simul veræ nec simul falsæ.

Contraria est duarum propositionum universalium repugnantia secundum solam ~~quantitate~~ qualitatem: ut omnis homo est iustus, nullus homo est iustus.

Subcontraria est duarum propositionum particularium repugnantia secundum solam qualitatem: ut aliquis homo est iustus, aliquis homo non est ~~iu~~ iustus.

Subalternae est duarum propositionum repugnantia secundum solam quantitatem: omnis homo est iustus, aliquis homo est iustus. nullus homo est iustus, aliquis homo non est iustus.

Patent haec omnia in oppositione schematice opponendo.

Oppositio propositionum maxima est contradictoria: tum quia propositiones contradictoriae pugnant quantitate et qualitate: tum quia non possunt esse simul verae aut simul falsae sed necesse est una esse vera altera vero falsa.

Contrariae nunquam possunt esse simul verae, sed bene in materia contingenti possunt esse simul falsae: ut omnis homo est iustus, nullus homo est iustus.

Subcontrariae e contra nunquam possunt esse simul falsae, sed in materia contingenti possunt esse simul verae: ut aliquis homo est iustus, aliquis homo non est iustus.

Subalternae possunt esse simul verae aut simul falsae in materia sive necessaria sive impossibili: ut omnis homo est animal, aliquis homo est animal; omnis homo est marmor, aliquis homo est marmor; sed in materia contingenti universalis falsa semper est, ~~alia~~ alia particularis vera: ut omnis homo est iustus, aliquis homo est iustus.

Oppositio propositionum singularium, quarum una negat, quod altera affirmat (ut Petrus est iustus, Petrus non est iustus) revocatur ad contradictoriam: quia nempe contradictio est affirmatio et negatio de eodem omnino (ut ostendetur in commentario logico) ideo tantum propositiones, quae pugnant quantitate et qualitate contradictoriae sunt, quia tamen iis continentur propositiones singulares quarum una negat quod altera affirmat etc.; ideo tantum contradictoriae sunt propositiones omnis homo est iustus, aliquis homo non est iustus, quia hae contra

[illegible] sic dicunt ut pater est iustus, pater non est iustus.

Paragraphus sextus

De aequipollentia propositionum

Propositionum aequipollentia est quando propositiones idem valent, proveniens ex particula negativa non vel praefixa, vel postposita alterutri subiecto. Ut autem facilius intelligatur, quando particula non praefigenda vel ponenda sit subiecto alterutrius propositionis, traditur sequens versiculus:

Prae contradict. post contrar. prae postque subaltern.

Prae contradict. hoc est ut propositiones contradictoriae fiant aequipollentes, particula non praefigenda est alterutrius subiecto. V.g. si dicas non omnis homo est iustus, idem est, ac aliquis homo non est iustus: vel si dicas non aliquis homo non est iustus, idem est, ac omnis homo est iustus.

Post contrar. hoc est ut propositiones contrariae fiant aequipollentes, particula non postponenda alterutri subiecto. V.g. si dicas omnis homo non est iustus, idem est ac nullus homo est iustus; vel si dicas nullus homo non est iustus, idem est ac omnis homo est iustus. haec regula valet etiam pro aequipollentia subcontrariarum.

Prae postque subaltern. hoc est ut propositiones subalternae fiant aequipollentes particula non praefigenda est ac postponenda alterutrius subiecto. V.g. non omnis homo non est iustus, idem est ac aliquis homo est iustus.

Horum autem omnium ratio est, quia particula non est ut aiunt malignantis naturae: nempe quia in propositionibus simplicibus absolutis ipsa destruit quidquid

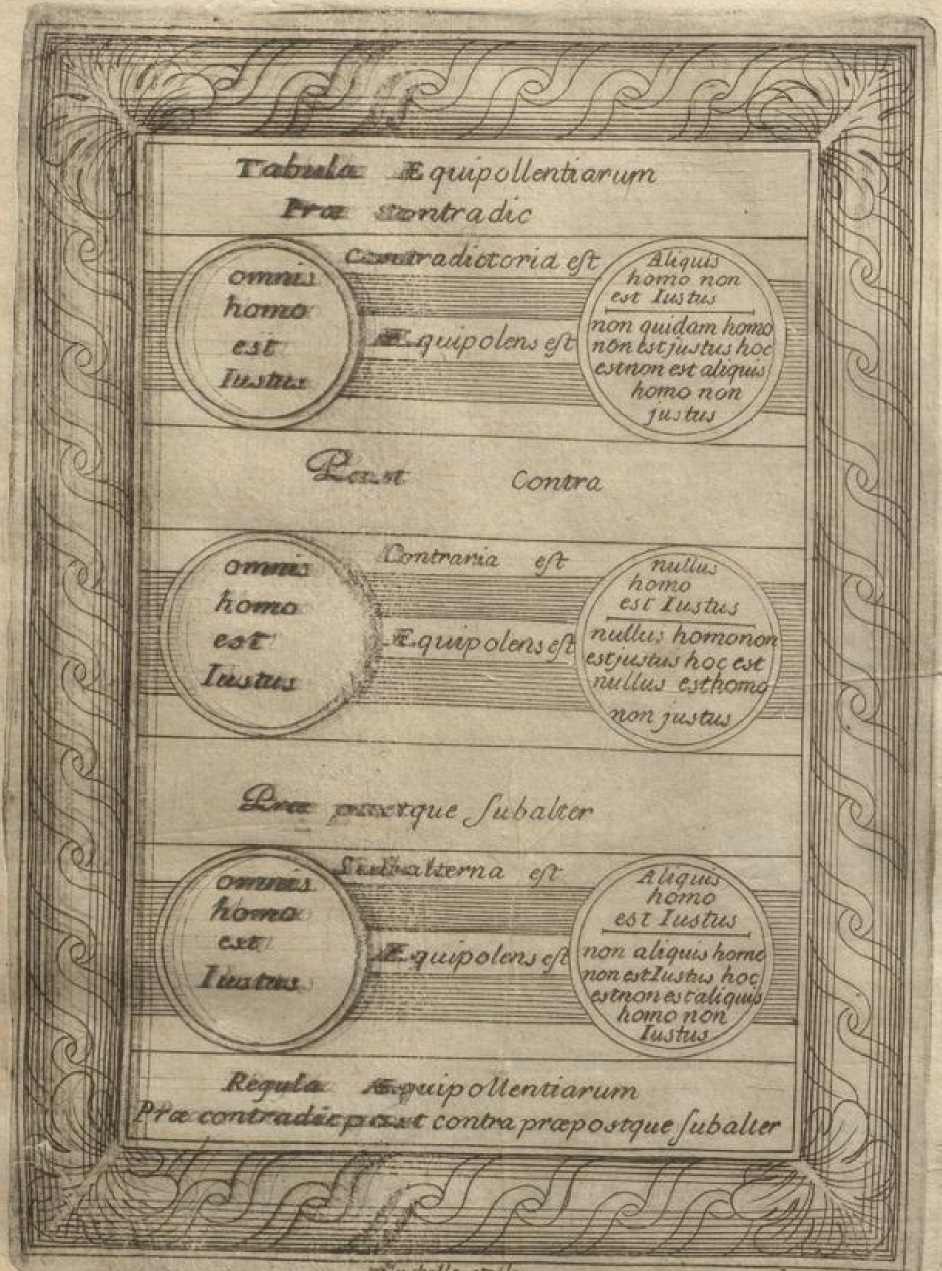

belle etoile

negatur

Et ipsitur illa particula, praeponatur subiecto propositionis, destruit ita quantitatem, quae mensuratur a subiecto, ita qualitatem quae pendet a copula verbali: hoc est, si prop. sit universalis, ipso reddit particularem, vel e contra: si sit affirmativa, eam negativam facit vel e contra; si autem postponatur subiecto propositionis, relinquit eandem propositionis quantitatem sed mutat qualitatem affirmationem nempe et negationem. Ubi autem duae negationes concurrunt, sese invicem destruunt.

In Contradictoriis igitur negatio praeponitur subiecto: quia nempe, cum contradictoriae pugnent quantitate et qualitate, utraque mutari debet.

In Contrariis autem negatio postponitur subiecto: quia nempe cum contrariae sola qualitate pugnent, quae pendet a copula verbali, negatio copulae verbali praefigenda est, ut mutetur qualitas.

In Subalternis negatio praeponitur subiecto, ut mutetur quantitas propositionis, secundum quam sola pugnant subalternae: quia vero illa negatio mutaret etiam qualitatem, ideo alia negatio postponitur subiecto, ut ubi ambae supra copulam verbalem concurrunt, sese mutuo redundant, sic quod prop. sua retineat qualitatem.

Porro haec omnia valde utilia ad intelligendas propositiones, in quibus reperitur particula non, quae saepe variam in iis vim habet, sensum facit maxime diversum.

Caput secundum

De propositionibus modalibus.

Prop. modalis dicitur ea, in qua exprimitur modus quo praedicatum convenit subiecto.

In omni autem propositione modali, tria distinguenda sunt: dictum, modus et copula.

Dictum est id quod remanet sublato modo et
copula verbali, sic in hac propositione, homo ē necessa
rio animal. homo animal ē dictum.

Modus propositionis praecipue quadruplex ē: neces
se, contingens, possibile, et impossibile

Modus autem aliquando ē nomen: ut necesse
contingens etc, aliquando vero adverbium, ut necessa
rio contingenter etc. hinc alia propositio dicitur moda
lis de nomine: ut hominem esse animal ē necesse; alia
vero, modalis de adverbio: ut homo ē necessario animal.

Differunt autem inter se, primo quia in modali
de nomine, modus ē praedicatum, in modali de adver
bio modus regit ipsa copula, ut patet in propositionibus
mox allegatis.

Differunt secundo, quia in modali de nomine
totum dictum ponitur simul pro subjecto propositionis; in
modali vero de adverbio modus ~~[illegible]~~ iacet subjectum
inter et praedicatum dicti: ut patet in iisdem propositionibus
mox allatis.

Unde sequitur tertium discrimen notatu dig-
nissimum: nempe quod modalis de nomine faciat
sensum compositum in dicto, modalis vero de adverbio
faciat sensum divisum.

Ut autem id exemplis clarius fiat, sint hae duae propositio-
nes, sedens potest ambulare, sedentem ambulare ē
possibile. licet hae propositiones communiter exis-
timentur eundem habere sensum, ita tamen inter
se differunt, ut prior sit vera, posterior vero falsa.
quod ut intelligas:

Prior propositio sic resolvenda ē: sedens ē possi
biliter ambulans; apparet quod ipsa sit modalis de ad
verbio quoniam cum sedens retineat sibi ambulandi
potentiam, non vero ambulationem, vera igitur, quia sedens
habet revera potentiam ambulandi; neque enim amisit
vim motricem sedendo.

Posterior vero sic resolvenda ē, sedentem esse ambu
lantem ē possibile, apparet quod ipsa sit modalis
de nomine quoniam hae voces, sedentem esse ambulantem,

ponantur pro utraque propositionis sic quod convenientes cessio simul et ambulatio, falsa est ut quia impossibile est cessionem simul et ambulationem reperiri in eodem subiecto.

Notabis priorem propositionem facere sensum divisum in voce quia nempe ipsa non coniungit cessionem simul et ambulationem sed cessionem et potentiam ambulandi. posteriorem vero facere sensum in dicto: quia nempe

Tales etiam sunt hae propositiones, praedestinatus potest damnari; praedestinatum damnari est possibile: impius potest esse iustus; impium esse iustum possibile: similibus quoque modum innumera.

Solent plerique tales propositiones confundere, atque inter respondendum eas in dictis in materiis distinguere, ipsos concedendo in sensu diviso, negando vero in sensu composito. Verum ex supradictis patet non esse adhibendam distinctionem sed unam ex iis simpliciter concedendam esse alteram vero negandam.

Propositio autem modalis alia est affirmativa de dicto et negativa de modo: ut hominem esse album non est necesse. alia negativa de dicto et affirmativa de modo: ut hominem non esse lapidem est necesse. alia affirmativa de utroque: ut hominem esse animal est necesse. alia negativa de utroque: ut hominem non esse album non est necesse. Simpliciter propositio modalis est affirmativa de modo ubi nulla negatio cadit supra copulam verbalem connectentem modum cum dicto, negativa vero est, ubi est contra.

In propositionibus autem modalibus habita per quam eius ratio modi, quod tales propositiones, in quibus affirmatur modus, dici debent simpliciter affirmativae licet forte sint negativae de dicto. propositiones vero, in quibus negatur modus, dici debent ut simpliciter negativae etiamsi sint affirmativae de dicto.

veritas etiam falsitas propositionum modalium pendent ex modis. vera nempe est propositio modalis, in qua vere affirmatur aut negatur modus: ut parietem esse album est contingens; parietem non esse album non est necesse; falsa vero est ea in qua falso affirmatur aut negatur modus: ut hominem esse animal est contingens. Licet enim verum sit huius propositionis dictum: hominem nempe esse animal, quia tamen falso affirmatur modus, propositio omnino falsa est.

Praeter quatuor modos superius enumeratos omnia adverbia, imo et alia multa adjuncta in propositionibus appellari possunt modi. verum nullam peculiarem difficultatem continent, nisi quod diligenter attendendum sit supra quam propositionis vocem cadant: quippe, prout supra varias propositionis voces cadunt, sensum omnino diversum faciunt.

Sint enim v. g. propositiones: homo liber simul potest agere et non agere: homo liber potest agere simul et non agere. Licet videantur hae propositiones eundem habere sensum, habent tamen omnino diversum, ob positionem diversam huius particulae simul. nimirum in priori propositione simul cadit supra potest, ideoque coniungit solas potentias agendi et non agendi; in posteriori vero simul cadit supra agere et non agere, ideoque coniungit actionem et negationem actionis. prior igitur propositio vera est: homo namque liber habet utramque simul potentiam agendi et non agendi; posterior vero falsa est, quia impossibile est negationem actionis coniungi cum actione.

Sint quoque hae propositiones: Deus ab aeterno potuit creare mundum: Deus potuit creare mundum ab aeterno. in priori propositione, ab aeterno, cadit supra potentiam Dei, ideoque propositio vera est, quia potentia Dei est aeterna. in posteriori vero, ab aeterno, cadit supra creationem mundi, quae non potuit esse aeterna, ideoque propositio falsa est. de innumeris aliis eiusmodi propositionibus similiter judicandum est.

Caput Sextum

De Propositionibus Complexis.

Propositiones complexae duplicis sunt generis: aliae nempe voce et sensu complexae sunt: aliae vero voce quidem simplices sunt, sed sensu complexae, quae quia expositione indigent vocantur exponibiles.

Articulus Prior

De propositionibus voce et sensu complexis

12

Propones vero et sensu Complexa quadrupli ces sunt generis, Copulativae, disiunctivae, Conditionales, et Causales. petiturque haec divisio e quattuor particulis, et, vel, si, quia. aut equivalentibus quae reperiuntur in propositionibus

Copulativae dicuntur illae, quae continent particulam et, aut equivalentem, quae particula coniungit vel plura subiecta, ut Petrus et Paulus sunt docti: vel plura praedicata, ut Petrus est doctus et pius.

Disiunctivae quae continent particulam disiunctivam vel, aut equivalentem, quae particula disiungit vel subiecta, ut Petrus vel Paulus loquitur vel praedicata, ut Petrus vel studet vel orat.

Conditionales quae continent particulam si, aut aliquid equivalens, quae particula significat connectionem inter partes propositionis, ita ut una pars contineat alterius causam sive non: ut si sol lucet, dies est.

Causales, quae continent particulam quia aut aliquid equivalens, quae particula significat, unam propositionem continere alterius causam ut quia sol lucet, dies est.

In iis autem propositionibus habenda est praecipue ratio particulae et, vel, si, quia, aut equivalentium. ab iis enim pendet affirmatio et negatio, veritas et falsitas eiusmodi propositionum

Primo namque si supra dictae particulae nulla afficiantur negatione propositio est affirmativa, licet ambae illius partes sint negativae: ut: planta non est animal quia non est sensitiva; si vero negatio cadat supra particulas, propositio censenda est negativa, licet forti[?] ambae illius partes sint affirmativae, ut equus est sensitivus non quia est substantia.

Secundo si supra dictae particulae vere affirmentur aut negentur, propositiones verae sunt, si minus falsae sunt, licet solo toto[?] dictum sit verum. Ut clarius intelligatur veritas aut falsitas eiusmodi propositionum sint sequentes regulae. ~~et la ...~~

Pro Copulativis

ut propositio copulativa affirmativa sit vera requiritur veritas in omnibus eius partibus, adeo ut si una pars sit falsa tota propositio censenda sit

falsa licet Petrus studeat, si tamen Paulus non studeat, falsa omnino erit haec prop: Petrus et Paulus student, nempe quia male affirmatur particula et.

Ut autem copulativa negativa sit vera, sufficit veritas ex alterutra parte, dummodo negatio cadat supra solam copulam verbalem. v.g. vere dixeris Petrus non est doctus et pius, si alterutrum ex iis praedicatis non conveniat Petro, quippe tunc bene negatur particula et.

Dixi dummodo negatio cadat supra solam copulam, si enim cadat supra partes copulatas, ad veritatem propositionis requiritur veritas ex omni parte. v.g. ut haec prop: Petrus nec studet nec orat, sit vera, verum esse debet, Petrus non studet, verum prop: Petrus non orat, licet enim non studeat, si tamen oret, falsa est omnino illa prop.

Prop. Disiunctivis

Ut prop. disiunctiva sit vera, sufficit veritas ex alterutra illius parte; licet enim Petrus non oret, modo tamen studeat, vera est haec prop: Petrus vel studet vel orat. ubi propositionis membra sunt opposita, necesse est propositionem verificari ex una parte, falsa vero ex altera. v.g. vel sol circa terram volvitur, vel terra circa solem.

Quaeret autem fortasse aliquis, an prop. disiunctiva vera sit, ubi utraque eius pars vera est, ex eo nempe quod ipsius membra non sint opposita: v.g. posito quod Petrus sit doctus simul et pius, an vera sit haec prop: Petrus est pius vel doctus. Dicunt aliqui propositionem disiunctivam tunc esse falsam, quia, inquiunt, ipsa disiungit quae sunt coniuncta. [illegible] esset, qui male dixisset patri simul et matri, non esset dicendus morti, quod intentat sacer textus his verbis: qui maledixerit patri vel matri morte moriatur: quippe non esset verum quod maledixisset patri vel matri ob eandem rationem, qui ieiunaret tertia et quarta feria

non conte quæ iam indulgentias concessas sub condi tione ieiunii, feria vel quarta feria observandi: hæc quæ et similia absurda sunt.

Ad id igitur quod aiunt propones bene disiungere quæ sunt coniunctos, respondendum ē non sic ea dis iungere, quasi unum membrum excludat, sed tan tum tenere, quod ad illius veritatem alterutrum membrum sufficiat.

Pro Conditionalibus

Ut prop. Conditionalis affirmativa vera sit, re quiritur tantum ea inter partes connexio, ut una parte posita altera quoque ponenda sit. &c. licet forte ingeniosi nec studeant, nec proinde docti fiant, vera tamen ē hæc propositio, si ingeniosi studeant, docti fi ent: talis namque ē inter partes connexio, ut posi to quod ingeniosi studeant, docti infallibiliter fiant. Ut autem Conditionalis negativa vera sit, requiri tur ut nulla sit inter partes connexio &c. non si Deus ē misericors, homo impune peccavit.

Pro Causalibus

Ut prop. Causalis affirmativa vera sit, requiritur ut ambæ illius partes veræ sint, et ut una pars contineat alterius causam. &c. hæc prop. quia sol ortus ē, dies ē, vera ē, quia sol ortus ē, et quia dies ē, et quia insuper ortus solis ē causa diei. falsa vero ē hæc prop. quia homo ē anl̄ est rationalis; licet enim homo sit anl̄ et rationalis, quia tamen animalitas non ē causa ra tionalitatis, falsa ē prop.

Ut autem causalis negativa vera sit, satis ē quod una pars non contineat alterius causam: ut pa tet ex hac propositione, non quia homo ē anl̄ ē rationalis

Articulus Posterior

De Propositionibus exponibilibus

Prop. exponibilis dicitur ea, quæ ob obscuri

habeat sensum indirecte expositionem per propositiones clariores. sed duplex autem est exclusiva, exceptiva, reduplicativa, comparativa, inceptiva et desitiva.

~~Exclusiva de subiecto sic dicitur ubi particula exclusiva cadit supra subiectum quadruplex est~~

Exclusiva, quae continet aliquam particulam exclusivam puta solus, tantum, unde triplex est, exclusiva de subiecto, exclusiva de praedicato, exclusiva de utroque.

Exclusiva de subiecto sic dicitur ubi particula exclusiva cadit supra subiectum, quadruplex est.

Prima quae est affirmativa tum de particula exclusiva tum de dicto: solus homo est doctrinae capax. exponitur autem duabus propositionibus quarum una praedicatum attribuit subiecto altera vero quodcunque aliud subiectum excludit a consortio praedicati hoc nempe modo: homo est doctrinae capax nullum aliud animal est doctrinae capax.

Secunda quae est negativa de particula exclusiva, affirmativa vero de dicto: ut non solus homo est sensitivus. exponitur attribuendo praedicatum subiecto puta homini et alteri etiam subiecto, hoc nempe modo: homo est sensitivus, aliquid etiam aliud est sensitivum.

Tertia, quae est affirmativa de particula exclusiva, sed negativa de dicto: ut solus Deus non est mutabilis. exponitur excludendo praedicatum a subiecto simulque ipsum attribuendo caeteris omnibus subiectis hoc modo Deus non est mutabilis, caetera omnia sunt mutabilia.

Quarta, quae est negativa tum de particula exclusiva, tum de dicto: ut non solus homo non est lapis. exponitur excludendo ipsum a subiecto et ab aliquibus etiam aliis subiectis, hoc modo homo non est lapis, aliquid etiam aliud non est lapis.

Exclusiva de praedicato est ea in qua particula exclusiva cadit supra praedicatum: posset quidem multiplex distingui sicut exclusiva de subiecto. sed vitandae confusionis causa hoc unicum exemplum propono

brutus ē tantus sensus capax. exponitur duabus 46
propositionibus, quarum una praedicatum attribuit subiecto
altera vero quod neque aliud nomen illius praedicati
exclusionis nota subiecti, hoc modo brutum ē sensus capax,
brutum non ē capax perfectionis actionis, puta rationis.
De caeteris speciebus propositionis indicandum ē sicut
de exclusivis de subiecto.
Exclusiva de subiecto simul et praedicato ē ea
in qua particula exclusiva cadit tum supra subiectum
tum supra praedicatum, ipsaque pariter multiplex
distingui, sed unicum exemplum sufficiet. solum brutum
ē tantum sensus capax. exponitur duabus propositionibus
tribus complexis, quarum una praedicatum attribuit
subiecto simul, nobilius praedicatum aliquo excludit
altera pro caeteris subiectis eiusdem generis
notandum idem praedicatum, sed et nobilius attribuit
hoc modo brutum ē sensus capax, non autem rationis
caetera animalia puta homines sunt sensus et rationis
capacia. De caeteris speciebus eiusmodi propositionis
indicandum erit componendo ea quae dicta sunt tum
de exclusivis de subiecto, tum de exclusivis de praedicato.
Exceptiva dicitur ea, quae continet particulam ex-
ceptivam puta praeter quod aliquid aliud equivalens, et
haec vel omnino affirmativa: vel negativa de subiecto
vel negativa de praedicato.
omnino affirmativa ut omne ens praeter Deum ē muta-
bile, sic exponitur. Deus non ē mutabilis, caetera omnia
sunt mutabilia
negativa de subiecto ut nullum animal praeter hominem ē
quadrupes. sic exponitur homo non ē quadrupes, aliquod
vero aliud animal non ē quadrupes. nec
Negativa de praedicato ut omne animal praeter hominem
non ē rationale. sic exponitur homo ē rationalis, caetera animalia
non sunt rationalia.
Reduplicativa dicitur ea, quae continet aliquam
ex his aut similibus particulis qua, quatenus,
in quantum, ut, ut sic; vel omne animal quatenus animal ē sensi-
tivum. exponitur per propositiones causales hoc modo

11 animal quia est animal est sensitivum; nimirum particula reduplicativa designat causam formalem propter quam praedicatum convenit subjecto. Sic in propositione allata, quatenus, designat qualitatem seu causam formalem cur animal dicatur sensitivum; quamobrem falsa est haec propositio, homo quatenus substantia est rationalis, quia substantia non est causa rationalitatis.

Comparativa dicitur ea, quae continet gradum comparativum vel aliquam particulam comparativam, puta, magis, minus etc. v.g. nix est lacte candidior. ut autem eiusmodi propositio affirmativa sit vera, requiritur ut praedicatum quod uni comparato tribuitur in gradu comparativo utrique comparato conveniat in gradu positivo. vera igitur est allata propositio, quia quod ex ipsius expositis est, nix est candida, lac quoque candidum, sed nix est candidior; falsa vero est haec nix est angelo candidior, quia angelus non est candidus neque est vere coloratus, sicut nec corporeus.

Inceptiva dicitur ea, quae constat verbo inceptivo ut Petrus convalescit. sic exponitur Petrus bene se habet, immediate antea male se habebat.

Desitiva, quae constat verbo desitivo: ut Petrus moritur, sic exponitur, Petrus vivit proxime postea non amplius vivet.

Tractatus sextus
De iis quae pertinent ad tertiam mentis operationem

Tertia mentis operatio vocatur discursus, illatio, ratiocinatio. Dicitur discursus, quia est veluti cursus ab una propositione ad alteram. illatio quia est oratio unum infert ex alio. ratiocinatio, quia rei probandae rationem continet. argumentatio, quia est argumenti elocutio: argumentum autem est oratio

rei dubiæ fidem faciens.
Hanc mentis operationem spectavimus sub nomine argumentationis. atque habemus primo de partibus argumentationis in genere, secundo de ejus speciebus tertio denique de syllogismo speciatim.

Caput primum

De partibus argumentationis in genere

In omni argumentatione tria sunt distinguenda antecedens, consequens, et consequentia.

Antecedens est una vel multiplex propositio, unde infertur consequens.

Consequens est illa propositio, quæ infertur ex antecedente.

Consequentia est connexio consequentis cum antecedente.

In hac v.g. argumentatione

homo est animal
ergo homo est vivens

Prior propositio vocatur antecedens, posterior consequens. huius connexio cum illa vocatur consequentia.

Consequens potest esse verum, ubi tamen nulla est consequentia: ut si dicas

omnis homo est substantia
ergo Petrus est vivens

Consequens potest etiam esse falsum, ubi tamen consequentia est bona: in hoc syllogismo

omne animal est brutum
omnis homo est animal
ergo omnis homo est brutum

Consequentia potest dupliciter esse vera nempe ratione materiæ et ratione formæ.

Bona est ratione materiæ, cum consequens ex antecedente deducitur ob naturalem connectionem: ut

hoc est animal
ergo hoc est vivens

Bona autem est ratione formae cum consequens infertur ex antecedente ob legitimam totam propositionis dispositionem ut in hoc syllogismo

omne honestum est expetendum
omnis virtus est honesta
ergo omnis virtus est expetenda

Usus vero verbo consequentia bona est ratione materiae, ubi in simili tota propositionis dispositione ex vero concludi potest falsum. Est autem bona ratione formae, ubi in simili tota propositionis dispositione nunquam ex vero concludi potest falsum.

Caput secundum
De speciebus argumentationis

Sex universim sunt argumentationis species: inductio, exemplum, dilemma, sorites, syllogismus, et enthymema.

Inductio est argumentatio in qua ex multis propositionibus singularibus sufficienter enumeratis infertur conclusio universalis: ut:

terra est substantia corporea
aqua est substantia corporea
aer est substantia corporea
ignis est substantia corporea
ergo omne elementum est substantia corporea.

Notandum autem est quod ut inductio convincat requiritur omnium singularium enumeratio: deficiente hac conditione non valet sequens inductio.

prudentia est inter duo vitia
temperantia est inter duo vitia
fortitudo est inter duo vitia
ergo omnis virtus est inter duo vitia

Non inquam valet: iustitia namque non est inter duo vitia. Si quis autem in talibus inductionibus consequentiam negat, postulatur ab eo ut exceptionem afferat, ratione cujus disparitatis quam si afferre non valeat temeritatis convincitur.

Exemplum est argumentatio in qua ab uno 80
vel pluribus singularibus aliquid concluditur
ob aliquam similitudinem: ut

Christus pro nobis passus est
ergo et nos debemus pati pro Christo.

Dilemma est argumentatio multis constans
propositionibus ex quibus omnibus contra adversarium
concluditur: ut si quis sic argumentaretur contra
~~quod~~ Catholicos docentes, quod mundus ~~nec~~ est
nec finitus nec infinitus, sed est indefinitus:

vel mundus habet terminos vel non
si habet terminos est finitus
si non habet terminos est infinitus
ergo mundus vel est finitus vel infinitus

Hoc argumenti genus dicitur cornutum: nimi-
rum quia utraque parte velut duplici cornu adver-
sarium ferit.

Sorites seu gradatio est argumentatio multis
constans partibus sic dispositis: ut praedicatum
primae sit subiectum secundae, et praedicatum
secundae sit subiectum tertiae, sicque deinceps,
~~donec~~ donec pro conclusione praedicatum ultimae
attribuatur subiecto primae; unde dicitur argu-
mentatio a primo ad ultimum: ut

omnis homo est animal
omne animal est vivens
omne vivens est corpus
omne corpus est substantia
ergo omnis homo est substantia

Haec autem argumentatio proponi etiam potest
ordine inverso, sicut intellectu facillimum est.

Syllogismus est argumentatio, in qua ex duabus
propositionibus tertia necessario concluditur
ut

omne honestum est laudandum
omnis virtus est honesta:
ergo omnis virtus est laudanda

In tali agendo totius processus dispositio talis
est, ut concessis praemissis id est duabus prioribus.

87 praemissibus conclusionem negari non possit licet forte praemissae mala sit, tantummodo contingere.
Enthymema est argumentatio in qua ex una propositione infertur altera: ut omnis virtus est honesta
ergo omnis virtus est laudanda
Enthymema igitur in eo tantum a syllogismo differt, quod in ipso contineatur syllogismus unde enthymema vocari solet syllogismus mutilatus.
Praecipua argumentationis species est syllogismus, quia nempe necessario concludit, caeteraeque argumentationis species vix quidquam concludunt, nisi in quantum ad syllogismos reduci possunt. De solo igitur syllogismo imposterum.

Caput sextum
De syllogismo speciatim

In syllogismo tria universim consideranda sunt structura, examen, et varia eius species.
Structura syllogismi consistit in eius materia et forma eiusque dispositione.
Examen syllogismi pendet primo a principiis quibus nititur syllogismus. Secundo a regulis in eo observandis. Tertio a reductione syllogismi imperfecti ad perfectum.
Species syllogismi intelligentur ex variis illius dispositionibus.

Articulus primus
De materia syllogismi

Materia syllogismi duplex est, proxima et remota. Proxima sunt propositiones ex quibus constat syllogismus. Remota vero, sunt termini ex quibus constant propositiones syllogismi quippe syllogismus constat ex propositionibus et propositiones constant ex terminis.
Termini autem in syllogismo tres tantum sunt, maius extremum, minus extremum, et medius terminus.
Maius extremum ex eo dignoscitur, quod communiter sit pars conclusionis, siquidem maioris universalitatis medio termino et minore extremo, ..., hinc quoque dicitur maius.

Minus extremum ex eo dignoscitur, quod commu-
niter sit subiectum conclusionis, seu (saltem ut plurimum) est
minus ex duobus aliis terminis hinc quoque dicitur minus
est medius terminus ex eo dignoscitur quod conclusio-
nem non ingrediatur, seu (saltem ut plurimum) est
universalior minore extremo, et minus universa-
lis maiore extremo hincque dicitur medius.

Propositiones in syllogismo tres tantum sunt
prima maior quia nempe continet maius extre-
mum, est que, ut plurimum universalior ceteris
secunda vocatur minor quia nempe continet
minus extremum, est que ut plurimum minus ceteris
tertia vocatur conclusio vel consequens, quia
nempe ex aliis concluditur et sequitur. maior
autem et minor vocantur praemissae quia nempe
praemittuntur conclusioni.

Porro licet syllogismus ex tribus propositionibus constet et
quaelibet propositio ex duobus terminis, sufficiunt tamen
tres termini: quia nempe singuli termini bis repetuntur scili-
cet maius extremum in maiore propositione et conclusi-
one: minus extremum in minore propositione et conclusi-
one: medius terminus in ambabus praemissis. sequens
syllogismus haec omnia declarabit

omne animal est vivens;
omnis homo est animal:
ergo omnis homo est vivens.

In hoc syllogismo vivens est maius extremum: homo
minus extremum: animal medius terminus. prima propositio
vocatur maior: secunda minor: tertia conclusio.
Itaque maior propositio constat ex maiore extremo et
medio termino: minor, ex minore extremo et medio termino
conclusio ex maiore extremo et minore extremo.

Articulus secundus
De forma syllogismi

Forma syllogismi est propositionum dispositio apta ad
concludendum. duplexque est: figura et modus.

Paragraphus Prior
De figura syllogismi

Figura syllogismi est terminorum dispositio: triplexque

Prima figura est ea in qua medius terminus est subiectum in maiore propositione et praedicatum in minore ut in sequenti syllogismo

omne animal est sensitivum.
omnis homo est animal:
ergo omnis homo est sensitivus.

Secunda figura est ea, in qua medius terminus est praedicatum ~~attributum~~ in utraque praemissa: v.g.

Nulla virtus est turpis:
omnis intemperantia est turpis:
ergo nulla intemperantia est virtus

Tertia figura est ea in qua medius terminus est subiectum in utraque praemissa: ut

omnis virtus est amabilis:
omnis virtus est difficilis:
ergo aliquod difficile est amabile.

Illa tres syllogismorum figura: memoriae iuvandae causa exprimi solet hoc versiculo

Sub. praed. prima. secundaque bis praed.
tertia bis sub.

Et his tribus figuris quartam addidisse fertur Galenus, quae videtur opposita primae in quantum nempe medius terminus a Galeno ponitur praedicatum in prima, et subiectum in secunda propositione v.g.

omnis homo est animal
omne animal est sensitivum
ergo aliquod sensitivum est homo.

Verum haec figura eadem est ac prima, ut ostenditur in commentariis logicis

Paragraphus posterior
De modis syllogismorum

Modus syllogismi ē propositionum secundum quantitatem et qualitatem dispositio apta ad concludendum.
Modi autem vulgo novendecim numerantur, qui singuli singulis sequentium versuum vocibus exprimuntur

Barbara, celarent, darii, ferio, baralipton,
Celantes, dabitis, fapesmo, frisesomorum,
Cesare, camestres, festino, baroco, darapti,
Felapton, disamis, datisi, bocardo, ferison:

Ex his modis novem primi pertinent ad primam figuram, quatuor sequentes ad secundam, sex reliqui ad tertiam figuram.
Ex modis primae figurae quatuor priores dicuntur directi, quinque vero posteriores dicuntur indirecti. omnes modi secundae et tertiae figurae sunt directi.
Modus autem directus dicitur ille, in cujus conclusione majus extremum ē praedicatum; indirectus vero, in cujus conclusione majus extremum ē subjectum: afferentur postea exempla
in singulis supra dictorum versuum vocibus observandae sunt tres tantum primae syllabae, caeterae enim sunt metri causa. et in his syllabis quatuor vocales: a, e, i, o.
prima syllaba designat majorem propositionem, secunda minorem: tertia conclusionem.
vocalis a designat propositionem universalem affirmantem: e universalem negantem: i particularem affirmantem: o particularem negantem, juxta versiculos superius traditos, asserit a, negat e ve
Hinc facile ē syllogismos conficere in singulis modis. si enim v.g. conficiendus sit syllogismus in barbara: primo, quia ille modus pertinet ad primam figuram, medius terminus debet esse subjectum in majore, praedicatum in minore: secundo, quia in singulis syllabis repe

ritur a syllogismus constare debet ex tribus propositionibus universalibus affirmativis. Sed in Celarent maior debet esse universalis negans: minor universalis affirmans: Conclusio universalis negans: idem dicitur de caeteris modis iuxta regulas nostras praescriptas.

Attendendum porro est ad quam figuram pertineat quilibet modus: et an sit directus, an indirectus. Sequentia singulorum modorum exempla hoc clarius demonstrabunt.

Modi directi primae figurae

Bar — omne honestum est amabile
ba — omnis virtus est honesta
Ra. — ergo omnis virtus est amabilis

Ce — nullum animal est immortale
La — omnis homo est animal
Rent. — ergo nullus homo est immortalis

Da — omnis servus Christi est beatus
Ri — aliquis pauper est servus Christi
j — ergo aliquis pauper est beatus

Fe — nullus impius est gratus Deo
Ri — aliquis homo est impius
o. — ergo aliquis homo non est gratus Deo

Modi Indirecti primae figurae

Ba — omne honestum est amabile
Ra — omnis virtus est honesta
Lip. — ergo aliquod amabile est virtus

Ce nullu aal est immortale
La oe hoo est animal
res. go nullu immortale est homo

Da ois servus christi est beatus
Bi aliqui pauper e servus christi
sis. go aliquid beatus e pauper

Fa ois spiritus e substantia
pes nullu corpus e spiritus
Mo. go aliqua substantia non e corpus

Fri aliquod brutu e bipes
se nullus hoo e brutu
som. go aliquod bipes non e hoo

Hi quinq modi posteriores sunt indirecti, ut patet in qlibet maius extremu e subtu conclusionis. Ideo aut̃ dicuntur indirecti, quia concludunt contra expectatione audientis, quippe ut conclusio sit naalis maius extremu debet praedicari de minore extremo, non vero minus extremu de maiore extremo v.c. naalius e dicere hoo e aal, quam aal e hoo.

Modi secundae figurae

Ce nullu honestu e vituperabile
sa oe vitiu e vituperabile
re. go nullu vitiu e honestu

Ca oe aal e sensitivu
mes nulla planta e sensitiva
tres. go nulla planta e animal

84 Fes — nulla virtus e vituperabilis
si — aliquis ~~habi~~ habitus e vituperabilis
no. — ergo aliquis habitus non e virtus

Ba — oe meritorium e liberum
ro — aliqua actio non e libera
co. — ergo aliqua actio non e meritoria

Modi tertiæ figuræ

Da — ois hoo e doctrinæ capax
rap — ois hoo e animal
ti. — ergo aliquod aal e doctrinæ capax

fe — nulla virtus e fugienda
lap — ois virtus est ardua
ton. — ergo aliquod arduum non e fugiendum

Di — aliquis hoo e doctus
sa — ois hoo est animal
mis. — ergo aliquod aal e doctum

Da — ois hoo e risibilis
ti — aliquis hoo e albus
si — ergo aliquod album e risibile

Bo — aliquod aal non habet pedes
car — omne aal e loco motivum
do — ergo aliquod loco motivum non habet pedes

fe — nullum vitium e amandum
ri — aliquod vitium e iucundum
son — ergo aliquod iucundum non e amandum

Regulæ Communes Syllogismorum.

1ª. Terminus esto triplex major mediusque minorque.
2ª. Latius hunc quam præmissæ Conclusio non vult.
3ª. Ipsaque non unquam medium concludere debet.
4ª. Aut Semel aut iterum hoc medium generaliter esto.
5ª. Nil sequitur geminis ex particularibus unquam.
6ª. Utraque si præmissa neget nihil inde sequetur.
7ª. Ambæ affirmantes nequeunt generare negantem.
8ª. Pejorem sequitur semper Conclusio partem.

Regulæ Speciales Syllogismorum

In 1ª. Figura.
Sit minor affirmans, nec major particularis
In 2ª. Figura.
Præmissa una negat, nec major particularis.
In 3ª. Figura
Sit minor affirmans, Conclusio sit Specialis
In 4ª. Figura
Major ubique affirmat, generalem sume minorem, si minor affirmet Conclusio sit Specialis: Cumque negans modus est tunc sit major generalis.

Quatuor Figuræ
Sub præ, tum præ præ, tum Sub Sub, denique præ Sub

Dispositio Syllogismi

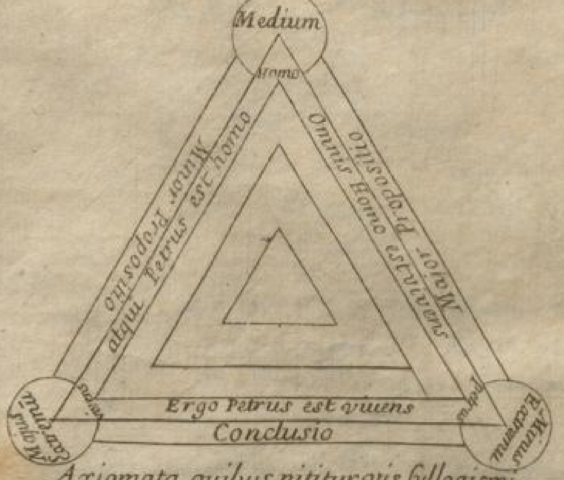

Axiomata quibus nititur vis syllogismi
Dictum de omni: Dictum de nullo: vel quæ sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se: quæ non sunt eadem uni tertio: non sunt eadem inter se

Axioma quo bonitas cujusque syllogismi dignoscitur
In omni Syllogismo duo sunt præmissa judicia; quorum altero contineatur, altero contenta ostendatur Conclusio.

Articulus sextus
De proprietatibus quibus utiliter vis concludendi in syllogismis

Praesumunt syllogismi principia alterum pro syllogismis affirmativis, quod appellatur dictum de omni alterum pro negativis quod appellatur dictum de nullo.

Dictum de omni sic appellatur quidquid affirmatur de aliquo termino communi affirmari etiam possunt de omnibus eius inferioribus, ut quia de animali utiliter affirmatur quod sit sensitivum affirmari idem sit de homine et bruto, quia homo et brutum continentur sub animali quare et necessario concludit sequens syllogismus

Omne animal est sensitivum
omnis homo est animal
ergo omnis homo est sensitivus

Dictum de nullo sic explicatur quidquid negatur de aliquo termino communi, negari etiam debet de omnibus eius inferioribus ut quia de animali utiliter negatur quod sit immortale idem quoque negari debet de homine et bruto quamobrem necessario concludit sequens syllogismus

Nullum animal est immortale
omnis homo est animal
ergo nullus homo est immortalis

Praeter haec principia admittuntur communiter alia duo, quae a superioribus sola expressione differunt. Primum pro syllogismis affirmativis quae sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se sic in syllogismo mox allato

87 ubi de dicto de omni, ideo in conclusione infertur homo esse sensitivus, quia in praemissis ambo illi termini fuerunt identificati cum uno tertio, puta cum animali

Secundum. pro syllogismis negativis ea quae sunt idem cum aliquo tertio, alterum vero non est idem cum illo tertio, non sunt eadem inter se: sic in conclusione syllogismi nuper allati pro dicto de nullo negatur immortale de homine, quia in maiore propositione negatur de animali in minore vero animal identificatur cum homine

Articulus Quartus

De Regulis syllogismorum

Syllogismorum Regulae aliae sunt generales, quae scilicet in omnibus syllogismis servandae sunt, aliae vero particulares, quae singularum figurarum propriae sunt.

Regulae Generales

Octo sunt generales syllogismorum Regulae

Prima. omnis syllogismus debet constare tribus tantum terminis, nec pluribus, nec paucioribus, non tantum quoad vocem, sed etiam quantum ad sensum, alias quia non servaretur principium superius allatum, quae sunt eadem uni tertio etc.

Secunda. medius terminus debet in una saltem praemissarum sumi distributive, pro omnibus nempe et singulis eius inferioribus, defectu huius Regulae non valet sequens syllogismus

aliquod animal est rationale
omne brutum est animal
ergo aliquod brutum est Rationale

Tertia. terminus qui non distribuitur in praemissis non debet distribui in conclusione, quia non potest concludi a

particulari ad universale: quare ob id non valet g° sequens syllogismus ~~ō non habet nihil~~
~~in conclusione, quia non nihil concludi a particulari~~
~~ad vlle, quapropter non valet sequens syllogismus~~

ō aal ē substantia:
nullus lapis ē aal
g° nullus lapis ē substantia

Similiter substantia sumitur particulariter in maiore ppone, vlliter vero in conclusione. quod ut intelligas. Nota pdtm in ppōnibus affirmativis semper sumi particulariter. in negativis vero semper sumi vlliter seu distributive: nā ubi cū dicitur ōe aal ē substantia, sensus ē, ōe aal ē aliqua substantia, non vero ōe aal ē omnis substantia, ubi vero dicitur nullus lapis ē substantia, sensus ē lapis ē nulla substantia patet igitur quod substantia non sumatur distributive in maiore ppone praedicti syllogismi, sumatur vero distributive in eius conclusione.

Quarta regula: nihil debet poni in conclusione quin [illegible] fuerit in aliqua ex praemissis, quapropter vitiosus ē sequens syllogismus

ōe vitium ē turpe:
homicidium ē vetitum a deo:
g° homicidium in bello iusto ē turpe:

Quinta medium terminus nunquam debet ingredi conclusionem: alioqui enim ipsa non differret ab alterutra praemissarum, ut patet sequenti syllogismo vitioso

ōe vitium ē turpe:
homicidium ē vitium:
g° vitium ē turpe

Sexta. ex praemissis particularibus nihil concluditur vi formae; quare non valet sequens syllogismus.

aliquod vivens ē raole:
aliquod vivens ē planta,
g° aliqua planta ē raolis

Dixi nihil concludi vi formae: concluditur enim aliquando vi materiae: ut in sequenti syllogismo

aliquod vivens ē aal:
aliquod vivens ē brutum:
g° aliquod brutum ē aal.

3a Septima ex præmissis negativis nihil concluditur; quapropter non valet sequens syllogismus

Nullus lapis est vivens.
nullus homo est lapis.
ergo nullus homo est vivens.

Circa hanc regulam notandum est aliquas propositiones videri negativas, quæ tamen sunt affirmativæ; qualis est minor sequentis syllogismi.

qui non colit Deum, non salvabitur.
impius non colit Deum.
ergo impius non salvabitur.

Minor prout hic intelligenda impius est non colens Deum quæ quidem secundum se ipsa est affirmativa, ut patet. Minor, inquam, hic intelligenda, aliqui enim essent qui terminum medium, qui in majore pro subjecto ponitur, non colens, in minore vero ponendum pro prædicato colens.

Octava. Conclusio debet sequi debiliorem antecedentis partem, si alterutra præmissarum sit negativa, conclusio quoque debet esse negativa; si alterutra præmissarum sit particularis, conclusio debet esse particularis. Hæc regula secundum utramque partem servatur in sequenti syllogismo

Nullus impius est gratus Deo:
aliquis homo est impius.
ergo aliquis homo non est gratus Deo

Regulæ particulares

Præter supra dictas generales regulas qualibet figura duas habet sibi particulares, quæ quidem omnes nituntur secunda et sexta regula generali. Iuvandæ autem memoriæ causa versiculis exprimuntur.

Pro prima figura

Sit minor affirmans: nec major sit specialis.

Prima regula. Ex minore negativa nihil concluditur in prima figura; quapropter non valet sequens syllogismus.

omnis homo ē vivens:
nulla planta ē homo
ergo nulla planta ē vivens

Ratio huius regulae ē, quia alioqui concluderetur ex a non distributo ad distributum, contra tertiam regulam generalem, nimirum si minor sit negativa, conclusio quoque erit negativa, ut patet quia sequi debet deteriorem antecedentis partem. aliunde vero maior erit affirmativa, quia cum ex puris negativis nihil concludatur, non possunt esse ambae negativae: quare observamus extremum quod ē praedicatum maioris propositionis et conclusionis, sumeretur particulariter in maiore affirmativa, universaliter vero in conclusione negativa, quippe superius notatum fuit, quod in propositionibus affirmativis praedicatum semper sumitur particulariter, in negativis vero semper universaliter ac distributive.
Excipiuntur ab hac regula Fapesmo, et Frisesom, in quibus non idem sequitur ~~[illegible]~~ incommodum ex eo nempe quod hi duo modi sint indirecti, ideoque maius extremum sumatur particulariter in conclusione cuius ē subiectum, cum quoque in his modis ē particularis

Secunda Regula ē maiore particulari, nihil concluditur in prima figura, hinc ergo non valet sequens syllogismus.

aliquod animal ē rationale:
sed brutum est ~~omne~~ animal
ergo aliquod brutum ē rationale.

Ratio huius regulae ē, quia medius terminus in neutra praemissarum distribuitur quod ē contra secundam regulam generalem. non quidem distribuitur in maiore propositione, quia nempe ē illius subiectum, ipsa autem supponitur particularis. neque etiam distribuitur in minore, quia nempe ē illius praedicatum: ipsa autem, ex superiore regula, debet esse affirmativa, aliunde vero praedicatum in affirmativis semper sumitur particulariter.
Excipitur ab hac regula Frisesom, nimirum quia cum illius minor sit negativa medius terminus in ipsa distribuitur

Pro secunda Regula

Prae esto una negans: nec maior sit specialis

Prima Regula. in secunda figura altera praemissarum debet esse negativa. ratio est quia si utraque foret affirmativa medius terminus, qui in hac figura est utrobique praedicatum in neutra distribuendus foret; qua ob rem non valet sequens syllogismus

omne vivens est substantia:
omnis lapis est substantia,
ergo omnis lapis est vivens.

Secunda Regula in tertia figura conclusio debet esse particularis, ratio est quia cum (per quintam) regulam minor debeat esse affirmativa, minus extremum non distribui tur in ipsa, ut proinde nec [?] potest distribuendus in conclusione, si ipsa foret universalis, ut potest cum sit illius subiectum; quare ob id non valet sequens syllogismus.

Omnis homo est doctrinae capax.
Omnis homo est animal
Ergo omne animal est doctrinae capax.

Articulus Quintus

De Reductione Syllogismorum

Ex omnibus syllogismorum modis quatuor dicuntur primae figurae nempe.

Barbara, Celarent, Darii, ferio.

Dicuntur perfecti nimirum quia in iis evidentissima est conclusionis necessitas caeteri vero tum primae figurae, tum secundae tum tertiae

Dicuntur imperfecti, quia in iis non tam evidens est conclusionis necessitas, unde fit ut aliquis concessis praemissis possit negare conclusionem.

Ut igitur necessitas conclusionis modorum imperfectorum clarior fiat inventae sunt regulae reducendorum syllogismorum ex modis imperfectis in perfectos modos in aliquem nempe ~~ex~~ e directis primae figurae Datum nxons filosofi

Reductio syllogismi definitur mutatio syllogismi e modo perfecto in perfectum. duplexque est osten-sivo [pretas] et ad impossibile.

Paragraphus Prior De Reductione ostensiva

Paragraphus Prior De Reductione Ostensiva.

Reductio ostensiva est syllogismi mutatio e modo imperfecto in perfectum vel per sola aliquando propositionum conversionem, vel etiam aliquando per transpositionem praemissarum, transponere autem praemissas est maiorem ponere loco minoris et minorem loco maioris. 96

In hac Reductione infertur vel eadem conclusio quae negata fuit in syllogismo imperfecto: vel talis infertur propositio, quae iuxta conversionum Regulas convertitur propositioni in conclusione negatae: ideoque haec Reductio dicitur ostensiva, quia ostendit legitimam missam conclusionem quae concessis praemissis negata fuit, ut autem intelligas illius reductionis artificium.

Nota primo quemlibet imperfectum modum incipere ab aliqua ex consonantibus a quibus incipiunt perfecti modi primae figurae: hinc intelliges modos imperfectos qui incipiunt a consonante B, ut Baralipton reducendos esse ad Barbara: qui incipiunt a consonante C, ut Camestres, reducendos esse ad Celarent: qui incipiunt a D, ad Darii: qui a F, ad Ferion.

Nota secundo spectandas esse in imperfectis modis quatuor consonantes S, P, M, C, quae reperiuntur vel in medio vel in fine singulorum modorum: ex iis enim consonantibus intelligitur artificium reductionis ostensivae, iuxta sequentes versiculos.

S vult simpliciter verti: P vero per accid.
M vult transponi: C per impossibile duci

S vult simpliciter verti, hoc est ubi reperitur littera S in aliquo imperfecto modo, propositio designata per antecedentem vocalem convertenda est simpliciter.

P vero per accid. hoc est ubi reperitur P in imperfecto modo, propositio designata per antecedentem vocalem convertenda est per accidens.

M vult transponi, hoc est, si syllogismus reducendus pertineat ad modum in quo reperitur M transponendae sunt praemissae.

C per impossibile duci, hoc est, si syllogismus sit in modo in cuius medio reperitur C ut in Baroco et Bocardo, non potest reduci ostensive, sed tantum ad impossibile.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

9l Sit igitur reducendus ostensive syllogismus

Fe- omnis spiritus ē substantia
sa- nullum corpus ē spiritus
po- aliqua substantia non ē corpus

Primo quia ille modus incipit a littera F, signum ē illum reducendum esse ad Ferio.
Secundo quia littera S sequitur vocalem, quae designat maiorem propositionem, ideo haec convertenda ē per accidens, hoc nempe modo

aliqua substantia ē spiritus

Tertio quia littera S sequitur vocalem quae designat minorem propositionem ideo haec minor convertenda ē simpliciter hoc nempe modo.

Nullus spiritus ē corpus

Quarto quia M reperitur in illo modo transponendae sunt praemissae. His autem omnibus observatis, resultavit syllogismus perfectus in

Fe- Nullus spiritus ē corpus
ri- aliqua substantia ē spiritus
o- aliqua substantia non ē corpus

Haec Conclusio eadem ē ac in priore syllogismo, sed non amplius negari potest quia hic postremus syllogismus ē in perfecto modo; aliunde vero praemissae supponuntur concessae, utpote cum ex praemissis imperfecti syllogismi concessis deductae sint iuxta conversionum regulas in caeteris quoque modis similiter procedendum ē iuxta praecepta superius tradita.

Quia vero baroco et bocardo habent litteram C in medio, hinc intelligitur syllogismos factos in his duobus modis non posse reduci ostensive, sed tantum ad impossibile.

Dixi ~~in~~ in mediis: nam licet aliqui modi imperfecti puta Celantes, Caesare, Camestres habeant C in initio, non ~~id~~ inde colligendum ē non posse fieri illorum modorum reductionem ostensivam.

Paragraphus tertius
De Reductione ad impossibile

Reductio ad impossibile e argumentatio qua
cogitur ad versarios concedere conclusionem contradic
toriam vel contrariam alicuius praemissae iam concessae
cum autem impossibile sit duas propones sive contradic
torias, sive contrarias, ee simul veras, hinc illa
argumentatio vocatur reductio ad impossibile.
haec Reductio inventa e contra pertinaces qui concessis
praemissis audent negare conclusionem eo quod syllogis
mus sit in modo imperfecto:
fit autem haec reductio assumendo contradictoriam con
clusionis negatae: atque ex ipsa et altera ex praemis
sis iam concessis inferendo conclusionem contradictoriam vel
contrariam alterius praemissae iam concessae.
Porro contradictoria conclusionis negatae assumitur tan
quam concessa, quia nempe, qui aliquam propositionem negat
tenetur eius contradictoriam concedere tanquam veram, ut
pote cum ex duabus contradictoriis necesse sit una ve
ram alteram vero falsam.
Huius autem reductionis Regulae variae sunt pro
variis figuris ut intelligentur ex sequentibus par
ticulis.

Pro Prima figura

Maior fit minor, ut sit contradictio maior
Exemplo, Celantes, in quo convertitur ordo
terminus prioris vehiculi est, quod in reducendis ad
impossibile indirectis modis primae figurae,
contradictoriae conclusionis negatae in syllogismo
reducendo sumi debet pro maiore syllogismi reducti
maior autem syllogismi reducendi debet esse mi
nor reducti; quod ut clarius intelligatur sit syllogis
mus imperfectus in
ba — omne vivens est animatum
ra — omnis planta est vivens
lip — aliquod animatum est planta

99 Si quis concessis praemissis negat conclusionem sic procedendum.

Primo assumenda contradictoria eius de conclusionis hoc modo ex concessis: nullum animal est planta. Secundo maiorem facias hoc modo minorem atque etiam ex concessis: omne vivens est animal, unde dicta si inferes ergo nullum vivens est planta; erit ergo syllogismus perfectus in

Ce nullum animal est planta
La omne vivens est animal
Rent nullum vivens est planta

Deinde vero per conversionem regulam inferes convertendo simpliciter
ergo nulla planta est vivens.

vel convertendo per accidens
ergo aliqua planta non est vivens.

Haec autem conclusionem prior est contraria, posterior vero contradictoria minoris concessae in priore syllogismo servandus palestriae versiculi quod ita si syllogismus imperfectus in Celantes, inveniendus ordo tertii versiculi: nempe minor syllogismi reducendi fit maior syllogismi reducti et contradictoria conclusionis negatae ponitur pro minore. Sit igitur syllogismus imperfectus in

Ce nulla virtus est vituperabilis:
lan omnis temperantia est virtus,
tes ergo nullum vituperabile est temperantia.

Servando regulam mox praescriptam resultabit syllogismus perfectus in

Da omnis temperantia est virtus:
ri aliquod vituperabile est temperantia;
i ergo aliquod vituperabile est virtus.

Deinde vero per conversionem regulas
ergo aliqua virtus est vituperabilis

Haec autem conclusio est contradictoria maioris concessae in syllogismo reducendo.

Nota igitur conclusionem quae infertur in syllogismo

reducto non semper ē contraria aut contradicto- 100
ria, alterutrius praemissae syllogismi reducendi, sed
ea aliquando convertenda ē ut habeatur praecisa
contradictoria aut aut ~~contradictoria ē~~ contraria

Pro secunda figura

servat maiorem variatque secunda minorem.

Sensus ē quod in reducendis ad impossibile syllo-
gismis secundae figurae servatur maior, et pro minore
ponitur contradictoria conclusionis negatae unde in-
fertur contradictoria minoris concessae in syllogismo re-
ducendo. Sit igitur syllogismus imperfectus in

Ce — nullum vitium ē laude dignum:
sa — omnis temperantia ē laude digna:
re — ergo nulla temperantia ē vitium.

Si quis concessis praemissis conclusionem neget, servata re-
gula mox praescripta resultabit syllogismus perfectus

in Fe — nullum vitium ē laude dignum:
ri — aliqua temperantia ē vitium,
o — ergo aliqua temperantia non ē laude digna

haec autem conclusio ē contradictoria minoris concessae
in syllogismo reducendo

Pro tertia figura

tertia maiorem variat servatque minorem

Sensus quod in reducendis ad impossibile syllogismis
tertiae figurae contradictoria conclusionis negatae assu-
mitur pro maiore syllogismi reducti. servaturque minor
syllogismi reducendi, unde infertur conclusio contradicto-
ria, vel contraria maioris concessae in syllogismo re-
ducendo. Sit igitur syllogismus imperfectus in

Fe — nulla planta ē sensitiva:
lap — omnis planta ē vivens;
ton — ergo aliquod vivens non ē sensitivum.

servata regula mox praescripta resultabit syllogismus

101 perfectus in
Bar — omne vivens est sensitivum:
Ba — omnis planta est vivens;
Ra — ergo omnis planta est sensitiva
haec autem conclusio contraria est majoris conceptae in primo
de syllogismo
Porro ut intelligatur adquem ex perfectis modis,
quilibet imperfectus modus reducatur, excogita-
verunt philosophi has quatuor voces. Arcerebatis,
odiebantes, Lentate, Romanis.
Prima vox quinque syllabis constant. Respondet
quinque indirectis modis primae figurae: nempe
prima syllaba designat baralip: secunda, Celantes
et sic consequenter.
Secunda vox quatuor syllabis constans respondet
quatuor modis secundae figurae.
Tertia et quarta, quae continent sex syllabas respon-
dent sex modis tertiae figurae.
In his autem vocibus spectandae sunt quatuor vocales
A, E, I, O, quae reperiuntur in fine modorum directo-
rum primae figurae, quippe barbara desinit in A.
Celarent in E: Darii, in I: ferio in O.
Itaque syllaba, quae in supradictis vocabulis conti-
net A, significat modum cui ipsa respondet reduci
ad Barbara, cujus nempe conclusio est A: syllaba
quae continet E modum cui ipsa respondet, reduci
ad celarent, cujus conclusio est E: quae continet I
ad Darii, cujus conclusio est I: quae continet O ad
ferio, cujus conclusio est O
Id mysterium continetur sequenti versiculo
felix axis obit, terras (spheras?) que
quod amavit
Appendix de Reductione enthimema-
tis ad syllogismum
Enthimema ut dictum est non aliter a syllogis-
mo differt, quam quia in enthimemate retinetur
in mente vel major vel minor syllogismi, quapro-
pter ut Enthimema reducatur ad syllogismum:

addendo tantum ea ex praemissis quae reticita 102
fuit
ut autem intelligatur utra e praemissis retenta sit
haec sit regula. si subiectum conclusionis non reperi
atur in antecedente, signum ē deesse minorem: subiectum
namque conclusionis ē minus extremum, ex quo et
medio tmo componitur minor: tale ē hoc enthi
mema

omne aal ē vivens
g° hō ē vivens

Si pdtm conclusionis sit non reperiatur in anteceden
te signum ē deesse maiorem: pdtm namque conclusionis
ē maius extremum ex quo et medio tmo compo
nitur maior: tale ē hoc enthimema

hō ē animal
g° hō ē vivens

Porro in enthimemate medius terminus ē ille,
qui in antecedente ponitur vel cum subiecto, vel
cum pdto conclusionis: ut aal in enthimematibus
mox allatis.

Ex ea praenotatione, facile ē enthimema redu
cere ad syllogismum: nempe si desit maior, ea in
priori enthimemate, ipsa componenda ē ex
medio tmo et pdto conclusionis hoc modo ōe aal ē
vivens; si vero desit minor, ut in priori enthi
memate ipsa componenda ē ex subiecto conclusi
onis et medio tmo hoc modo: hō ē aal. utroque
modo repleta sit integer syllogismus

omne aal ē vivens,
ōis hō ē animal,
g° ōis hō ē vivens.

Articulus sextus

De speciebus syllogismi

Syllogismus multis modis dividitur.
Primo ratione figurae in syllogismos primae
secundae et tertiae figurae
Secundo ratione modi in affirmativum et negativum:
in ūlem et particularem: in directum et indirectum.

affirmativus dicitur ille, qui concludit affirmative, negativus vero, qui negative: item, qui concludit universaliter. particularis vero, qui particulariter. Directus, qui concludit directe, indirectus vero, qui indirecte.

Tertio ratione medii termini dividitur in communem et expositorium.

Communis dicitur ille, cuius medius terminus est communis: tales sunt omnes syllogismi facti in novendecim modis supra expositis.

Expositorius dicitur ille, qui constat medio termino singulari. Dicitur autem expositorius, quia rem quasi oculis exponit, v.c.

Socrates est graecorum sapientissimus
Socrates est Sophronisci filius
ergo Sophronisci filius est graecorum sapientissimus.

Quarto ratione propositionum dividitur syllogismus in simplicem et complexum, in absolutum et modalem.

Simplex dicitur ille, qui constat ex propositionibus simplicibus, quales sunt syllogismi modo allati.

Complexus vero dicitur ille, qui constat ex propositionibus complexis, v.c.

Si dies est, tenebrae non sunt.
Si sol ortus est, dies est;
ergo si sol ortus est, tenebrae non sunt

Circa syllogismos complexos observatu dignum est eos posse in simplices resolvi. sed de hoc in commentario Logico.

absolutus dicitur ille, qui constat ex propositionibus absolutis: quales sunt omnes syllogismi superius allati, modalis vero dicitur ille, qui constat propositionibus modalibus, v.c.

omne animal est necessario vivens:
omnis homo est necessario animal:
ergo omnis homo est necessario vivens

Quinto syllogismus ratione materiae dividitur in demonstrativum, dialecticum, et sophisticum. ...

Paragraphus primus
De
syllogismo demonstrativo

syllogismus demonstrativus dicitur ille, qui constat ex praemissis necessariis ac evidentibus, et in bona forma dispositis;
Duplex autem distinguitur demonstratio a priori et a posteriori
Demonstratio a priori est ea, in qua probatur effectus per causam. ut si probes hominem esse doctrinae capacem, quia est rationalis, hoc nempe syllogismo

omne rationale est doctrinae capax.
omnis homo est rationalis
ergo omnis homo est doctrinae capax.

Demonstratio a posteriori dicitur ea, in qua probatur causa per effectum: ut si probes hominem esse rationalem, quia est doctrinae capax hoc nempe syllogismo

omne doctrinae capax est rationale
omnis homo est doctrinae capax
ergo omnis homo est rationalis

Paragraphus secundus
De
syllogismo dialectico

Syllogismus dialecticus dicitur ille, qui constat ex præmissis tantum modo probabilibus non autem certis et evidentibus. V.C.

id circa quod volvuntur sydera, e mundi medium
terra e id circa quod volvuntur sydera.
go terra e mundi medium.

Syllogismus igitur dialecticus sic dicitur, quasi disputatorius: nimirum quia agit de iis, de quibus potest disputari in utramque partem, unde dicitur etiam topicus.

Paragraphus tertius
De
Syllogismo Sophistico

Syllogismus sophisticus dicitur ille, qui constat præmissis aut apparenter veris, re ipsa tamen falsis, aut apparenter in bona forma dispositis, re ipsa tamen contra regulas peccantibus vocatur deceptorius seu fallax, quia aptus est ad decipiendum.

Triplicitur autem syllogismus potest ee

Deceptorius: ratione materiæ: et ratione formæ: et ratione utriusq. 106

Ratione materiæ syllogismus deceptorius est, ubi constat præmissis apparenter veris, re ipsa tamen falsis v.g.

Habes quod non amisisti
non amisisti centum nummos
ergo habes centum nummos

Deceptio ē in maiore propone quæ apparet vera re ipsa tamen falsa est quod quis nunquam habuit, illud non habet, etsi amiserit illud non amiserit.

Ratione formæ deceptorius est, ubi videtur habere legitimam formam, quam tamen non habet: tales sunt sequentes syllogismi.

bibere et rebibere facit amittere sitim
lapidum salsum facit bibere et rebibere
ergo lapidum salsum facit amittere sitim

omne secundum sequitur immediate primum
omne tertium sequitur immediate secundum
ergo omne tertium sequitur immediate primum

ut detegatur illorum syllogismorum fallacia, sic resolvendæ sunt propones. bibere et rebibere est faciens amittere sitim, lapidum

107 salbum est faciens bibere et rebibere: sic autem resolutis praemissis apparet quatuor esse terminos scilicet bibere, et rebibere est faciens amittere sitim: lapidem salbum est faciens bibere et rebibere: at debent esse tres tantum termini in syllogismo.

Deceptio igitur in eo est, quod in maiore propositione ponatur pro termino medio bibere et rebibere; in minore vero faciens bibere, quae sunt duo valde diversa: simili modo detegitur fallatia posterioris syllogismi et similium.

Fallax est pariter sequens syllogismus

omnis puer potest esse senex
nullus iuvenis potest esse puer
ergo nullus iuvenis potest esse senex

fallatia est quia constat quatuor terminis nimirum in maiore pro medio termino ponitur puer; in minore vero potens esse puer: adde quod iste syllogismus est primae figurae minor autem est negativa, quod est contra primam regulam particularem primae figurae

Fallax quoque est sequens syllogismus

Nullus senex potest esse iuvenis
omnis puer potest esse iuvenis
ergo nullus puer potest esse senex

Fallax cinquamus est, quia in maiore ponitur pro subiecto senex, in conclusione vero potens esse senex, quæ sunt duo valde diversa.

Fallaces pariter sunt sequentes syllogismi, eo quod constent quatuor terminis.

manducas carnes quas emisti
emisti carnes crudas
ergo manducas carnes crudas.
Nunc habes pedes, quos puer habebas
puer habebas parvos pedes
ergo nunc habes parvos pedes
Qui dicit te esse animal, dicit verum
qui dicit te esse asinum, dicit te esse animal
ergo qui dicit te esse asinum, dicit verum.

In primo syllogismo deceptio in eo est, quod in maiore carnes sumentur secundum substantiam; in minore vero, secundum qualitatem
In secundo deceptio est, quod pedes in maiore

209 propositione sumuntur secundum substantiam; in minore vero, secundum quantitatem. In tertio deceptio est quod animal in majore propositione sumitur pro rationalibus; in minore vero pro irrationalibus.

fallax etiam est ratione formæ sequens syllogismus.

veritas odium parit
mendatium odium parit
ergo mendatium est veritas.

fallatia in eo est, quod ambæ præmissæ sint affirmativæ, cum tamen syllogismus sit secundæ figuræ in qua alterutra præmissarum debet esse negativa, qui est prædicatum utriusque et medius terminus qui est prædicatum utriusque distribuitur.

Uno verbo toties syllogismus est fallax ratione formæ quoties peccat contra aliquas e syllogismorum sive generalibus sive particularibus. Sequens syllogismus fallax est tum ex parte materiæ, tum ex parte formæ.

Stultus non potest sapere
puer non potest sapere
ergo puer est stultus

peccat in materia, quia licet præmissæ appareant veræ ex ipsa tamen sunt falsæ: sunt enim modales de adverbio, ideoqz faciunt sensum divisum in dicto, quare falsæ sunt peccat etiam in forma, quia ambæ præmissæ sunt negativæ: ex puris autem negativis, nihil concluditur. 110

Quidam sunt insuper sophismatum fontes præter hos decipiendi modos. sunt qz duplicis generis, alia ex parte dictionum alia ex parte rerum.

Ex parte dictionum sex sunt fallaciæ æquivocationis amphibologiæ, accentus, compositionis, figuræ dictionis, et divisionis.

fallacia æquivocationis nascitur ex voce æquivoca in duplici sensu accepta v.c.

omnis canis latrat
aliquod sydus est canis
qo aliquod sydus latrat

fallacia amphibologiæ nascitur ex oratione in vario sensu accepta.

quod est Aristotelis reddendum est Aristoteli
hic liber est Aristotelis
qo hic liber reddendus est Aristoteli

fallaciæ accentus oritur ex mutato accentu eiusdem vocis. verbi causa.

111

qui sequitur lepores, indiget canibus
orator sequitur lepores
ergo orator indiget canibus

fallatia compositionis oritur ex eo, quod præmissæ faciant sensum divisum, sub quo sunt veræ; conclusio vero sensum compositum sub quo falsa est. v.c.

Petrus est philosophus
Petrus est magnus
ergo Petrus est magnus philosophus

fallatia divisionis e contra: v.c.

Petrus est philosophus
Petrus non est magnus
ergo Petrus non est magnus philosophus

fallatia ex parte rerum sex pariter numerantur: prima est fallatia accidentis: ubi nempe id quod convenit accidenti, probatur convenire subiecto accidentis v.c.

album est accidens
paries est albus
ergo paries est accidens

Deceptio in eo est quod album in maiore sumatur pro albedine, in minore vero, pro subiecto albedinis.

Secunda fallatia dicti simpliciter, et dicti secundum quid: ubi nempe ab eo quod dicitur sine restrictione concluditur ad id, quod dicitur cum restrictione, vel e contra v.c.

Licet orari
ergo licet orari diebus festis
vel
non licet orari diebus festis
ergo non licet orari

Tertia est fallatia quae ab Aristotele vocatur ignoratio elenchi, nempe ubi aliquis redarguitur quasi concessisset duo contradictoria, quae non sunt re ipsa contradictoria, v.c., si quis concessisset terram esse ingentem molem respectu formicae simul et eam se habere instar puncti respectu firmamenti arguet sophista, quasi ille con

123 cepesit terram esse ingentem molem, simulq; non esse ingentem molem.

Quarta est fallatia consequentis et antecedentis qua nempe antecedens hoc est inferius seu minus universale, concluditur ex consequente hoc est ex superiore seu universaliore ut

est corpus
go est vivens

Vel ex negatione antecedentis concluditur negatio consequentis ut

non est vivens
go non est corpus

Quinta est fallatia petitionis principii, nempe qua idem probatur per idem, seu qua supponitur id quod est in quaestione: talia sunt omnia fere argumenta, quibus solet suadeti immobilitas terrae: ut suo loco declarabitur.

Sexta fallatia non causae pro causa: ubi nempe pro alicuius rei causa affertur aliquid

quod re ipsa non est illius causa, ut si quis id
probaret prodigalitatem esse laudandam,
vel eloquentiam esse malam, his nempe argu
mentis

idest laudanda est liberalitas, quia dat
prodigalitas multum, et plus dat
ergo prodigalitas multum et plus laudanda est
homines eloquentia praediti multa suadent mala
ergo eloquentia est mala

Deceptio prioris argumenti in eo est, quod pro
causa laudis assignetur largitudo praecise
sumpta, quae tamen sic sumpta non est
causa laudis, sed tantum prout mediocris et
honesta.

Deceptio posterioris argumenti in eo est,
quod eloquentia assignetur pro causa ma
lae persuasionis, cum tamen non ipsa elo
quentia, sed oratoris malitia sit illius ma
li causa.

Additur fallacia interrogationis, quae
nempe aliquis multa simul quaerit, qui
bus una responsione satisfieri postulat
cum tamen multiplicem exigant res
ponsionem: v.c. sophista quaerit, homo estne

ens vivens vel plantae? si respondeas nega
tive, arguet ergo homo non est vivens
~~Solvuntur huiusmodi fallatiae~~ si vero res
pondeas affirmative, arguet, ergo homo est
planta solvuntur huiusmodi fallatiae mul
tas afferendo responsionis partes, hoc modo
homo est vivens, sed non plantae, quam
quam ad interrogationem mox allatam,
absolute respondendum est negative de
propositionibus copulativis

Tractatus quartus
De
Methodo

Methodus est scientia partium,
divisionum, definitionum, et argumen
tationum di ordinatio ad illius distractio
nem veritatis faciliorem quam scientiae intelli
gentiam.
Methodus autem servanda est sive

in tradendis, sive in addiscendis scientiis, sive in disputando in tradendis scientiis aut addiscendis, Methodus duplex est, compositiva et relativa.

Compositiva est progressio a simplicioribus ad compositas: vc in physica, a materia et forma, ad corpus naturale ab elementis ad mixta.

Relativa est progressio a compositis ad simplicia: ut in geographia a toto terrarum orbe, ad maiores terrae partes, Asiam nempe, Africam, Europam et Americam, tum ad singula Regna, provincias, urbes, pagos vc.

In singulis autem questionibus diiudicandis quatuor observanda sunt primo status quaestionis clare proponendus

22 est multa namque sunt quaestiones quas intelligere solvere est.

Secundo varia circa propositam quaestionem sententia proponenda sunt, ut nempe clara ab obscuris, certa ab incertis decernantur.

Tertio statuenda est vera sententia, multisque rationibus probanda est.

Quarto satisfaciendum est propositionis adversariorum rationibus, seu obiectionibus etc.

Inter disputandum quaedam sunt officia, tum argumentantis, tum respondentis.

Primo quidem argumentans debet designare thesim, quam impugnan

Jam aggrediatur difficultatemque et quam primum attingere ne pueri libus propositionibus ludens molestus fiat

Secundo debet iuvare respondentem argumentum repetendo, si respondens in eo repetendo difficultatem patiatur.

Tertio debet clare et distincte probare propositionem negatam: vel si non possit eam probare, quaerat rationem cur ipsa negatur, quam rationem impugnabit.

Quarto caveat ne auditoribus molestus sit, ideoque disputandi finem faciat, atque ante tædio esse possit.

Primo quod attinet ad respondentem, repetat fideliter argumentum, priusquam ad singulas propositiones respondeat.

-us. Secundo si longius ipsum contrahat vel argumentationem dirigat, at ipse illud contrahat. Sextio si adversarii argumentum non sit legitime formatum, ponat illud in forma si possit: inde enim apparebit, quod ingenio valeat, quodque Logica praecepta calleat.

Quarto concedat vera: falsa negeti: equivoca distinguat: ad ea quae nihil ad rem faciant, omittat vel transeat.

Officia utrique communia quaedam sunt.
Primo ambo statim conveniant de statu quaestionis, quid nempe respondens sustineat, quid argumentans impugnet. alioqui enim irrita fieret disputatio.
Secundo caveant ambo ne extra propositam thesin excurrant: abstineantque a conviciis.
Exercitatio caetera amplius edocebit.

Compendium mathematicum

Mathematicae disciplinae sic vocantur a nomine graeco mathesis, quod latine redditur disciplina, documentum, discendi cupiditas, hocque nomen per excellentiam iis disciplinis tribuitur, tum quia in iis intellectus plane convincitur, quod in caeteris raro contingit, tum quia in caeteris disciplinis, praesertim vero in physica plurima tractantur, quae intelligi satis non possunt absque quibusdam saltem elementis Geometricis.

Mathematicae autem disciplinae sunt illae quae quantitatem spectant, duplicisque sunt generis, pura, et mixta.

Purae dicuntur illae, quae considerant quantitatem praecise sumptam, abstrahunt ab omni motu omnique alia sensibili qualitate.

Mixtae dicuntur illae, quae considerant quantitatem, ut affectam motu aliisque sensibilibus qualitatibus.

Purae sunt duae Arithmethica, quae quantitatem discretam, et Geometrica, quae quantitatem continuam considerat.

Mixtae multiplices sunt universim, aliae quatuor numerantur optica, astronomica, musica, et mechanica.

Optica est ea, quae considerat quantitatem et vires radiorum luminis in ordine ad oculum. Sub hac continentur Catoptrica, quae lumen reflexum, et dioptrica, quae lumen refractum considerat.

Astronomica est ea disciplina, quae quantitatem, figuras, motus et situs corporum caelestium investigat.

Musica est ea disciplina, quae numerat, mensuratque sonos ad concentum.

Mechanica est ea disciplina, quae spectat quantitatem

Corporum, sicut figuram, situm, pondus et motum valet ad efficiendum motum: sub hac continentur architectura, hydraulica, statica, multaque alia &c

Elementa porro Mathematica praesupponunt quaedam definitiones, quaedam postulata, et quaedam axiomata: ex quibus definitionibus postulatis et axiomatibus pendent ac veluti ad oculum exhibentur omnes mathematicae dictiones.

Definitiones

Punctum: id cuius nulla pars est: seu quod neque longum est, neque latum, neque profundum.

Linea est longitudo absque latitudine et profunditate: concipitur ut fluxus puncti. lineae extrema sunt puncta. Linea autem duplex est: recta et curva. recta dicitur ea, cuius omnia intermedia puncta ex aequo inter iacent inter extrema, hoc est quae neque huc neque illuc deflectunt. Curva e contra, cuius intermedia puncta non ex aequo interiacent inter extrema.

Superficies est quantitas longa et lata absque profunditate: concipitur ut fluxus lineae: finge enim lineam AB. fluere iuxta lineam AC ipsa describet superficiem qualis hic exhibetur

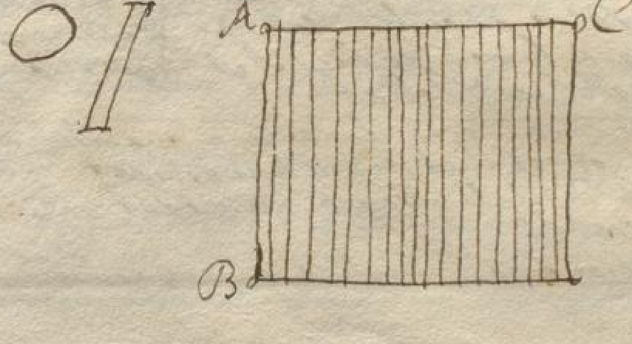

Extrema superficiei sunt lineae quibus ipsa terminatur.

Superficies autem universim duplex est: plana, et curva: plana, cujus omnes intermediae lineae ex aequo interjacent inter extremas lineas: quales sunt omnes superficies tesserae lusoriae; curva e contra: qualis est globi superficies.

Angulus est duarum linearum sese in aliquo puncto tangentium, unius ad alteram inclinatio: et duobus modis considerari potest, nempe ratione linearum, et ratione inclinationis ipsarum ad se invicem.

Ratione linearum angulus triplex est: rectilineus, curvilineus, et mixtus.

Rectilineus dicitur ille quem faciunt lineae rectae: ut: A, B, C,

Curvilineus, quem faciunt lineae curvae: ut B, C, D.

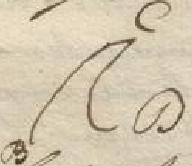

Mixtus, quem faciunt linea recta et linea curva: ut C, D, E.

Ratione inclinationis linearum ad se invicem, angulus etiam triplex est: rectus, acutus, et obtusus.

Rectus dicitur ille, quem faciunt lineae perpendiculariter sibi invicem insistentes, hoc est qui est quartae et circuli: ut A, B, C

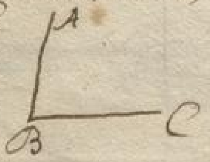

123 acutus dicitur ille qui ē recto: nempe qui est mi-
nor quarta parte circuli ut B, C, D, [illegible]

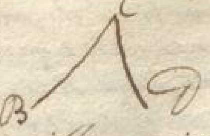

obtusus dicitur ille, qui est recto maior: nempe
qui maior est quarta parte circuli: ut C, D, E

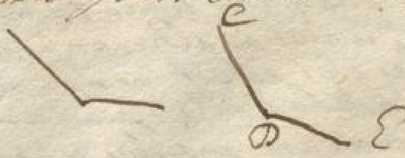

Notandum igitur est quantitatem anguli non men-
surari ex longitudine linearum sed ex maiori,
vel minori earum inclinatione ad se invicem,
sicut amplius intelligetur ex mox dicendis de di-
visione circuli

figura est quantitas undique terminata: universim
duplex est curvilinea et rectilinea

figura curvilinea dicuntur illae, quae curvis lineis
terminantur: praecipua autem est circulus.

Circulus est figura plana in qua est punctum,
a quo omnes lineae ad circumferentiam ductae sunt
equales

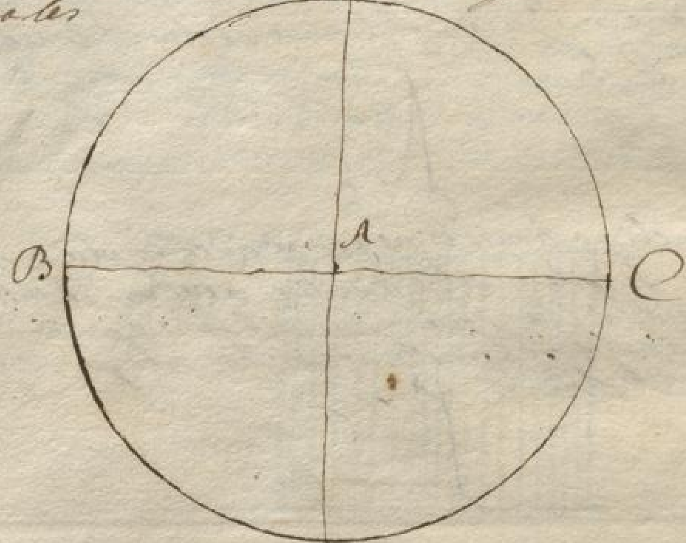

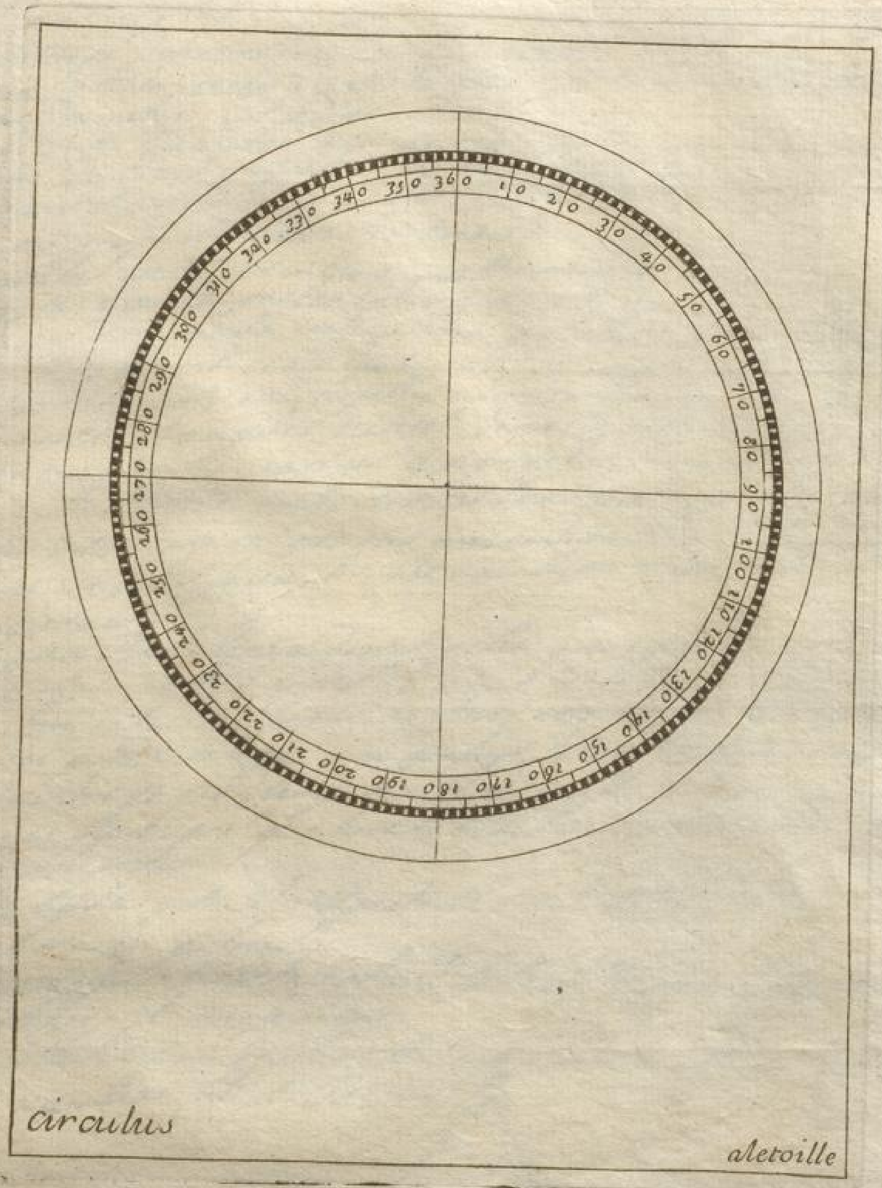
circulus
aletoille

Centrum circuli est illud supra dictum punctum
a quo omnes lineæ ad circumferentiam ductæ sunt
æquales:
Circuli diameter est quælibet linea recta per centrum ducta
utrinque [illegible] circumferentia ut B A C.
quælibet linea recta a centro ad circumferentiam ducta appellatur
semidiameter, vel radius: ut A C.
ubi duæ diametri sese invicem perpendiculariter secant cir-
culum dividunt in quatuor æquales partes, seu in quatuor qua-
drantes, vicissimque ubi circulum sic dividunt, dicuntur sese invi-
cem perpendiculariter secare.
quilibet autem circulus a mathematicis dividitur in trecen-
tas sexaginta partes inter se æquales quas gradus appellant
quorum nonaginta continentur in quolibet circuli quadrante:
sicut declarat circulus supra descriptus et divisus.
atque hinc autem intelligitur quænam mensurentur quantitas
cuiuslibet anguli, scilicet describe circulum a puncto
concursus linearum quæ angulum faciunt, hunc quoque
circulum divide in trecentas sexaginta partes seu gra-
dus [illegible] gradus qui continentur intra lineas
quæ angulum faciunt inde intelliges angulum esse [illegible]
[illegible]
figuræ Recti lineæ dicuntur illæ quæ rectis lineis termi-
nantur ex his autem aliæ sunt trilateræ, nempe quæ
tribus lateribus terminantur, vocanturque triangula.
aliæ quadrilateræ quæ quatuor lateribus terminantur,
dicunturque quadrangula. aliæ multilateræ nempe
quæ pluribus quam quatuor lateribus terminantur vocantur-
que poligona.
triangula possunt spectari; vel ratione laterum vel
ratione angulorum.
triangulum habita ratione laterum triplex est æquilaterum,
isosceles, et scalenum.
æquilaterum dicitur illud cuius omnia latera sunt inter
se æqualia. ut A. B. C.

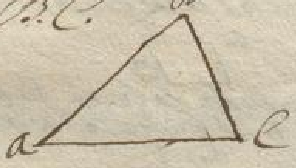

125 isoscelles dicitur illud cuius duo latera sunt aequalia ut B C D.

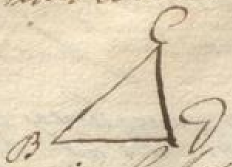

Scalenum cuius omnia latera sunt inaequalia ut C D E.

triangulum spectatum ratione angulorum est etiam triplex scilicet rectangulum obligonium et oxigonium.
rectangulum est illud cuius aliquis angulus est rectus, ut D E F

obligonium cuius aliquis angulus est obtusus ut E F G

oxigonium cuius omnes anguli sunt acuti: ut F G H

quadrangulum universim duplex est rectangulum et non rectangulum
rectangulum cuius omnes anguli sunt recti; duplex quod est quadratum et oblongum.
quadratum cuius omnia latera sunt inter se aequalia ut A B.

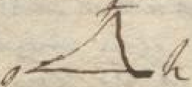

oblongum cuius latera non sunt inter se aequalia nihilominus tamen sit de oppositis lateribus ut B C

non rectangulum est illud cuius anguli non sunt recti triplex quod est Rombus, Romboides et trapezium
Rombus cuius omnia latera sunt inter se aequalia sed soli oppositi anguli sunt inter se aequales, ut C D

Romboides cuius opposita latera sunt inter se aequalia soli quod oppositi anguli sunt inter se aequales. ut D E

caeterae omnes figurae quadrilaterae irregulares dicuntur trapezia ut E F.

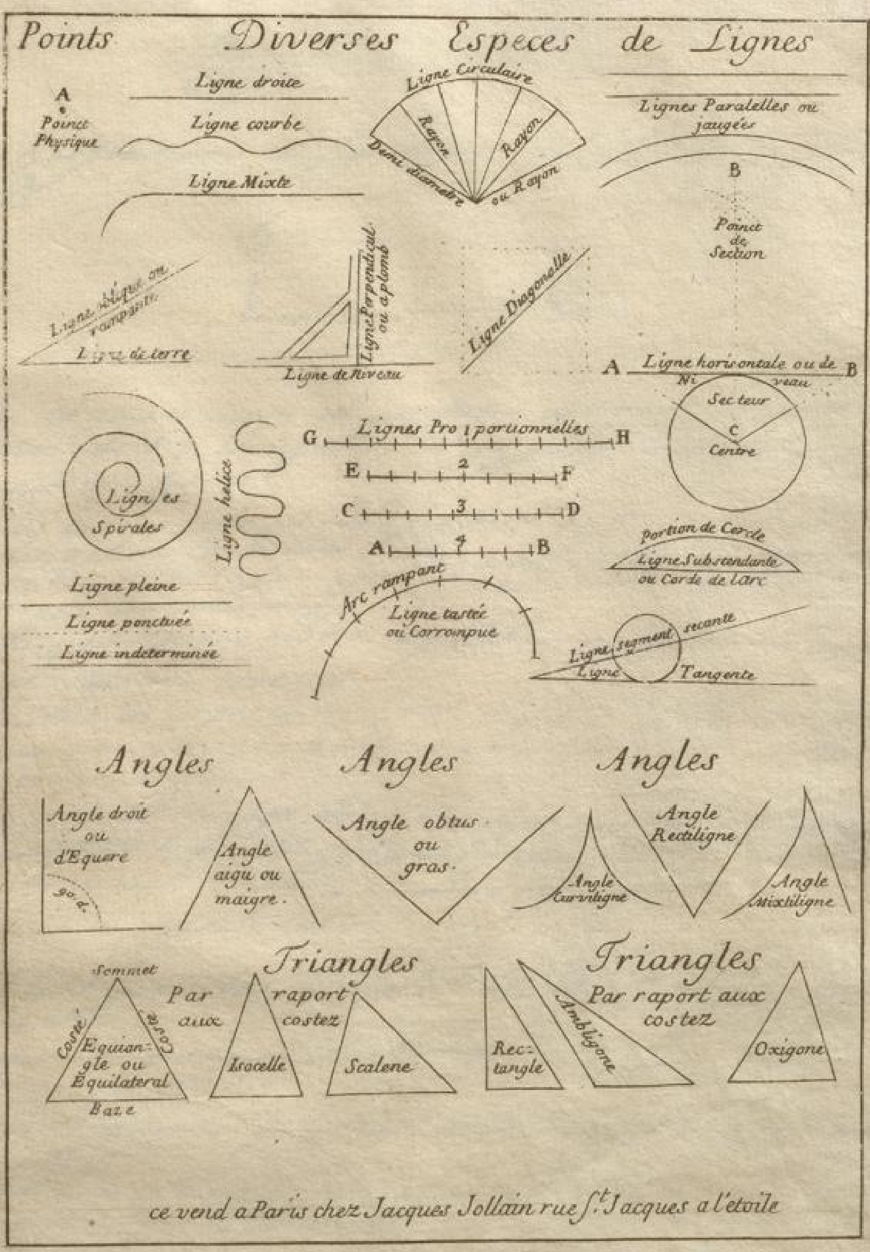
Points
Diverses Especes de Lignes
A
Poinct Physique
Ligne droite
Ligne courbe
Ligne Mixte
Ligne Circulaire
Rayon
Rayon
Demi diametre ou Rayon
Lignes Paralelles ou jaugées
B
Poinct de Section
Ligne oblique ou rampante
Ligne de terre
Ligne Perpendicul. ou a plomb
Ligne de Niveau
Ligne Diagonelle
A Ligne horisontale ou de Niveau B
Sec teur
C
Centre
Lignes Spirales
Ligne helice
G Lignes Proportionnelles H
1
E 2 F
C 3 D
A 4 B
Portion de Cercle
Ligne Substendante ou Corde de l'arc
Ligne pleine
Ligne ponctuée
Ligne indeterminée
Arc rampant
Ligne tastée ou Corrompue
Ligne secante
segment
Ligne Tangente
Angles
Angles
Angles
Angle droit ou d'Equere
90 d.
Angle aigu ou maigre.
Angle obtus ou gras.
Angle Curviligne
Angle Rectiligne
Angle Mixtiligne
Triangles Par raport aux costez
Sommet
Costé
Costé
Equiangle ou Equilateral
Baze
Isocelle
Scalene
Triangles Par raport aux costez
Rectangle
Ambligone
Oxigone
ce vend a Paris chez Jacques Jollain rue St Jacques a l'etoile

Conivola infinita sunt quinque latera sunt latera re
Lineae parallelae dicuntur illae, quae nunquam conveniunt sed
ubique a se invicem aequaliter distant: ut lineae a B: C D

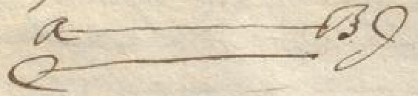

Parallelogrammum est figura, cuius opposita latera sunt paralle
la: A B

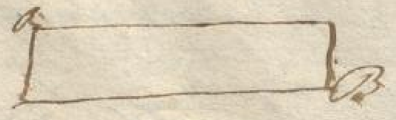

Sphera est corpus in quo est punctum, a quo omnes lineae ad circum
ferentiam ductae sunt aequales, nempe globus: illud autem punctum
est centrum sphaerae.
Quaevis linea recta per illud punctum ducta et utrimque circ
umferentiam deterrninans est diameter sphaerae: atque si sphera
concipiatur ipsam volvi, appellatur axis eiusque extrema appel
lantur poli seu cardines.
Cubus est corpus sub sex aequalibus quadratis comprehen
sum ut sphera lusoria.
Pyramis est corpus cuius basis est figura poligonia: quod
que acumen definit: si autem eius basis sit circulus, vo
catur conus.
Prisma est corpus terminatum duobus oppositis pla
nis parallelis similiter que figuratis et aequalibus: si autem
illa plana sunt circuli, vocatur Cylindrus:

Postulata

Postulant geometrae, quaedam sibi concedi, et ea quidem tantis
evidentia:
Primum a quocunque puncto ad quodcunque punctum lineam
rectam duci posse.
Secundo: quamcunque lineam rectam magis ac magis pro
duci posse.
Tertium ex quocunque dato puncto describi posse circulum
quacunque circini extensione.

Axiomata mathematica

Quae sunt aequalia uni tertio, sunt aequalia inter se
Si aequalibus aequalia addas tota erunt aequalia.
Si ab aequalibus aequalia demas residua erunt aequalia
Si inaequalibus aequalia addas tota erunt inaequalia.
Si ab inaequalibus aequalia demas, residua erunt inaequalia
Quantitates quae sunt duplae, triplae, quadruplae vel alterius determinatae quantitatis, sunt inter se aequales.
omne totum majus est sua parte.
Totum est aequale suis omnibus partibus simul sumptis.
Quantitates quae sibi invicem appositae non se superant, sunt inter se aequales.

Finis Compendii Mathematici

Axioma seu axioma vocitatur quod propter evidentiam probatione non indigens, sed solas suorum terminorum explicatione

multa in scholis ~~ou~~ circumferuntur axiomata, praecipua tantum ponemus, brevesque explicationes subjiciemus ubi opus erit. sequemur autem ordinem alphabeticum.

A

A divisis ad conjuncta non valet consequentia. Ut ex eo quod aliquis sit magnus et philosophus non sequitur quod sit magnus philosophus.

Ab actu ad posse valet consequentia: ut si quis actu currat, recte infertur quod possit currere.

Ab assuetis non fit passio. Ut quia Mithridates remediis veneno assuefactus fuerat, veneno enecari non potuit.

Absurdum admittere processum in infinitum. intellige in causis realiter distinctis, praesertim in subordinatione causarum, debet enim esse aliqua prima causa, a qua caetera dependeant.

Abstrahentium non est mendacium. Ut qui concipit hominem non concepta eius capacitate doctrinae non errat, neque enim negat hominem esse doctrinae capacem.

Accidentis esse est inesse. nimirum accidens naturaliter esse non potest, quin sit in subiecto.

Acquisito fine cessat motus. hoc est, acquisito fine non amplius adhibentur media.

Actio fit a proportione maioris inaequalitatis. hoc est agens eo fortius ac citius agit, quo magis superat resistentiam patientis.

Actiones sunt suppositorum. hoc est, tribuuntur solis suppositis seu personis. hinc non dicitur, <u>oculus videt, sed homo videt</u>.

Actus activorum sunt in patiente disposito. hoc est agens varios producit effectus juxta variam subiecti dispositionem. hinc sol indurat lutum, sed emollit ceram.

Actus perficit potentiam. sic anima perficit corpus.

Agens naturale agit ut assimilet sibi passum. sic ignis agit in lignum ut illud sibi assimilet.

Alteri ne feceris quod tibi fieri non vis.

Anima magis est ubi amat, quam ubi animat. intellige per praesentiam moralem seu affectivam, non vero physicam seu realem.

A privatione ad habitum non datur naturaliter regressus. intelligendum est hoc axioma de privatione formarum realium potentiarumque naturalium, non vero de privatione habituum, actionum vel accidentium.

Ars iuvat perficitque naturam. sic logica intellectum perficit et iuvat ipsum recte dirigendo in suis operationibus.

B

Bonum ~~comm~~ quo communius, eo melius. Sic publicum bonum melius est privato bono et alicuius familiae bono, adeoque cum vitae etiam dispendio procurandum.

124

Bonum bono additum facit quid melius.

Bonum est sui diffusivum seu communicativum.

Bonum ex integra causa, malum autem ex minimo defectu; nempe ut actio moralis sit bona, debet habere bonum obiectum, bonum finem, omnesque circumstantias bonas; si autem vel unica circumstantia mala sit, tota actio mala est.

C

Causa est praestantior effectu: intellige, quatenus causa est; habet enim respectu dantis ad effectum: nobilius autem est dare, quam accipere.

Causa prior est effectu, si non tempore, saltem natura.

Continens maius est contento. Sic dolium maius contento vino.

Contra negantem principia non est disputandum: ratio est, quia negantem primis nempe veritatibus seu axiomatibus difficile est concedentibus, per quod ipsa probari possint.

Contradictio est affirmatio et negatio de eodem seu eadem omnia.

D

De quo affirmatur unum oppositorum, negatur alterum. Sic si affirmo hunc aliquem de agro, implicite saltem negatur calor de ipso: ratio est, quia opposita sese ab eodem subiecto excludunt.

Deus et natura nihil faciunt frustra: ratio est, quia Deus est sapientissimus, aliunde autem natura regitur a Deo.

E

Ethica est contrariorum disciplina. Sic Ethica moralis agit de virtutibus et vitiis.

Essentia non recipit magis et minus: sic unus homo non est magis homo quam alius.

Essentiae rerum sunt immutabiles: intellige quantum ad connexionem attributorum essentialium. Sic homo non potest non esse rationalis.

Ex nihilo nihil fit: intellige ab agentibus creatis; ex nihilo enim aliquid fieri potest a Deo, nempe per creationem.

F

Finis est prior in intentione, posterior vero in executione. Sic sanitas intenditur prius quam adhibeantur medicamenta, sed adhibentur medicamenta prius quam obtineatur sanitas.

Finiti ad infinitum nulla est proportio, quippe infinitum infinities excedit finitum.

Frustra fit per plura quod potest fieri per pauciora: intellige, si per pauciora fieri potest aeque bene, aeque facile, ac pari conatu: nam verum et si unus equus sufficiat ad trahendum currum, adhibentur tamen plures, ut facilius minorique conatu eum trahant.

G

Generatio unius est corruptio alterius, hoc est ubi aliquod corpus novum constituitur, ex eo novum aliquid generatur; hoc autem axioma ostenderetur in physica, nomen per ortum e

forma est principium constitutivum et distinctivum. v.g. rationalitas quae hominem constituit, eundem quoque a brutis distinguit.
Idem manens idem semper facit idem intellige respectu eiusdem.
Ignoti nulla cupido. hoc est non appetitur bonum nisi cognitum.
Impossibile est idem esse simul et non esse.
in necessariis idem est posse esse et de facto esse.
inter contradictorias non datur medium. quare necesse est alteram partem de contradictoriis esse veram, alteram vero esse falsam. v.g. necesse est quodvis esse album vel non esse album.

L.

loquendum est ut multi, sapiendum est ut pauci.

M.

magis et minus non mutant speciem. v.g. sive calor sit in primo gradu sive in secundo aut aliis quocumque, semper est eiusdem speciei. hoc tamen axioma falsum est in [illegible] indiget [illegible] explicatione in nonnullis casibus sicut intelligetur ex dicendis.
melius est esse quam non esse. licet enim forte damnatis non sit melius esse miseros quam non extitisse, illis tamen [illegible] est esse simpliciter quam non esse.
modus operandi sequitur modum essendi. v.g. quia omnes res ab ipso Deo essentialiter pendent in esse, ab ipso etiam pendent in operari.
modus praedicandi sequitur modum essendi. v.g. quia rationalitas homini essentialiter convenit, de ipso essentialiter praedicatur.

N.

Natura non deficit in necessariis.
Nemo dat quod non habet. intellige, quod neque actu, neque virtute neque eminenter habet.
Nihil est in intellectu quin prius fuerit in sensu. falsum autem est hoc axioma Aristotelicum, nisi ubi sermo est de rebus sensibilibus.
nihil de negando omnipotentiae Dei, nisi quod involvat manifestam contradictionem. quippe quod non involvit contradictionem est possibile: Deus autem potest quidquid est possibile.
nihil volitum quin praecognitum.
nihili nullae sunt affectiones.
nobilius est dare quam accipere. quippe dare abundantiae est, accipere vero indigentiae.
non sunt multiplicanda entia sine necessitate.
nullum violentum est durabile. ratio est quia violenti causa deficit tandem, natura autem vi sua patiens quia semper eadem manet, tandem vincit.

Obiectum movet potentiam.
omne totum maius est sua parte.
operari sequitur esse. prius enim necesse est esse et habere operandi virtutem, quam actu operari: prius ergo est esse, deinde operari.

131

130 oppositis iuxta se positis magis illucescunt sic albedo magis apparet praesente nigredine.

oppositorum oppositae sunt rationes, u.c. calor congregat particulas agitat et dissolvit frigus vero easdem sistit et constringit.

opus naturae est opus intelligentiae. quoniam natura a deo regitur.

posse ~~illa~~ nulla cognoscere esse ~~esse~~ [?]

paria paria debent esse ratio: nimirum sicut oppositorum opposita sunt ratio ~~nes~~ ita similium similes.

posse in moralibus pro nihilo reputatur.

a posito possibili in actu nihil absurdi sequi debet. namque si quid operatur possibile debet absque contradictione supponi posse existere.

potentia frustranea est, quae non potest reduci ad actum. intellige ad actum neque infinite adaequatum.

praedicatis essentialibus ... u.c. vere dicitur de homine quod sit rationalis, quia ipse vere est rationalis.

praeteritum tempus est irrevocabile.

productio terminatur ad existentiam. quippe effectus per suam productionem fit existens. ~~[illegible]~~

propter quod unum quodque tale est et illud magis tale. hoc autem axioma indiget explicatione, quam afferemus tertia parte commentariis Logicis, ubi de conditionibus requisitis ad praemissas demonstrationis.

qualis est causa talis est effectus. sic enim experimur [?] arbor mala non potest fructus bonos facere.

quae habent eadem genera, tertio sunt eadem inter se.

qui vult finem vult et media. u.c. aeger qui efficaciter intendit sanitatem vult etiam medicamenta.

qui vult causam vult et effectum. u.c. qui vult laedere corpore lacerare vult etiam emissionem lacrimarum: intellige tamen hoc axioma de ea causa ex qua necessario sequitur effectus: nam deus vult creare hominem neque tamen dici potest velle hominis peccatum quia homo libere peccat.

Quidquid est in deo deus est: quippe deus est ens simplicissimum.

Quidquid est quando est necesse est esse. intellige in sensu composito nempe ex hypothesi quod sit

Quod convenit superiori convenit et inferiori. intellige de praedicatis essentialibus: ergo quia animali convenit sensitivum convenit et homini

Quod est causa causae est causa causati etc. intellige de causa causae necessaria non vero de causa causa libera: neque enim pater est causa sceleris seu peccati filii sui.

Qui potest difficilius potest et facilius: intellige in eodem genere: ergo qui potest administrare regnum potest et sartori provinciam at non ideo potest depingere quia hoc diversi generis est

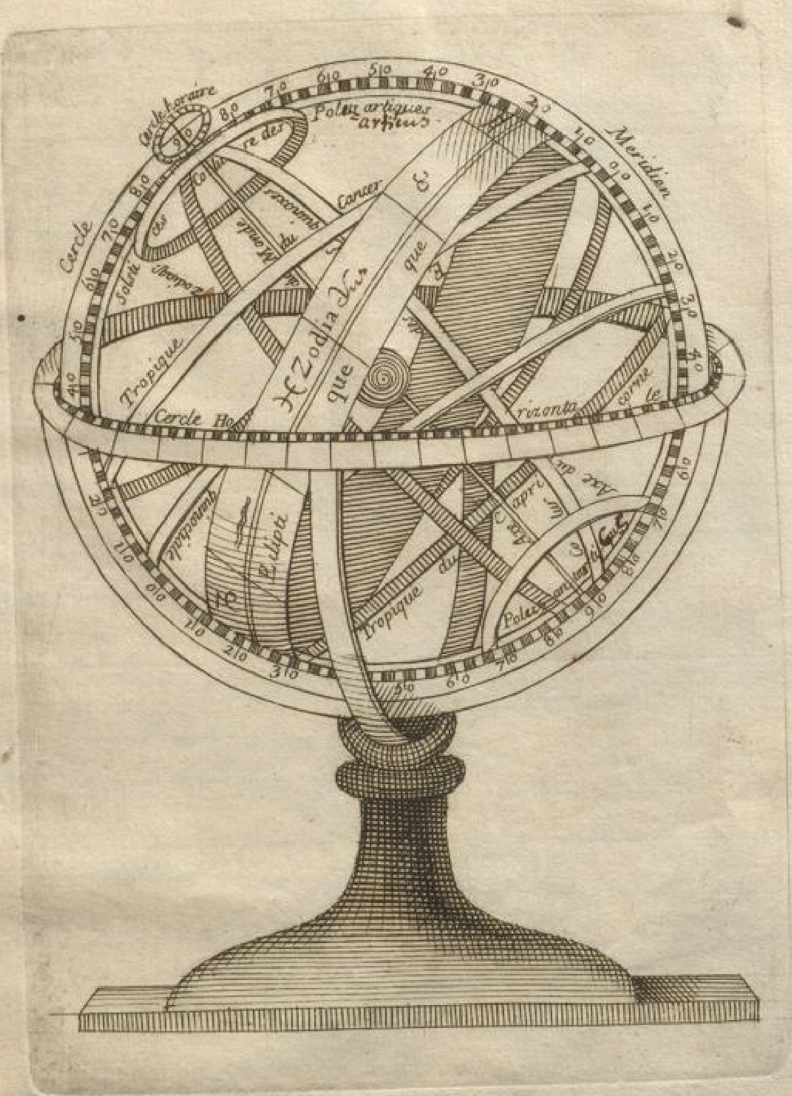

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Qui dat esse dat et consequentia ad esse.
quod factum est infactum esse nequit
quod est id quod respectu alterius non indiget alio quod
est id quod respectu sui ipsius v.g. penicillus qui est id quo
homo pingit non indiget alio penicillo quo ipse pingat
quod est prius priore est etiam prius posteriore v.g. quia
avus est prior patre, est etiam prior eius ~~filio~~ filio
quodlibet est vel non est, quippe esse inter et non esse nullum
datur medium.

R

Relata sunt simul natura et cognitione, intellige pro
ut relata sic dominus non potest concipi sine servo
neque servus sine domino.

S

Sapientis est nomina rebus imponere, intellige
nomina convenientia
sensus singularium est intellectus vero universalium
hoc est sensus circa sola singularia versari potest
intellectus vero res etiam universales percipit
sciens debet sincere scire
sublata causa tollitur effectus
virtus unita fortior est dispersa solis radiis
ustoria ~~miro ordens~~ speculo collectus validior est
unum quodque resolvitur in ea quibus constat sic hoc
resolvitur in corpus et animam corpus in elementis
ut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis
quia alterum invidiam facere malum est simpliciter,
maiorem facere peius est ~~pessimum~~ maximam facere
pessimum est

finis.

133

Compendia Physica

Data a domino Le Melorel

Scripta vero ab Helvetio petro

Josephus Pettet anno domini

1712

In Collegio harcuriano

Pittet

Da

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

137

G. H. HOFBIBLIOTHEK KARLSRUHE

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Datemonier

NB Seite 56 zweimal

Biwe

139 Blätter u. 1 Bl. 22x16cm.

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK

Baden-Württemberg

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

BLB
BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg